

Stanislaw Lem

nepobediwi

• Kontaur • Naučna fantastika

Lem Stanislav
NEPOBEDIVI

Prevod: Vujičić Petar

Lem Stanislav NIEZWYCEZONY, 1964.

KENTAUR
1976.

1. CRNA KIŠA

'Nepobedivi', krstarica druge klase, najveća jedinica kojom je raspolagala baza u sazvežđu Lire, išao je fotonskom linijom kroz krajnji kvadrat sazvežđa. Osamdeset tri člana posade spavalo je u tunelskom hibernatoru centralnog sprata. Pošto je put bio relativno kratak, umesto potpune hibernacije primenjen je pojačani san, u kome temperatura tela ne spada ispod deset stepeni. U kormilarskoj kabini radili su samo automati. U njihovom polju viđenja, na nišanskom krstu, nalazio se sunčani disk, jedva nešto užareniji od običnog crvenog patuljka. Kada je njegov krug zauzeo polovinu širine ekrana, anihilaciona reakcija je obustavljena. Izvesno vreme u celom brodu vladala je mrtva tišina. Bezvučno su radili aklimatizatori i brojčane mašine. Prestala je najdelikatnija vibracija koja prati emitovanje svetlosnog stuba što je prethodno izlazio iz krme i koji je kao beskrajno dug mač zariven u mrak potiskom pokretao brod. 'Nepobedivi' je išao istom brzinom, bliskom brzini svetlosti, beživotan, gluh i na izgled prazan.

Potom svetla počеше da namiguju sa pultova oblivenih rumenilom dalekog sunca koje je stajalo na središnjem ekranu. Feromagnetne trake se pokrenuše, programi polako počеше da se uključuju u sve nove i nove aparature, komutatori su izbacivali iskre i struja je potekla u vodove sa zujanjem koje niko nije čuo. Električni motori, savladavajući otpor davno ohlađenih maziva, krenuli su i iz basova prelazili u visoku jeku. Poluge kadmijuma zagasiše boje pomaljale su se iz pomoćnih reaktora, magnetne pumpe ubacivale su tečni natrijum u spiralne rashladne cevi, kroz lim kormilarskih paluba probi se treperenje, a istovremeno slabo pucketanje u unutrašnjosti zidova, kao da su tamo vrvele čitave skupine životinjica i lupkale kandžama o metal, posvedočilo je da su automatski remontni kalibri već krenuli na mnogokilometarski put da bi kontrolisali svaki spoj nosača, neprobojnost trupa, celinu metalnih spojnica. Ceo brod je bio ispunjen šumovima, kretnjom, budeći se, i samo je njegova posada još spavala.

Dok naredni automat, progutavši svoju programsku traku, ne posla signale u centralu hibernatora, tada se u dah hladnog vazduha

umeša gas za razbuđivanje. Između redova ležajeva, kroz rešetke na podu, zastruja topli vetar. Ljudi ipak kao da dugo nisu hteli da se probude. Neki su bespomoćno pomerili ruke; prazninu njihovog ledenog sna ispuniše prividi i košmari. Neko najzad prvi otvori oči. Brod je za to već bio spreman. Nekoliko minuta unapred dotadašnju tamu dugih pojasnih hodnika, otvora za liftove kajuta kormilarske kabine, radnih mesta, barokomora ispunjavao je beli blesak veštačkog dana. I dok je hibernator bio ispunjen ljudskim uzdasima i bunovnim stenjanjem, brod kao da u nestrpljenju nije mogao da dočeka buđenje posade, te sam započe početni manevar kočenja. Na centralnom ekranu se pojaviše jezici kljunastog ognja. U dotadašnje mrtvilo brzine bliske svetlosnoj uvuče se potres, snažna sila pristavljena u pramčanim katapultima trudila se da prignječi osamnaest hiljada tona stajaće mase 'Nepobedivog' pomnožene sada njegovom ogromnom brzinom. U kartografskim kabinama nespokojno se zatresoše karte, čvrsto upakovane u rolnama. Tu i tamo pomerili su se nedovoljno pričvršćeni predmeti; u kuhinjama je zazveketalo posuđe zaljuljali su se nasloni penastih fotelja, pojasevi i zidni konopci pojedinih paluba počеше da se ljuljaju. Lupnjava, pomešan zveket stakla, lima, predmeta od sintetike, u talasu prođe kroz ceo brod, od pramca do krme. Iz hibernatora je, međutim, već stizao žagor ljudskih glasova; ljudi su se iz ništavila u kome su počivali sedam meseci, kroz kratki san, vraćali u javu.

Brod je gubio brzinu. Planeta je zaklonila zvezde, sva u riđoj vuni oblaka. Konveksno ogledalo okeana u kome se ogledalo sunce, pomeralo se sve sporije. U vidnom polju pojavio se mrk kontinent prošaran kraterima. Ljudi na palubnim položajima nisu videli ništa. Duboko pod njima, u titanskoj utrobi pogona narastala je prigušena rika, ogromni teret je kidao prste sa drške. Oblak koji se probio u pramen pritiska posrebrilo se u eksploziji žive, raspao se i nestao. Rika motora se za časak pojačala. Riđasti štit se spljoštio: tako se planeta preobražava u kopno. Već se videlo kako vetar nosi srpaste peščane dine, pramenovi lave što su se razilazili kao žbice na točku od najbližeg kratera zaigrali su od odraženog požara raketnih mlaznih cevi, jačim od sunčanog.

"Sva snaga na ose. Statički pritisak."

Strelice su se lenjo prebacivale u sledeći sektor skale. Manevar

prođe besprekorno. Brod je kao prevrnut vulkan koji riga vatru visio pola milje iznad rošave površine, sa stenovitim lancima utonulim u pesak.

"Sva snaga na ose. Umanjiti statički pritisak."

Već se videlo mesto na kome okomiti talas mlaznog pritiska bije u tle. Tamo se digla mrka peščana oluja. Iz krme su sipale ljubičaste munje, naizgled bezvučne, jer je grmljavinu zaglušivala jača od njih rika gasova. Razlika potencijala se izjednačila, munje nestadoše. Jedan pregradni zid se razječao. Komandant pokretom glave pokaza na njega, inženjeru: rezonanca. Treba je otkloniti. Ali niko se ne odazva, pokretači su zavijali, brod se sad spuštao bez ijednog drhtaja, kao čelična planina pridržavana nevidljivim konopcima.

"Pola snage na ose. Mali statički pritisak."

U kružnim prstenima, poput talasa pravoga mora, na sve strane su jurili zadimljeni talasi pustinjačkog peska. Epicentar, pogođen iz male razdaljine žbunastim plamenom sagoretina nije se više dimio. Peska nestade, pretvorio se u ogledalo mehurastog crvenila u ključalo jezero istopljene kremene zemlje, u stub zveketavih eksplozija, dok se ne ispari. Obnažen kao kost, stari oblik planete poče da omekšava.

"Reaktori na praznu brzinu. Hladan pritisak."

Plavetnilo atomske vatre ugasnu. Iz mlažnjača pokuljaše kosi zraci borovodonika, i u jedan mah pustinju, zidove stenovitih kratera i oblake nad njima obli avetinjsko zelenilo. Bazalna podloga na koju je trebalo da se spusti široko podnožje 'Nepobedivog' nije više pretila da će se rastopiti.

"Reaktori nula. Hladnim pritiskom u ateriranje."

Sva srca zakucaše življe, oči se nagnuše nad instrumente, drške se oznojiše u zgrčenim prstima. Obredne reči su označavale da više neće biti povratka, da će noge kročiti na pravo tle, pa makar to bio i pesak pustinjačkog globusa, ali postojaće na njemu izlazak i zalazak sunca, vidik i oblaci, i vetar.

"Prizemljenje precizno u nadiru."

Brod je bio pun otegnute jeke turbina, koje su pogonski materijal potiskivale naniže. Zeleni, kupasti vatreni stub spojio ga je sa zadimljenom stenom. Sa svih strana digoše se oblaci peska, zaslepiše periskop središnjih paluba, samo su se u kormilarskoj

kabini na radarskim ekranima stalno pojavljivali i gasili duž zraka koji su opisivali obrise pejzaža što su tonuli u tajfunskom haosu.

"Pri dodiru stop."

Oganj je buntovnički buktao pod krmom, pritiskivan milimetar po milimetar telesinom rakete koja je sedala na njega, zeleni pakao je prskao dugim mlazevima prosecajući uzburkane peščane oblake. Zev između krme i opaljenog bazalta stene, postao je uska pukotina, linija zelenog sagorevanja.

"Nula nula. Svi motori stop."

Zvono. Jedan jedini udarac, kao udar ogromnog, puknutog srca. Raketa je stala. Glavni inženjer je stajao držeći ruke na dršcima havarijskog odbacivanja: stena je mogla da se ulegne. Čekali su. Strelice sekundare i dalje su se kretale svojim insekatskim pokretima. Komandant je gledao neko vreme na merač uspravnosti, njegovo srebrnasto svetlašće nije se ni mrdnulo na stranu od crvene Nule. Ćutali su. Zagrejane do crvenog usijanja mlažnjače su počinjale da se grče, ispuštajući niz karakterističnih odjeka, nalik na promuklo stenjanje. Crvenkasti oblak, podignut na stotine metara, počeo je da opada. Iz njega se promolio vrh 'Nepobedivog', njegovi bokovi osmoljeni atmosferskim trenjem i zbog toga nalik na staru stenu, hrapav, dvostruki oklop, riđa prašina se još kolotala i letela oko krme, ali sam brod se već uveliko umirio, kao da je postao deo planete, i sada kruži zajedno s njenom površinom u laganom kretanju, koje traje već vekovima, pod ljubičastim nebom obasjanim najjačim zvezdama, koje su se gubile samo u blizini crvenog sunca.

"Procedura normalna?"

Astrogator se uspravi iznad brodske knjige gde je, na polovini strane, upisao ugovoreni znak sletanja i uz njega u rubriku upisao naziv planete: 'Regis III'.

"Ne, Rohane. Počecemo od trećeg stepena."

Rohan se trudio da ne ispolji začuđenost.

"Razumem. Mada..." dodade poverljivim tonom koji mu je Horpah često dozvoljavao, "ne bih voleo da budem onaj koji će ljudima to kazati."

Kao da nije čuo reči svog oficira, astrogator ga uhvati za ruku i dovede ga do ekrana kao do prozora. Razgrnut mlazom prizemljavanja dalje od broda pesak je formirao neku vrstu kotline

oivičenu dinamika koje su se osipale. S visine od osamnaest spratova oni su kroz trobojnu površinu elektronskih impulsa, koja je stvarala vjernu sliku spoljnog sveta, posmatrali kameni greben kratera udaljenog tri milje od njih. Sa zapadne strane greben se gubio na obzorju. Sa istočne strane su se pod njegovim odronima gomilale crne, neprobojne senke. Široke reke lave, sa grebenima uzdignutim iznad peska, imale su boju stare krvi. Jedna jaka zvezda sijala je na nebu, ispod gornjeg ruba ekrana. Kataklizma izazvana sletanjem 'Nepobedivog' prošla je i pustinjski vetar, snažna struja vazduha što je stalno nadirala od polutarskih oblasti prema polu planete, već je bacao prve peščane jezičke pod krmu broda, kao da nastoji da zaleći ranu stvorenu izduvnim ognjem. Astrogator uključi mrežu spoljnjih mikrofona i pakleno, daleko zavijanje, zajedno sa zvukom peska koji je udarao u oklope, za časak ispuni visoku prostoriju komandne kabine. Zatim isključi mikrofone i zavlada tišina.

"Tako to izgleda", reče polako. "Ali 'Kondor' se odavde nije vratio, Rohane." Ovaj stisnu vilice. Nije mogao da se prepire sa starešinom. Preleteo je s njim mnogo parseka, ali među njima nije došlo do prijateljstva. Možda je razlika u godinama bila previše velika. Ili su zajedno savladane opasnosti bile previše male. Surov je bio taj čovek čija je kosa bila bela gotovo kao njegovo odelo. Blizu stotinu ljudi nepomično je stajalo na svojim mestima nakon obavljenog teškog rada koji je prethodio približenju, trista časova kinetičke energije, nagomilane u svakom atomu 'Nepobedivog', ulazak u orbitu, prizemljenje. Gotovo sto ljudi, koji mesecima nisu čuli glas vetra i koji su naučili da mrze prazninu, kao što je mrzi samo onaj koji je poznaje. Ali komandant o tome sigurno nije mislio. Polako je išao kroz kabinu i spustivši ruku na naslon fotelje, dignut već na novu visinu, promrmlja:

"Ne znam šta je to, Rohane."

I odjednom oštro:

"Šta još čekate?"

Rohan brzo priđe sortirnom pultu, uključi unutrašnju instalaciju i glasom, u kome je još podrhtavao prigušeni bes, počeo da komanduje:

"Svi spratovi, pažnja! Prizemljenje završeno. Kopnena procedura trećeg stepena. Sprat osmi: pripremaj energobote. Sprat deveti:

ekranizacijske baterije u pokret. Tehničari zaštite na položaje. Ostatak posade: na označena radna mesta. Gotovo."

Činilo mu se dok je to govorio, gledajući u zeleno oko pojačala, koje je treptalo saglasno s modulacijom njegovoga glasa, da vidi njihova oznojena lica kako se koče u iznenadnom čuđenju i gnevu, dignuta prema zvučnicima. Mora da su tek sada shvatili, da su počeli da psuju...

"Kopnena procedura trećeg stepena u toku, gospodine astrogatore", reče ne gledajući starijeg čoveka. Ovaj njega pogleda i neočekivano, uglom usana, osmehnu se:

"To je samo početak, Rohane. Možda će još biti dugih šetnji pri zalasku sunca, ko zna..."

Izvadio je iz plitkog ormanića u zidu usku, izduženu knjigu otvorio je i spustivši je na beli pult, sav naježen od raznih pokretača, reče:

"Čitali ste ovo?"

"Da."

"Poslednji njihov signal, koji je registrovao sedmi hiper-relej, stigao je do proksimalne bove u dometu Baze pre godinu dana."

"Znam napamet njegovu sadržinu. 'Iskrčavanje na Regis III završeno. Planeta pustinja, tipa sub-Delta 92. Silazimo na kopno drugom procedurom u polutarskom pojasu kontinenta Evane.'"

"Da. Ali to nije bio poslednji signal."

"Znam, gospodine astrogatore. Četrdeset časova kasnije hiper-relej je registrovao seriju impulsa, sličnih Morzeovim znacima, ali bez ikakvog značenja, a zatim - čudne glasove, ponovljene nekoliko puta. Hertel ih je nazvao 'mjaukanjem mačaka koje vuku za rep'."

"Da..." reče astrogator, ali se videlo da ne sluša. Ponovo je stajao pred ekranom. Nad samim rubom vidnog polja, sasvim pored rakete, pojavili su se makazasto istureni lukovi svoznice, po kojoj su prolazili ravnomerno, kao na paradi, jedan za drugim, energoboti, mašine teške trideset tona, prevučene silikonskim protivpožarnim oklopom. Kako se koji spuštao dole, njihovi poklopci su se polako dizali uvis, zbog čega se njihov sjaj povećavao; napuštajući svoznicu, zarivali su se duboko u pesak, ali su išli pouzdano, orući peščani nanos koji je vetar već bio stvorio oko 'Nepobedivog'. Razilazili su se zračno na jednu i na drugu stranu, sve dok se nakon deset minuta ceo perimetar broda ne nađe okružen lancem metalnih kornjača.

Zastavši, svaki je počeo odmereno da se ukopava u pesak, dok se ne izgubiše u njemu i samo su treperavi plamičci, pravilno razmešteni po riđim padinama dina, pokazivali mesta na kojima su se pomaljale kupole Dirakovih odašiljača. Prevučen penastom materijom čelični pod komandne kabine zatresao se od ljudskih koraka. Njihova tela je potresao munjevit, izrazit drhtaj koji se ipak jedva mogao osetiti i koji se potom izgubio, i samo se još časak zadržao stežući vilice, a viđena slika se izgubila iz vida. Ta pojava nije trajala ni pola sekunde. Vratila se tišina, narušavana samo udaljenim brujanjem paljenja motora što je dopiralo negde iz donjih delova broda. Pustinja, crno-riđe gomile kamenja, talasi peska koji su se lagano pomerili izoštrili su se na ekranima i sve je bilo kao ranije samo se iznad 'Nepobedivog' proširila nevidljiva kupola polja sila zatvarajući pristup brodu. Na svoznici se pojaviše, koračajući naniže, metalne krabe s vetrenjačama antena koje su se okretale na smenu, levo i desno. Inforoboti, daleko veći od odašiljača polja, imali su spljošten trup i povijene metalne štule, koje su se širile u stranu. Tonući u pesak i kao s nekim gađenjem vadeći iz njega krakove koji su duboko upadali, člankonošci su se razišli i zauzeli mesta u prekidima lanca energobota. Ravnomerno s razvojem operacije zaštitnog pojasa, na centralnom pultu komandne kabine iskakala su, na zagasitoj podlozi, kontrolna svetlašca, a štitovi impulsnih satova ispunjavali su se zelenkastim bleskom. Kao da je desetak krupnih mačjih očiju gledalo sada nepomično na ova dva čoveka. Strelice su svuda stajale na nuli, pokazujući da ništa ne pokušava da se probije kroz nevidljivu branu polja sila. Samo je pokazatelj dispozicije snage leteo sve više, prolazeći preko crvenih crtica koje su obeležavale gigavate.

"Ja sada odoh dole da nešto pojedem. Vi izvedite stereotip, Rohane", reče umorno Horpah, odvajajući se od ekrana.

"Bez posade?"

"Ako želite, možete da pošaljete nekog... ili da pođete sami."

S tim rečima astrogator razmače vrata i iziđe. Rohan je još za časak video njegov profil na slaboj svetlosti lifta, koji je bešumno pojurio dole. Pogledao je na tablicu satova polja. Nula. U stvari, trebalo je početi od fotogrametrije, pomislio je. Okružavati planetu toliko dugo dok se ne dobije potpun komplet snimaka. Možda bi se na taj način

nešto otkrilo. Jer vizuelne opservacije iz orbite ne vrede mnogo; kontinenti nisu more, i svi zajedno posmatrači pored dogleda nisu mornari u koševima za posmatranje. Druga je stvar što bi se komplet fotografija dobio tek otprilike za mesec dana.

Dizalica se vratila. Rohan uđe u nju i spusti se na šesti sprat. Velika platforma pred barokomorom bila je puna ljudi koji, u stvari, tu više nisu imali šta da rade, tim pre što su se četiri signala koji su pozivali na ručak, ponavljali valjda već puna četvrt časa. Razmakoše se pred Rohanom. "Džordan i Blank. Poći ćete sa mnom na stereotip."

"Puni skafandri, gospodine navigatore?"

"Ne. Samo aparate s kiseonikom. I jednog robota. Najbolje arktanskog, da nam ne utone u ovaj prokleti pesak. A vi svi šta tu stojite? Izgubili ste apetit?"

"Rado bismo izišli, gospodine navigatore... makar na kratko."

"Na kopno..."

Diže se žagor.

"Tiho, momci. Doći će vreme za izlete. Za sada imamo treći stepen." Nerado su se razilazili. Uto se iz tovarnog okna pomoli dizalica s robotom, koji je za glavu bio viši od najstasitijih ljudi. Džordan i Blank, već sa kiseoničkim aparatima, vraćali su se na električnim kolima - video ih je naslonivši se na ogradu u hodniku, koji se sada, kada je raketa stajala ukotvljena, pretvorio u okomit bunar koji je zjapio sve do mašinske pregrade. Osećao je nad sobom i pod sobom prostrane spratove od metala, negde sasvim na dnu radili su bešumni konvejeri, čulo se slabo mljackanje hidrauličnih vodova, a iz okna dubokog četrdeset metara odmereno je strujao dah hladnog pročišćenog vazduha iz aklimatizatora mašinske hale.

Dva čoveka iz ekipe za službu u komorama otvoriše pred njima vrata. Rohan mahinalno proverio položaj opasača i pritisak maske. Džordan i Blank uđoše za njim; posle čega lim teško zaškripa pod robotovim nogama. Strašan, otegnut pisak pri usisavanju vazduha u unutrašnjost broda. Otvori se spoljni poklopac. Svoznica mašina nalazila se četiri sprata niže. Da bi se sišlo dole, ljudi su se služili malom dizalicom, koja je još pre toga izvučena iz oklopa. Njena rešetka dopirala je do vrha pešćane dine. Otvor dizalice bio je neograđen sa svih strana. Vazduh je bio samo nešto hladniji nego u brodu. Sedoše u četvoro, otkočeni magneti popustiše, i oni se meko

spustiše s visine jedanaestog sprata, prolazeći duž pojedinih sekcija trupa. Rohan je mahinalno proveravao njihov izgled. Nema često prilike da nadzire brod izvan doka, spolja. Prezaposlen, pomislio je videći ožiljke koje su ostavili za sobom meteoriti. Mestimično su oklopne ploče izgubile sjaj, kao da ih je nagrizla jaka kiselina. Dizalica završi svoj kratki put, spustivši se meko na sloj nanesenog peska. Iskočiše i odmah upadoše u pesak do kolena. Samo je robot, namenjen za istraživanja na snežnim površinama, koračao smešnim, patkastim, ali pouzdanim hodom na svojim karikaturalno spljoštenim stopalima. Rohan mu reče da stane, a sam s ljudima pažljivo stade da razgleda sve otvore grla u podnožju, one koji su mogli da se razgledaju spolja.

"Dobro bi im došlo malo glačanja i produvavanja", reče. Tek pošto je izišao ispod krme, zapazio je koliku ogromnu senku baca brod na tle. Kao širok put protezala se senka preko dina, snažno osvetljena suncem koje se nalazilo na zapadnoj strani. U pravilnosti peščanih talasa osećao se neki naročit mir. Doline tih talasa bile su ispunjene plavičastom senkom, a njihovi vrhovi rumeneli su se na zalazećem suncu, i ovo toplo, nežno rumenilo podsećalo ga je na boje koje je nekada video u ilustrovanoj knjizi za decu. Bilo je baš tako neverovatno blago. Polako je prenosio pogled sa dine na dinu, pronalazeći sve nove i nove prelive kajsijaste boje, što dalje, sve više riđe, prošarane srpovima crnih senki, sve do onog mesta gde su se, sliveni u žuto sivilo, ocrtavali grozno nakostrešeni blokovi nagih vulkanskih stena. Stajao je tako i gledao, a njegovi ljudi su, bez žurbe, pokretima automatizovanim mnogogodišnjom navikom, vršili utvrđena merenja, uzimali u male kasete uzorke vazduha i peska, merili radioaktivnost tla pokretnom sondom, čije je bušiličko telo pridržavao arktan. Rohan nije na njih uopšte obraćao pažnju. Maska mu je obuhvatala samo nos i usta, a oči i celu glavu je imao slobodne, jer je skinuo s glave plitki zaštitni šlem. Osećao je vetar na kosi, osećao je dodire nežnih peščanih zrna na licu, kako mu se, uz lako golicanje, utiskuju između plastičnog ruba i obraza. Nespokojni naleti vetra lepetali su nogavicama njegovog kombinezona, a sunčev disk, sav kao natečen, u koji se nekažnjeno moglo gledati valjda ceo sekund, sada je stajao nad samim rubom rakete. Vetar je otegnuto fijukao, polje sila nije zadržavalo kretanje gasova, zato Rohan nije

mogao da oceni gde se iz peska diže nevidljivi zaštitni zid. Ogromno prostranstvo koje je obuhvatao pogledom bilo je mrtvo, kao da nikad na nj nije stupila ljudska noga, kao da to nije bila planeta koja je progutala brod klase 'Nepobedivog' sa osamdeset članova posade, progutala ogromnu krstaricu međuzvezdanih prostora, sposobnu da u deliću sekunde oslobodi snagu milijardi kilovata, da je pretvori u energetska polja koja ne može da probije nikakvo materijalno telo, da ih koncentriše u razorne zrake sa zvezdanom temperaturom, koji mogu da pretvore u prah planinski lanac ili da isuše more. A ipak je ovde poginuo taj čelični organizam, izgrađen na Zemlji, plod mnogovekovnog procvata tehnologije, i nestao je na nepoznat način, bez traga, bez signala SOS, kao da se rasplinuo na ovoj riđoj i sivoj pustinji.

I ceo ovaj kontinent izgleda isto, pomislio je. Pamtio ga je dobro. Video je s visine kraste kratera i jedini pokret koji je tu zapazio - bilo je kretanje oblaka, koji su vukli svoje senke iznad beskrajno rasutih peščanih humki.

"Aktivnost?" upita ne okrećući se.

"Nula, nula i dva", odgovori Džordan i diže se s kolena. Imao je crveno lice, oči su mu gorele. Maska je izobličavala boju njegovog glasa.

To znači manje nego ništa, pomisli Rohan. Uostalom, oni sa 'Kondora' ne bi poginuli zbog tako grube neopreznosti automatski indikatori digli bi uzbunu čak i kada se niko ne bi pobrinuo za stereotip ispitivanja.

"Atmosfera?"

"Azota 78 procenata, argona 2 procenata, ugljen-dioksida nula, metana 4 procenata, ostalo je kiseonik."

"Šesnaest procenata kiseonika!? Sigurno?"

"Sigurno."

"Radioaktivnost vazduha?"

"Praktično nula."

To je bilo čudno. Toliko kiseonika! Ta vest ga naelektrisa. Priđe robotu koji mu odmah podnese pred oči kasetu sa uzorcima. "Možda su pokušali da se kreću bez kiseoničkih aparata", pomisli besmisleno, jer je znao da tako nije moglo da bude. Istina dešavalo se ponekad da je neki čovek, više od ostalih mučen željom za

povratkom, uprkos zabrani skidao masku, jer mu je okolni vazduh izgledao tako čist, tako svež - i padao je otrovan. To je ipak moglo da se dogodi eventualno jednome, najviše dvojici.

"Imate li već sve?" upita.

"Da."

"Vraćajte se", reče im.

"A vi?"

"Još ću ostati. Vraćajte se", ponovi nestrpljivo. Hteo je da ostane sam. Blank prebaci remen preko ramena na kome su visile kasete vezane za drške, Džordan pruži robotu sondu i udaljiše se, upadajući u pesak; arktan je šljapkao za njima, s leđa tako nalik na maskiranog čoveka.

Rohan pođe prema krajnjoj dini. Izbliza je ugledao pri kraju raširen vrh emitora uronjenog u pesak; na tome mestu je on stvarao zaštitno polje sila. Ne toliko da bi proverio njegovo delovanje, nego prosto iz detinjeg hira, zahvatio je šaku peska i bacio je pred sebe. Pesak polete i, kao da je naleteo na nevidljivo okomito staklo, sruči se ponovo za zemlju.

Prosto su ga ruke svrbele da skine masku. Znao je to dobro. Ispljunuti disaljkicu, strgnuti opasače, ispuniti cela pluća vazduhom, napiti ga se punim plućima...

Omekšavam, pomisli i krenu natrag prema brodu. Dizalica je čekala, prazna, s platformom meko utonulom u dinu, a vetar je stigao da je za nekoliko minuta njegovog odsustva prevuče slojem nanesenog peska.

U glavnom hodniku petoga sprata pogledao je na zidni informator. Komandant je bio u zvezdanoj kabini. Poveze se gore.

"Jednom rečju - idila?" reče astragator saslušavši ga. "Nikakvih radioaktivnosti, nikakvih spora, plesni, virusa, ničeg - samo taj kiseonik... Uzorke treba dati na ispitivanje."

"Već su u laboratoriji. Možda ovde ima života na drugim kontinentima", primeti Rohan neodlučno.

"Sumnjam. Insolacija van ekvatorijalnog pojasa je slaba; niste videli debljinu kapa na polovima? Jamčim da tamo ima bar osam, ako ne i deset kilometara ledenog pokrivača. Možda pre okean, nekakve alge, morska trava - ali zašto život nije izišao iz vode na kopno?"

"Treba zaviriti u tu vodu", reče Rohan.

"Prerano je pitati naše ljude, ali planeta mi izgleda stara. Takvo smežurano jaje mora da je preguralo nekih šest milijardi godina. Uostalom, sunce je takođe već poodavno prevalilo razdoblje svoga punog sjaja. Ono je već gotovo običan crveni patuljak. Da, ovo odsustvo života na kopnu je čudnovato. Naročita vrsta evolucije, koja ne može da podnese sušu. Jeste. To bi objasnilo prisustvo kiseonika, ali ne i problem 'Kondora'."

"Nekakvi vidovi života, neka podvodna bića koja se kriju u okeanu, koja su tamo stvorila civilizaciju na dnu", nabaci misao Rohan. Obojica su posmatrali veliku kartu planete u Merkatorovoj projekciji, nepreciznu, jer je izrađena na osnovu podataka dobijenih pomoću automatskih sonde iz prošlog veka. Pokazivala je samo obrise glavnih kontinenata i mora, linije do kojih su stizale polarne kape i nekoliko najvećih kratera. U mreži podnevaka i uporednika videla se crvenim kružićem ubeležena tačka pod osmim stepenom severne širine - mesto na kome su aterirali. Astrogator nestrpljivo pomeri papir na stolu za mape.

"Ni sami u to ne verujete", žacnu se. "Tresor nije mogao biti gluplji od nas, ne bi se dao nikakvim podvodnjacima, glupost. A uostalom, kada bi čak i postojala razumna vodena bića, jedna od prvih stvari kojima bi se pozabavila, bilo bi ovladavanje kopnom. Eto, recimo, makar u skafandrima ispunjenim vodom... Čista glupost", ponovi, ne da bi konačno uništio Rohanovu pretpostavku, nego zato što je već mislio o nečem drugom.

"Zadržaćemo se ovde neko vreme", zaključio najzad i dotače donji rub mape koja se s lakim šuštanjem savi i nestade u jednom od vodoravnih regala velikog skladišta za mape. "Pričekaćemo i videćemo."

"A ako ne?" upita Rohan oprezno. "Potražićemo ih?..."

"Rohane, budite razumni. Šesta zvezdana godina i takve..." astrogator je tražio pravu reč, nije je našao i samo je s omalovažavanjem mahnuo rukom. "Planeta je veličine Marsa. Kako da ih tražimo? Znači 'Kondora'", popravi se.

"Jeste, tlo je gvoždevito..." bezvoljno priznade Rohan. U stvari, analize su pokazivale veliku primesu ferooksida u pesku. Ferroindukcijski pokazatelji, dakle, nisu vredeli ništa. Ne znajući šta da kaže, učuta. Bio je ubeđen da će komandant na kraju naći

nekakav izlaz. Neće se vratiti tek praznih ruku, bez ikakvih rezultata. Čekao je gledajući na nakostrešene Horpahove obrve, isturene ispod čela.

"Istinu govoreći, ne verujem da bi ovo čekanje od 48 časova moglo bilo šta da nam da, ali pravilnik to zahteva", odazva se astrogator neočekivano poverljivim tonom. "Sedite, Rohane. Stojite mi nad glavom kao griža savesti. Regis je najidiotskije mesto koje se može zamisliti. Ne zna se zašto je tu poslat 'Kondor' - uostalom nije važno, čim se tako dogodilo."

Prekide. Bio je loše raspoložen kao i obično, postajao je tada razgovorljiv i lako se upuštao u diskusiju, čak poverljivu; što je uvek bilo pomalo opasno, jer je u svakom trenu mogao razgovor da preseče kakvom zajedljivošću.

"Rečju, ovako ili onako moramo nešto da radimo. Zna li šta? Izvešćete mi nekoliko malih fotoopservatora u ekvatorijalnu orbitu. Samo da bude pošteno kružna i tesna. Jedno sedamdesetak kilometara."

"To je još u okviru jonosfere", pobuni se Rohan. "Izgoreće nam nakon nekoliko desetina okruženja..."

"Neka izgore. Ali će pre toga snimiti šta se bude moglo. Savetovao bih vam čak da rizikujete i šezdeset kilometara. Možda će izgoreti već u desetom obilasku, ali samo fotografija s takve visine može nešto da nam pruži. Zna li kako izgleda raketa viđena s razdaljine od sto kilometara, čak i kroz najbolji teleobjektiv? Glava čiode je, u poređenju s njom, ceo planinski masiv. Učinite to odmah... Rohane!" Na taj uzvik navigator se okreće, već kod vrata. Komandant je bacio na sto izveštaj sa rezultatima analiza.

"Šta je ovo?! Kakav je to opet idiotizam? Ko je to pisao?"

"Automat. O čemu je reč?" upita Rohan, trudeći se da sačuva mir, jer je i u njemu već kipeo gnev. Sad će početi da mi zanoveta! pomisli, približavajući se namerno polako.

"Pročitajte. Ovo. Da, ovo."

"Metana četiri posto", pročitao Rohan. I sam se odjednom zapanji.

"Metana četiri posto; a? A kiseonika šesnaest? Zna li šta je to? Praskavi plin! Možda ćete mi objasniti kako cela atmosfera nije eksplodirala kada smo se spuštali na borovodoniku?"

"Zaista... ne razumem", promuća Rohan. Pritrča brzo pultu spoljne

kontrole, pusti kroz optometre usisivača malo spoljne atmosfere i dok je astrogator u zloslutnom ćutanju šetao po kabini, gledao je kako analizatori grozničavo kuckaju staklenim posudama.

"No?!"

"Isto. Metana četiri posto... kiseonika šesnaest", reče Rohan. Nije shvatao kako je to moguće, ali je ipak osetio zadovoljstvo: Horpah sada bar neće moći da mu prebaci.

"Pokažite! Hm. Metana četiri, no, da me đavo... dobro. Rohane, sonde na orbitu, a zatim, molim vas, dođite u mali lab. Najzad, zbog čega imamo učenjake! Neka lupaju glavu."

Rohan siđe dole, uze dva raketna tehničara i ponovi im astrogatorovo naređenje. Zatim se vrati na drugi sprat. Tu su bile smeštene laboratorije i kabine stručnjaka. Redom je prolazio pored vrata utisnuta u metal, sa tablicama od po dva slova 'GI', 'GF', 'GT', 'GB' i celog niza drugih. Vrata male laboratorije bila su širom otvorena; kroz monotone glasove učenjaka s vremena na vreme se probijao astrogatorov bas. Rohan stade na pragu. Bili su tu svi 'Glavni' - Glavni inženjer, Biolog, Fizičar, Lekar i svi Tehnolozi iz mašinske hale. Astrogator je sedeo, sada ćuteći, u krajnjoj fotelji pod elektronskim programistom priručne brojčane mašine, a maslinasti Moderon, ruku spletenih i malih kao u devojčice, govorio je:

"Nisam specijalista za hemiju gasova. U svakom slučaju, to verovatno nije običan metan. Energija spoja je drugačija; razlika samo u stotom mestu, ali postoji. Reaguje s kiseonikom tek u prisustvu katalizatora, a i to nerado."

"Kakvog porekla je taj metan?" upita Horpah. Vrteo je palce jedan oko drugog.

"Ugljenik je u njemu u svakom slučaju organskog porekla. Nema ga mnogo, ali to je van svake sumnje..."

"Postoje li izotopi? Kolika starost? Koliko je star taj metan?"

"Od dva do petnaest miliona godina."

"Kakav razmak!"

"Imali smo pola časa na raspolaganju. Ništa više ne mogu da kažem."

"Doktore Kestleru! Otkuda dolazi taj metan?"

"Ne znam."

Horpah redom pogleda svoje stručnjake. Moglo se misliti da će

planuti, ali naglo se osmehnuo.

"Gospodo, pa vi steiskusni ljudi. Letimo zajedno ne od juče. Molim vaše mišljenje. Šta da uradimo? Od čega da počnemo?"

Kako niko nije žurio da progovori, biolog Jope, jedan od malobrojnih koji se nisu plašili Horpahove razdražljivosti, reče, mirno gledajući komandantu u oči:

"Ovo nije obična planeta klase sub-Delta 92. Da je takva, 'Kondor' ne bi propao. Pošto je imao na palubi stručnjake ni gore ni bolje od nas, jedino što znamo sigurno jeste to, da se njihovo znanje pokazalo nedovoljnim da bi sprečilo katastrofu. Sledi zaključak da moramo zadržati treći stepen procedure i ispitati kopno i okean. Mislim da treba početi sa geološkim bušenjima, a istovremeno pozabaviti se i ovdašnjom vodom. Sve ostalo bi bile hipoteze; u ovakvoj situaciji ne možemo sebi dozvoliti takav luksuz."

"Dobro", Horpah stisnu vilice. "Bušenja u perimetru polja sila nisu problem. Neka se time pozabavi doktor Novik."

Glavni geolog klimnu glavom.

"Što se pak tiče okeana... koliko je udaljena linija obale, Rohane?"

"Oko dvesta kilometara..." odgovori navigator, ne čudeći se nimalo što komandant zna za njegovu prisutnost iako ga ne vidi: Rohan je stajao nekoliko koraka iza njegovih leđa, kraj vrata.

"Malo daleko. Ali nećemo više pomerati 'Nepobedivog'. Uzećete onoliko ljudi koliko budete smatrali da je potrebno, Rohane, Ficpatrika ili još kojeg okeanologa, i deo energobota iz rezerve. Poćete s tim na obalu. Delovaćete samo pod zaštitom polja sila; nikakvih izleta po moru, nikakvih ronjenja. Automate takođe ne zloupotrebljavati - nemamo ih previše. Jasno? Dakle, možete da počnete. Da, još jedno. Da li je ovdašnja atmosfera pogodna za disanje?"

Lekari nešto prošaptaše međusobno.

"U načelu jeste", najzad reče Stormon, ali kao da nilje bio potpuno uveren.

"Šta znači 'u načelu'? Može ili ne može da se diše?"

"Tolika količina metana nije beznačajna. Nakon izvesnog vremena nastupiće prezasićenost krvi i to može da izazove izvesne lakše poremećaje na mozgu. Ošamućenost... ali tek posle jednog časa, možda posle nekoliko časova."

"A nije li dovoljan kakav gutač metana?"

"Ne, gospodine astrogatore, to znači, ne isplati se proizvoditi gutače, jer bi ih trebalo često menjati, a osim toga, postotak kiseonika je ipak dosta nizak. Ja lično sam za aparate s kiseonikom."

"Mhm. Ostala gospoda takođe?"

Vite i Eldžarn klimnuše glavama. Horpah ustade.

"Znači, počinjemo. Rohane! Šta je sa sondama?"

"Odmah ćemo ih izbaciti. Mogu li još da prekontrolišem orbitu, pre no što krenem?"

"Možete."

Rohan iziđe, ostavivši za sobom žagor laboratorije. Kad uđe u kormilarsku kabinu, sunce je baš zalazilo. Tako tamno, da je rub njegovog diska, ispunjen gotovo ljubičastom purpurnom bojom, prosecao na horizontu natprirodno izrazito zubatu konturu kratera. Nebo, u tome kraju Galaktike osuto zvezdama, izgledalo je sada kao još više uvećano. Sve niže su prosijavala velika sazvežđa, upijajući u sebe pustinju koja se gubila u mraku. Rohan se povezoao sa pramčanim satelitskim uređajem za izbacivanje. Upravo se izdavala komanda za izbacivanje prvog para fotosatelita. Naredni su imali da pođu uvis nakon jednog časa. Sutradan će dnevni i noćni snimci obeju polukugla planete morati da dadu sliku celoga ekvatorijalnog pojasa.

"Minut trideset i jedan... azimut sedam. Upravljam..." ponavljao je u zvučniku otegnut glas. Rohan ga pokretom utiša i okrenu fotelju prema kontrolnoj tabli. Ne bi to nikome priznao, ali ga je uvek zabavljala igra svetlosti pri izbacivanju sonde u orbitu oko planete. Najpre bi zasijale rubinskom, belom i plavom svetlošću kontrolne žarulje bustera. Zatim bi zazujao startni automat. Kada bi se njegovo kucanje naglo prekinulo, slab drhtaj bi prošao kroz ceo trup krstarice. Istovremeno bi se pustinja na ekranima ispunila fosfornim bleskom. S tankom, do krajnosti napetom grmljavinom, zasipajući matični brod bujicom plamena, minijaturni projektil bi izleteo iz pramčanog izbacivača. Blesak bustera u letu treperio bi na padinama dina sve slabije i slabije, dok se ne bi ugasio. Sada se više ne bi čula raketica, ali bi zato silina svetlosne groznice zahvatila celu tablu. Sa hektičnom žurbom iz mraka su iskakala izdužena svetlašca balističke kontrole, zatim bi im potvrdno odgovorile biserne lampice

dirigovanog upravljanja, a onda bi se, u obliku šarene jelke, pojavili signali s postepenim odbacivanjem ispaljenih čaura i najzad bi nad celim tim mravinjakom duginih boja blesnuo beo, čist kvadrat, znak da je satelit uveden u orbitu. Na sredini njegove snežno-bele površine nazrelo bi se sivo ostrvce, koje bi, drhteći, pokazalo određenu cifru, npr. 67. To je visina leta. Rohan još jednom proverio elemente orbite: ali i perigej i apogej su se uklapali u zadate granice. Nije tu više imao šta da radi. Pogledao je na brodski časovnik koji je pokazivao 18, a zatim na sadašnji časovnik lokalnog vremena - već 11 časova u noći. Za časak je sklopio oči. Radovao se predstojećoj ekspediciji na okean. Voleo je da deluje sam. Osećao je pospanost i glad. Trenutno je premišljao da li da uzme tabletu za otrežnjenje. A onda je zaključio da je dovoljna sama večera. Ustao je, osetio koliko je umoran, začudio se i odmah kao da se malo otreznio. Sišao je dole u trpezariju. Tamo su već bili njegovi novi ljudi - dva upravljača jastučnim transporterima, među njima Jarg, koga je Rohan voleo zbog neumornog dobrog raspoloženja, bio je tamo i Ficpatrik s dvojicom kolega, Brozom i Kehlinom; oni su već završavali večeru kada je Rohan tek naručivao toplu supu i vadio iz zidnog podajnika hleb i flaše sa bezalkoholnim pivom. Koračao je, sa svim tim na poslužavniku, prema stolu, kada pod lako uzdrhta. 'Nepobedivi' je izbacio novi satelit.

Komandant nije dopustio da se putuje noću. Krenuli su u pet časova po mesnom vremenu, pred sunačev izlazak. S obzirom na poredak marša diktiran neophodnošću, kao i na njegovu neprijatnu sporost, takav poredak je nazivan sprodom. Na čelu i začelju nalazili su se energoboti, koji su elipsoidnim poljem sila štitili sve unutrašnje mašine - univerzalne jastučnjake, džipove s radiostanicama i radarom, kuhinju, transporter s hermetičnom stambenom barakom koja se sama namešta, mali laser neposrednog udara, vožen na gusenicama, od milja zvani 'šilo'. Rohan se s trojicom učenjaka smestio u prednjem energobotu, što je doduše bilo neugodno, jer su jedva sedeli zbog stešnjenosti, ali se bar imala iluzija koliko-toliko normalnog putovanja. Brzinu je valjalo prilagođavati najsporijim mašinama iz sprodoma, baš energobotima. Putovanje nije bilo posebno prijatno. Gusenice su treštale i škripale po pesku, turbinski

motori su zavijali poput komaraca slonovske veličine, odmah iza ljudi koji su sedeli izbijao je iz rešetkastih zaklona vazduh za hlađenje, a ceo energobot je išao kao teška šalupa na talasima. Crna igla 'Nepobedivog' brzo se sakrila iza linije horizonta. Neko vreme su išli obasjani vodoravnim zracima hladnog i kao krv crvenog sunca kroz monotonu pustinju, peska je polako bivalo sve manje, i iz njega su se dizale kose kamene ploče koje je trebalo zaobilaziti. Kiseoničke maske i stalno zavijanje motora nisu podsticali na razgovor. Istraživači su pažljivo posmatrali horizont, ali prizor je bio stalno jednak - nagomilane stene, veliki, od vetra ispucani blokovi, na pojedinim mestima ravnicama je počela da se spušta naniže, i na dnu blage kotline pojavio se tanak, polusahnuo potok s vodom u kojoj se prelivalo bogatstvo boja crvenog osvita. Šljunak koji se poput lave širio duž obeju obala svedočio je da potok nekad nosi znatne količine vode. Kraće se zdržaše da ispituju vodu. Bila je potpuno čista, s primesom ferooksida i malim dodatkom sulfida. Krenuše dalje, sada već nešto većom brzinom, jer su gusenice glatko puzile po kamenoj podlozi. Na zapadnoj strani su se dizali niski strmi useci. Poslednja mašina je održavala stalnu vezu s 'Nepobedivim', radarske antene su se okretale, radaristi su, popravljajući slušalice na glavama, dreždali pred svojim ekranima, grickajući mrvice koncentrata, ponekad bi ispod nekog jastučnjaka oštro izleteo kamen, kao izduvan malom vazдушnom strujom, i odskakao bi, kao iznenada oživljen, na šljunčane nanose. Zatim put preprečiše blagi brežuljci, sasvim ogoljeni. Ne zastajući, ispitivači uzeše nešto uzoraka, a Ficpatrik doviknu Rohanu da je kremenasta zemlja organskog porekla. Najzad, kada se u vidu crnosive linije ukaza pred njima vodeno ogledalo, naiđoše i na krečnjak. Spuštali su se ka obali, a pod njima su treštali sitni, pljosnati obluci. Vreo dah mašina, škripa gusenica, zavijanja turbina, sve se to odjednom utišalo kada se okean, izbliza zelenkaste boje i po izgledu savršeno zemaljski, našao sto metara ispred njih. Tada dođe do prilično komplikovanog manevrisanja, jer je, da bi se radna grupa zaklonila poljem sila, trebalo uputiti čeonu energobot u vodu, na dosta veliku dubinu. Mašina je najpre morala da bude čvrsto zatvorena, da u nju ne bi mogla prodreti voda, a zatim je, vođena sa drugog energobota, ušla u talase i peneći se postala jedva vidljivo, tamnije mesto u vodi; tek

tada je, na signal poslat s centralnog položaja, potopljeni kolos isturio iznad površine vode Dirakov emitor, i tek kada se polje sila ustalilo, pokrivajući svojom nevidljivom polukuglom deo obale i priobalne vode, otpočela su prava ispitivanja.

Okean je bio nešto manje slan nego zemaljski okeani; analize ipak ne donesoše nikakve važnije rezultate. Posle dva časa znali su manje-više koliko i na početku. Poslaše zato daleko na otvoreno more dve dirigovane televizijske sonde, a sa centralnog punkta su na ekranima pratili njihov put. Ali tek pošto se udaljiše izvan vidika, signali poslaše prvu suštinsku vest. U okeanu su živeli nekakvi organizmi, po obliku nalik na ribe koštanih skeleta. Na pojavu sonde raspršavale bi se ipak ogromnom brzinom, tražeći spas u dubini. Dubinomeri utvrdiše da dubina okeana na tome mestu prvog susreta sa živim bićima iznosi sto i pedeset metara.

Broza se upeo da mora da uhvati makar jednu takvu ribu. Počeše dakle da love, sonde su gonile senke koje su uzmicale kroz zelenkasti mrak, sipala su se električna pražnjenja, ali ove tobožnje ribe ispoljavale su neverovatnu okretnost u manevrisanju. Tek nakon jednog od mnogobrojnih praženjenja uspeali su da pogode jednu. Sondu, koja ju je uhvatila u svoja klešta, odmah uputiše na obalu, a Kehlin i Ficpatrik su u međuvremenu manevrisali drugom sondom, skupljajući uzorke ustalasalih vlakana, što su se dizala iz dubine i ličila im na neku ovdašnju vrstu algi ili vodenih trava. Poslaše ih najzad na samo dno, na dubinu od četvrt kilometra. Jaka struja pri dnu ozbiljno je otežavala upravljanje sondom, koja je stalno bila bacana ka velikim skupinama podvodnih stena. Na kraju su ipak uspeali da nekoliko tih stena obore i, kao što je Kehlin pravilno pretpostavljao, ispod tog pokrivača nalazila se čitava kolonija gipkih malih stvorova, nalik na četkicu.

Kada se obe sonde vratiše pod orkilje polja i kada se biolozi prihvatiše posla, u baraci koja je u međuvremenu postavljena tako da su istraživači najzad mogli da zbace mrske maske, Rohan, Jarg i ostala petorica ljudi uzeše prvu toplu hranu toga dana.

Vreme do večeri proteklo im je u prikupljanju uzoraka minerala, u ispitivanju radioaktivnosti na dnu mora, u merenjima insolacije i stotinama sličnih, mučnih poslova, koje je ipak valjalo obaviti savesno, pa čak i pedantno, ako je trebalo da dobiju čestite

rezultate. Do večeri je sve što je bilo moguće i obavljeno, te je Rohan mirne savesti mogao da priđe mikrofonu, kada ga je Horpah pozvao s 'Nepobedivog'. Okean je bio pun živih oblika, koji su ipak, svi do jednog, izbegavali priobalni pojas. Organizam secirane ribe nije pokazao ništa posebno. Evolucija je, prema približnim procenama, trajala na planeti više stotina miliona godina. Otkrivena je znatna količina zelenih vodenih trava, što se dalo objasniti prisustvom kiseonika u atmosferi. Podela živih organizama na biljni i životinjski svet bila je tipična; tipične su bile i koštane strukture kičmenjaka. Jedini organ, oblikovan u ulovljene ribe, koji je biologima bio nepoznat, bilo je naročito čulo, osetljivo čak i na najmanje promene magnetnog polja. Horpah je naredio da se cela ekipa što pre vrati i već na završetku razgovora je rekao da ima novosti: izgleda da su uspeali da odrede mesto prizemljenja nestalog 'Kondora'.

I tako, mada su biolozi protestovali, tvrdeći da bi im čak i nekoliko nedelja daljih ispitivanja bilo malo, baraka je dignuta, motori su pokrenuti i povorka je krenula prema severo-zapadu. Rohan nije mogao drugovima da saopšti nikakve pojedinosti o 'Kondoru', jer ih ni sam nije znao. Hteo je što pre da se nađe na brodu, jer je pretpostavljao da će mu komandant dodeliti sledeći zadatak, koji će možda biti bogatiji otkrićima. Naravno, sada je pre svega trebalo ispitati mesto gde se, izgleda, spustio 'Kondor'. Zato je Rohan gonio mašine svom snagom, i vraćali su se uz još pakleniju škripu i treštanje gusenica koje su mrvile kamen. Kad pade noć, zapalili su velike reflektore; bio je to prizor neobičan, pa čak i grozomoran - jer su svaki čas snopovi i svetlosti izdvajali u mraku neskladne, naoko pokretne obrise divova, a onda bi se pokazalo da su to samo stene-svedoci, ostaci ostataka planinskog lanca, raspadnutog na vetru. Nekoliko puta morali su da se zaustave pred dubokim pukotinama što su zjapile na bazaltnom tlu. Najzad ipak, uveliko posle ponoći, ugledaše sa svih strana osvetljenu, kao na paradi, gromadu 'Nepobedivog', koji je izdaleka bleštao poput metalne kule. U celom perimetru polja sila na sve strane su se protezali nizovi mašina; istovarane su zalihe, gorivo, ljudi su u grupama stajali pod svoznicom, u zaslepljujućoj svetlosti Jupitera. Već izdaleka do povratnika stigoše glasovi ovog mravljeg kretanja. Iznad pokretnih

svetlosnih stubova uzdizao se ćutljivi trup krstarice, po kome su klizili plameni jezici. Zapališe se plave svetiljke, oznaćavajući gde će biti otvoren put kroz zaklon sila, i vozila, pokrivena debelim slojem sitne prašine, stupiše jedno za drugim u kružni prostor. Rohan ne stiže još ni da skoći na zemlju, a već viknu jednoga od onih što behu najbliže, prepoznavši i njemu Blanka, i upita za 'Kondora'.

Ali Bocman ništa nije znao o tobožnjem otkriću. Rohan od njega nije ćuo mnogo. Pre no što su izgoreli u gustim slojevima atmosfere, ćetiri satelita su dostavila jedanaest hiljada snimaka primljenih radio-putem, koji su odmah tokom primanja prenošeni na specijalno preparirane ploće u kartografskoj kabini. Da ne bi gubio vreme, Rohan je pozvao Ereta, kartografskog tehničara, k sebi i, dok se tuširao, ispitivao ga je o svemu što se događalo na brodu. Eret je bio jedan od onih što su na dobijenom fotoografskom materijalu tražili 'Kondora'. To zrnce ćelika u okeanu peska tražilo je tridesetak ljudi istovremeno, sem planetologa mobilisani su u tu svrhu kartografi, radarski operatori i svi palubni piloti. Ravno dan i noć na smenu su pregledali foto-materijal onako kako je stizao, upisujući koordinate svakog sumnjivijeg punkta planete. Ali pokazalo se da je vest koju je komandant saopćtio Rohanu bila pogrešna. Ono što im se učinilo da je brod, bila je jedna izuzetno visoka stubna stena, koja je bacala senku zaćuđujuće sličnu pravilnoj senci rakete. Prema tome i dalje je bila neizvesna sudbina 'Kondora'. Rohan htjede da se javi komandantu, ali ovaj već beše otišao na poćinak. Rohan tada poće u svoju kabinu. Mada je bio umoran, nije mogao da zaspi. A kada je ujutro ustao, astrogator mu je po Balminu, starešini paleontologa, predao poruku da sav prikupljeni materijal pošalje u glavnu laboratoriju. U deset ujutro Rohan je osetio takvu glad - još nije bio dorućkovoao - da se spustio na drugi sprat u malu trpezariju radarskih operatora i tu ga, dok je s nogu ispijao kavu, naće Eret.

"Šta je, pronašli ste!?" viknu kad ugleda uzbućeno kartografovo lice. "Ne. Ali smo pronašli nešto veće. Poćite odmah - zove vas astrogator."

Rohanu se ćinilo da se zastakljeni cilindar dizalice kreće krajnje sporo. U zamraćenom kabini vladala je tišna, ćuo se samo šum elektrićnih predajnika, a iz aparature prijemnika izlazile su stalno nove, od vlage sjajne fotografije, na koje niko više nije obraćao

pažnju. Dva tehničara izvukoše iz otvora u zidu neku vrstu epidijaskopa i ugasiše ostala svetla baš u trenutku kad je Rohan otvorio vrata. U grupi je opazio belu astrogatorovu glavu. U sledećem trenu blesnu srebrnom svetlošću ekran, spušten s tavanice. U tišini, narušavanoj samo usredsređenim disanjem, Rohan priđe, koliko je mogao, velikoj obasjanoj površini. Snimak nije bio najbolji, uz to samo crno-beli, u okruženju omanjih, neskladno razbacanih kratera isticala se gola visoravan, s jedne strane prekinuta linijom tako pravom, kao da je na tome mestu stene presekao neki ogroman nož; bila je to obalska linija, jer je ostatak fotografije ispunjavalo nepomućeno crnilo okeana. U izvesnoj razdaljini od toga useka širio se mozaik ne mnogo izrazitih oblika, na dva mesta zaklonjen pramenovima oblaka i njihovih senki. Ali i tako nije podlegalo sumnji da ta izuzetna, u pojedinostima pomućena formacija nije geološka tvorevina.

"Grad..." pomisli uzbuđeno Rohan, ali ne reče to glasno. Svi su i dalje ćutali. Tehničar pri epidijaskopu uzalud je pokušavao da izoštri sliku.

"Je li bilo smetnji u prijemu?" naruši tišinu glas astrogatora.

"Nije", odgovori iz mraka Balmin. "Prijem je bio čist, i to je jedan od poslednjih snimaka trećeg satelita. Osam minuta pošto ga je poslao, prestao je da odgovara na signale. Snimak je verovatno načinjen kroz objektivne već oštećene povećanom temperaturom."

"Astenzija kamere nad epicentrom nije bila veća od 70 kilometara", dobaci drugi glas, koji je, kako se Rohanu učinilo, bio glas jednoga od najsposobnijih planetologa, Maltea. "Pravo da kažem, ocenio bih je na pedeset pet do šezdeset kilometara... Pogledajte, molim vas..." Njegova silueta delimično zakloni ekran. Stavio je na sliku proziran šablon od plastike sa urezanim kružićima i redom ga je stavljao na dvadesetak kratera u drugoj polovini snimka.

"Izrazito su veći nego na prethodnim snimcima. Uostalom", dodade, "to nema većeg značaja. Ovako ili onako..."

Nije dovršio, a svi su shvatili šta je hteo da kaže: da će preciznost fotografija biti odmah ispitana, jer će ispitati taj deo planete. Još izvesno vreme su svi udubljeno posmatrali sliku na ekranu. Rohan nije mogao da razluči da li ona pokazuje grad ili njegove ruševine. O tome da je pravilna geometrijska tvorevina odavno napuštena

svedočile su tanušne, talasaste senke peščanih dina koje su sa svih strana zapljuskivale komplikovane oblike, a neki od njih su gotovo tonuli u poplavi pustinjskog peska. Sem toga, geometrijsku konstelaciju tih ruševina delila je na dva jednaka dela crna, izlomljena linija, koja se proširivala idući u dubinu kopna - seizmička pukotina koja je nadvoje rascepila neke od velikih 'zgrada'. Jedna, sasvim očevidno oborena, stvorila je neku vrstu mosta, koji je svojim krajem stizao do suprotnog kraja pukotine.

"Molim svetlost", razleže se astrogatorov glas. Kad svetlost sinu, on pogleda na brojčanik zidnog sata.

"Za dva sata startujemo."

Razlegoše se zbunjeni glasovi; najenergičnije su se bunili ljudi glavnog biologa, koji su tokom probnih bušenja stigli sa svojim bušilicama na dvesta metara u dubinu tla. Horpah dade rukom znak da nikakve diskusije neće biti.

"Sve mašine se vraćaju na palubu. Dobijeni materijal obezbediti. Pregled fotografija i ostale analize imaju da idu svojim tokom. Gde je Rohan? Ah, tu ste? Dobro. Čuli ste šta sam rekao? Za dva sata svi ljudi imaju da budu na startnim položajima."

Operacija ukrcavanja istovarenih mašina išla je užurbano, ali sistematski. Rohan je bio gluh za Balminova preklinjanja; ovaj je preklinjao da mu se dopusti makar još petnaest minuta bušenja.

"Čuli ste šta je komandant naredio?" ponavljao je levo i desno, požurujući montažere koji su na velikim dizalicama stizali do iskopanih rovova. Aparature za bušenje, provizorne rešetkaste skele, cisterne sa gorivom ulazile su redom u tovarne otvore; kada je već samo raskopano zemljište svedočilo o obavljenim radovima, Rohan i Vestergard, zamenik glavnog inženjera, obidoše još, za svaki slučaj, mesta napuštenih radova. Zatim ljudi nestadoše u unutrašnjosti broda. Tek tada se pomeri pesak na udaljenom perimetru, pozvani radio-putem vraćali su se postrojeni energoboti, sakrivši se u unutrašnjost broda, koji je uvlačio unutra, pod oklopne ploče, svoznicu i okomiti cilindar dizalice za ljude, jedno vreme je stajao nepomično, a zatim jednolično zavijanje vetra zagluši metalni zvižduk kondenzovanog vazduha koji je duvao kroz otvore. Uskovitlana prašina diže se oko krme, probi se kroz nju zeleni blesak, mešajući se s crvenom sunčanom svetlošću, i u galopadi

neprestanih gromova koji su potresali pustinju i u umnoženom ehu vraćali se odbijeni od kamenih blokova, brod se polako diže u vazduh da bi, ostavljajući za sobom spaljeni krug na steni, zastakljene dine i ostatke sagoretina, nestao, uvećavajući brzinu, na ljubičastom nebu. Dugo posle toga, kada se i poslednji trag njegovog puta obeleženog beličastom linijom pare, rasplinuo u atmosferi, i kad peščani nanos počeo da pokriva ogoljenu stenu i da ispunjava opustele iskopane rovove, od zapadne strane stiže crn oblak. Ploveći nisko, raširio se, okružio mesto sletanja i nepomično zastao. Stajao je tako neko vreme. A kada se sunce poprilično nagnulo prema zapadu, na pustinju počeo iz oblaka da pada crna kiša.

2. SRED RUŠEVINA

'Nepobedivi' se spustio na brižljivo odabranom mestu, nekih šest kilometara severno od spoljne granice takozvanog 'grada'. S pramca se čak dosta dobro video. Utisak da su to konstrukcije podignute na veštački način bio je čak i veći nego prilikom gledanja snimaka koje je poslao satelitski fotoopservator. Uglaste, pretežno pri dnu šire nego pri vrhu, nejednake visine, protezale su se na površini od nekoliko kilometara, pocrnele, mestimično s metalnim odsjajem, ali čak ni najjači dogled nije omogućavao da se razaznaju pojedinosti; činilo se da je većina tih zgrada izbušena poput rešeta.

Ovog puta metalno brujanje cevi koje su se hladile još ne beše prestalo, a brod je iz svoje unutrašnjosti već isturio svoznicu i skelu dizalice, okružio se krugom energobota, ali na tome nije ostao. Na jednom mestu naspram 'grada' (kada se stajalo na zemlji nije se mogao videti od niskih brežuljaka), koncentrisala se unutar energetske zavese grupa od pet terenskih vozila, kojoj se priključio više od dva puta veći od njih, sličan apokaliptičnom gundelju s plavičastim oklopima, pokretni bacač antimaterije.

Komandant operativne grupe bio je Rohan. Stajao je uspravno u prvom od terenskih vozila, u njegovoj otvorenoj kuli, čekajući kada će se, na zapovest s palube 'Nepobedivog', otvoriti prolaz kroz polje sila. Dva inforobota na dva najbliža brežuljka ispalila su niz neugasivih zelenih flerova, obeležavajući put, i mala kolona, formirana u dva reda, s Rohanovim kolima na čelu, krete napred.

Mašine su svirale basovima motora, fontane peska dizale su se ispod divovskih točkova balonastih guma, a napred, nekih dvesta metara ispred čeonog džipa, gurao je, dižući se iznad površine terena, izviđački robot, sličan spljoštenom tanjiru, s ticalima koja su brzo treperila, a vazдушna struja koju je izbacivao pod sebe, rušila je vrške dina, te je izgledalo kao da je u prolazu preko njih podsticao u njima nevidljivu vatru. Prašina koju je povorka dizala dugo se nije slegala u dosta mirnom vazduhu, i posle prolaska povorke stvarala je iza nje crvenkast trag u vidu izduženog uskovitlanog oblaka. Senke koje su pratile mašine postajale su sve izduženije; bližilo se

veće. Povorka je zaobišla gotovo sasvim zasut krater koji joj se isprečio na putu i posle dvadeset minuta stigla je do ivice ruševina. Tu se poredak kolone narušio. Tri vozila bez ljudi pošla su napred i zapalila oštroplava svetla u znak da su stvorila lokalno polje sila. Dve mašine s ljudima valjale su se unutar pokretne zavese. Pedeset metara iza njih kretao se na svojim dvodelnim, povijenim nogama gigantski bacač antimaterije. U jedan mah, pošto su prešli preko zasutog spleta neke vrste iskidanih metalnih užadi ili žica, moradoše se zaustaviti, jer je jedna noga bacača upala kroz pesak u nevidljivu pukotinu. Dva arktana skočiše s komandantovog vozila i oslobodiše zarobljenog diva. Tada kolona krenu dalje.

Ono što su nazvali gradom u stvarnosti nije bilo ni najmanje nalik na zemaljska naselja. Utonuli u ko zna koliko duboke peščane nanose, stajali su tamni masivi naježenih i nekako četkastih površina, ne ličeći ni na šta poznato ljudskim očima. Njihovi oblici, koje je bilo nemoguće nazvati bilo kojim imenom, stizali su do visine od nekoliko spratova. Nisu imali prozora, vrata, pa čak ni zidova, jedni su izgledali kao naborane i u bezbroj pravaca izukrštane, veoma gusto spletene mreže, sa zadebljanjima na mestima spajanja, drugi su podsećali na komplikovane prostorne arabeske, stvorene od izukrštanog pčelinjeg saća ili rešeta s trouglastim ili petouglastim otvorima. U svakom većem elementu i u svakoj vidljivoj površini mogla je da se ustanovi neka vrsta regularnosti, ne tako jednorodne kao u kristalu, ali koja se nesumnjivo ponavljala u određenom ritmu, iako na mnogim mestima narušenom tragovima uništenja. Neke konstrukcije stvorene kao od potkresanih, brušenih, gusto sraslih grana (ali te grane nisu imale proizvoljan tok, svojstven drveću ili žbunju: ili su predstavljale deo luka, ili dve, u suprotnim pravcima savijene spirale), štrčale su iz peska uspravno, i nailazile ipak na povijene, nalik na krak pokretnog mosta. Vetrovi koji najčešće duvaju sa severa, nagomilali su na svim vodoravnim površinama i na svim blažim prevojima laki pesak, tako da su izdaleka mnoge od ovih ruševina podsećale na čvrstu piramidu, zarubljenu pri vrhu. Izbliza bi ipak njena prividno glatka površina pokazala šta je: sistem žbunastih, šiljatih šipki, letava, tako mestimično spletenih, da su u svom spletu zadržavale čak i pesak. Rohanu se učinilo da su to nekakvi kubni i piramidalni ostaci stena, proraslih izumrlim i

sasušenim rastinjem. Ali i taj se utisak rasipao na udaljenosti od nekoliko koraka: tada je, naime, regularnost nesvojstvena živim oblicima, otkrivala svoju prisutnost ispod haosa uništenja. Ruševine nisu bile prave, slivene, jer se moglo ući među njih kroz pukotine metalnog gustiša, nisu bile ni prazne, jer ih je taj čestak kroz ispunjavao. Odsvuda je odizalo mrtvilo napuštenosti. Rohan pomisli na bacač, ali besmisleno je bilo čak i upotrebiti silu, pošto nije bilo unutrašnjosti u koje bi se moglo prodreti. Vetar je između visokih bastiona gonio oblake oštre prašine. Pravilne mozaike otvora koji su se crneli ispunjavao je pesak, i taj se pesak stalno osipao i curio, stvarajući u njihovom podnožju kupice nalik na minijaturne usove. Neprestano, sipko šuštanje pratilo ih je na celom putu. Antene u obliku vetrenjača, cevi pokretnih gajgera, ultrazvučni mikrofoni i aparati za merenje zračenja - čutili su. Čulo se samo škripanje peska pod točkovima, isprekidano zavijanje motora kada su menjali brzinu i poredak, prilikom skretanja, kolona je čas nestajala u debelom, svežijem hladu, koji su bacali kolosi kraj kojih se prolazilo, a čas je opet prelazila preko vrelog peska, obasjanog skerletno-crvenim suncem.

Najzad stigoše pred tektonsku pukotinu. Bila je to provalija široka stotinak metara, na izgled bez dna, a sigurno neizmerno duboka, jer je nisu ispunili čitavi vodopadi peska, stalno nanošenog odozgo naletima vetra. Zaustaviše se, i Rohan posla na drugu stranu letećeg robota-izviđača. Posmatrao je na ekranu ono što je robot video svojim televizijskim objektivima, ali slika je bila ista kakvu su već znali. Izviđač posle jednog časa bi pozvan natrag, a kada se priključio grupi, Rohan se dogovori s Balminom i fizičarom Gralevom, koji su sedeli u njegovim kolima, da detaljnije razgledaju nekoliko ruševina.

Najpre pokušaše da ustanove ultrazvučnim sondama koliko je debeo sloj peska koji je pokrивao 'ulice' mrtvog 'grada'. Bilo je to dosta teško. Rezultati sondiranja nisu se slagali, verovatno zbog toga što je osnovna stena podlegla unutrašnjoj dekrizalizaciji za vreme potresa koji je prouzrokovao njeno veliko pucanje. Izgleda da je peščani pokrivač, koji je ispunjavao ovo ogromno, koritasto udubljenje terena, bio debeo sedam do dvanaest metara. Uputiše se na istok, prema okeanu i, prevalivši jedanaest kilometara krivudavog

puta, između mrkih ruševina, koje su postajale sve niže i koje su sve rede štrčale iz peska, dok ih sasvim ne nestade, stigoše do golih stena. Tu se zaustaviše nad usekom, tako visokim da je grmljavina talasa što su se razbijali o njegovo podnožje, do njih jedva dopirala. Pojas gole stene, očišćene od peska, neprirodno glatke obeležavao je liniju useka, dižući se prema severu u niz planinskih vrhova, koji su u ostrim skokovima leteli u okeansko ogledalo.

Iza sebe su ostavili 'grad' - koji se odavde video u obliku crne linije pravilnih kontura što se gubila u riđastoj magli. Rohan se spoji s 'Nepobedivim', saopšti astrogatoru šta su ovde videli - obaveštenja, u stvari, ravna nuli - i cela kolona, zadržavajući i dalje sve propise opreznosti, krenu natrag među ruševine.

U putu im se dogodi manji incident. Krajnji levi energobot, verovatno zbog greške u kursu, prekomerno je proširio domet polja sila, tako da je ono dodirnulo ivicu nagnute prema njima ivičaste rešetkaste građevine. Spojen s pokazateljima prijema snage polja, bacač antimaterije koji je bio namešten za automatski udar u slučaju napada, shvati ovaj skok povećanja snage kao jasnu oznaku da neko pokušava da probije polje sila i uputi udarac u nedužnu ruševinu. Čitava gornja sekcija povijene 'građevine', visine zemaljskog oblakodera, izgubi svoju mrkocrnu boju, užari se i zaslepljujuće blesnu, da bi se u sledećem trenutku raspala u pljusku uzavrelog metala. Nijedan delić ne pade na putnike, jer užareni ostaci skliznuše niz površinu nevidljive kupole koju je stvarala zavesa polja sila. Pre no što stigoše do zemlje, ispariše od termičkog udara. Nastupi ipak, izazvan anihilacijom, skok zračenja, gajgeri uključiše automatski alarm i Rohan, psujući i preteći da će kosti polomiti onome ko je tako programirao aparaturu, izgubi dosta vremena dok ne opozva alarm, a zatim dok ne odgovori 'Nepobedivom', koji je opazio blesak i odmah pitao šta se desilo.

"Za sad znamo samo toliko da je u pitanju metal. Verovatno čelik sa primesom volframa i nikla" reče Balmin, koji je, ne uzbuđujući se zbog nastale gužve, iskoristio priliku i izvršio spektralnu analizu plamena koji je zahvatio ruševinu.

"Možete li da procenite starost?" upita Rohan, brišući meki pesak koji mu je napadao na ruke i lice. Ostavili su za sobom preostali deo ruševine, iskrivljen od užarenosti; visila je sada iznad puta kojim su

oni prošli poput slomljenog krila.

"Ne. Mogu samo da kažem da je to đavolski staro. Đavolski staro", ponovi.

"Moramo podrobnije da ispitamo... Neću starog ni pitati za dozvolu", dodade Rohan s neočekivanom odlučnošću. Zaustaviše se ispred komplikovanog objekta, stvorenog od nekoliko krakova koji su se u centru sastajali. Otvoriše se, obeležene sa dva flera, vratnice u polju sila. Izbliza je preovladavao utisak haosa. Pročelje zgrade bilo je oblikovano od trouglastih ploča, pokrivenih žičanim 'četkama', a iznutra su te ploče bile podržavane sistemom šipki, debelih kao grane; gledano s površine vladao je kakav-takav red, ali unutra, gde su pokušavali da zavire, svetleći snažnim reflektorima, šuma šipki se razgranavala, razilazila se od debelih čvorova, ponovo se prikupljala, a sve zajedno je bilo nalik na gigantsku žičanu prostirku s milionskim mravinjakom skrupčanih kablova. Tražili su u njima tragove elektriciteta polarizacije, ostataka magnetizma, najzad radioaktivnosti - bez ikavog rezultata.

Zeleni flerovi, koji su obeležavali ulaz u dubinu polja sila, uznemireno počеше da trepću. Zviždao je vetar, mase vazduha, ubacivanog u čelični čestar, proizvodile su neverovatne zvuke.

"Šta može da predstavlja ta prokleta džungla?"

Rohan je brisao lice od peska koji se lepio za oznojenu kožu. On i Balmin stajali su, okruženi niskom balustradom, na leđima letećeg izvidača, koji je zajedno s njima visio nad 'ulicom', ili, tačnije rečeno, nad trouglastim trgom pokrivenim dinama, između dve ruševine koje su se međusobno približavale. Daleko ispod njih stajale su mašine i mali ljudi, nalik na figure iz kutije sa igračkama, koji su ih odozdo gledali, zabacivši glave.

Izvidač je plovio kroz vazduh. Nalazili su se sada nad površinom punom šiljatih završetaka od crnkastog metala, neravnom, iskidanom, mestimično pokrivenom onim trouglastim pločama, koje ipak nisu ležale u istoj ravni; odmaknute uvis ili na stranu dopuštale su da se zaviri u unutrašnjost punu mraka. Čestar isprepletenih pregrada, šipki, rešetkastih udubina, bio je takav da kroz njega nije mogla da se probije sunčana svetlost, a i zraci reflektora bespomoćno su se gubili u njemu.

"Šta mislite, Balmine, šta li ovo može da znači?" ponovi Rohan. Bio

je ljut. Pocrvenelo mu je čelo koje je stalno brisao, bolela ga je koža, pekle oči, za nekoliko minuta treba da pošalje sledeći izveštaj 'Nepobedivom', a nije umeo čak ni da nađe reči da bi odredio ovo pred čim se nalazio.

"Nisam vidovnjak", odgovori naučnik. "Nisam čak ni arheolog. Uostalom, mislim da ni arheolog ne bi ništa mogao da vam kaže. Čini mi se..." prekide.

"Govorite!"

"Ne liči mi ovo na stambenu konstrukciju. Na ruševine zgrada u kojima bi stanovala bilo kakva bića, razumete me? Ako se uopšte može s nečim uporediti, onda je to jedino kakva mašina."

"Mašina, a? Ali kakva? Za sakupljanje informacija? Možda je to bila neka vrsta elektronskog mozga?..."

"Valjda ni sami u to ne verujete..." flegmatično odgovori planetolog. Robot se pomeri u stranu, ostavši i dalje gotovo iznad samih šipki koje su nesređeno štrčale između krivo raspoređenih ploča.

"Ne. Tu nije bilo nikakvih električnih vodova. Gde su vam bilo kakve pregrade, izolatori, ekranizacije?"

"Možda su bili sagorivi! Možda ih je uništila vatra? Ovo je, najzad, ruševina" neuverljivo odgovori Rohan.

"Možda", složi se neočekivano Balmin.

"Dakle, šta da kažem astrogatoru?"

"Najbolje će biti da mu prenesete čitav ovaj vašar televizijskim putem."

"Ovo nije bio grad..." naglo reče Rohan, kao da je u mislima sumirao sve što je video.

"Verovatno nije", složi se planetolog. "U svakom slučaju, ne onakav kakav možemo da zamislimo. Tu nisu stanovala ni čovekolika bića, niti bića bar malo nalik na njih. Okeanski oblici su ovde sasvim bliski zemaljskim. Znači da bi bilo logično da i kopneni budu slični."

"Da. Stalno o tome razmišljam. Niko od biologa neće o tome da govori. Šta vi mislite?"

"Neće da govore, jer to izgleda neverovatno: izgleda kao da nešto nije dopustilo da život pređe na kopno... Kao da mu je onemogućavalo izlazak iz vode..."

"Takav uzrok je mogao jednom davno da postoji, na primer u vidu veoma bliske eksplozije Supernove. Vi znate da je džeta Lire bila

Nova pre nekoliko miliona godina. Možda je tvrdo zračenje uništilo život na kontinentima, a u okeanima su organizmi mogli da se spasu..."

"Da je zračenje bilo takvo kako kažete, do danas bi opstali vidljivi tragovi. Međutim, aktivnost tla je, kad uzmemo u obzir u kojoj se oblasti Galaksije nalazimo, izuzetno niska. A sem toga, za toliko miliona godina evolucija bi ponovo napredovala; jasno je da ne bi bilo nikakvih kičmenjaka, ali bi postojale primitivne priobalne forme. Ali primetili ste da je obala potpuno mrtva?"

"Primetio sam. No, ima li to odista toliki značaj?"

"Odlučujući. Život po pravilu nastaje najpre u priobalskoj zoni, a tek tada silazi u dubinu okeana. Ovde nije moglo da bude drugačije. Nešto ga je odgurnulo. I mislim da mu onemogućava pristup na kopno sve do danas."

"Zašto mislite tako?"

"Zato što se ribe plaše sonde. Na planetama koje poznajem nikakve životinje se nisu plašile aparata. Nikad se ne plaše onog što nisu videle."

"Hoćete da kažete da su već videle sonde?"

"Ne znam šta su videle. Ali šta će im magnetno čulo?"

"To je neka prokleta zavrzlama", promumla Rohan. Gledao je na iskidane vence metala, nagnuo se preko ograde, zakrivljeni crni vrhovi šipki podrhtavali su od vazdušnog stuba, izduvavanog iz robota. Balmin je dugim kleštama lomio redom žice koje su štrčale iz tunelskog otvora.

"Kazaću vam nešto", reče. "Tu nije bilo čak ni previše visoke temperature, nikad je nije bilo, jer bi metal prešao u glinu. Znači, i vaša hipoteza požara otpada..."

"Ovde pada svaka hipoteza", progundā Rohan. "Sem toga, ne vidim na koji način bi se mogao ovaj ludački čestar povezati s nestankom 'Kondora'. Jer ovo je apsolutno mrtvo."

"Nije moralo uvek da bude takvo."

"Pre hiljadu godina, u redu, ali ne pre nekoliko godina. Nemamo ovde šta više da tražimo. Vratimo se dole."

Više ništa ne rekoše dok se mašina nije spustila naspram zelenih signalnih oznaka ekspedicije. Rohan reče tehničarima da uključe televizijske kamere i da prenesu podatke o situaciji 'Nepobedivom'.

On se zatvori u kabinu glavnog transportera sa učenjacima. Ispunivši minijaturnu prostoriju kiseonikom, počeše da jedu sendviče, zalevajući ih kafom iz termos. Nad njihovim glavama se sjajila okrugla svetlosna cev. Rohanu je bila draga njena bela svetlost. Bilo mu je dosta crvenkastog dana planete. Balmin je pljuvao, jer mu je pesak, koji je nezadrživo prodro do cevi za disanje kroz masku, škripao pod zubima dok je jeo.

"Podseća me ovo na nešto..." iznenada reče Gralev, zatvarajući termos. Njegova crna kosa se presijavala na svetlosti.

"Ispričao bih vam, ali pod uslovom da ne primite to previše ozbiljno."

"Ako te na bilo šta podseća, to je već veoma mnogo", odgovori Rohan s punim ustima. "Govori na šta te podseća."

"Neposredno ni na šta. Ali slušao sam priču... u stvari, neku vrstu bajke. O Liranima..."

"To nije bajka. Oni su odista postojali. Postoji cela monografija o njima od Ahramjana", primeti Rohan. Iza Gralevljevih leđa na pultu poče da pulsira svetlost, stavljajući im na znanje da imaju neposrednu vezu s 'Nepobedivim'.

"Da. Pejn je pretpostavljao da su neki uspeli da se spasu. Ali ja sam gotovo ubeđen da je to nemoguće. Svi su izginuli za vreme eksplozije Nove."

"To je šesnaest svetlosnih godina odavde", reče Gralev.

"Ne znam tu Ahramjanovu knjigu. Ali čuo sam, čak se ne sećam tačno gde, priču o tome kako su pokušavali da se spasu. Navodno, slali su brodove na sve planete drugih zvezda u svojoj okolini. Bili su već dosta dobro upoznati sa astrogacijom bliskom brzini svetlosti."

"I šta dalje?"

"To je, u stvari, sve. Šesnaest svetlosnih godina nije prevelika razdaljina. Možda se neki njihov brod iskrcao ovde?..."

"Misliš da su oni ovde? To jest, njihovi potomci?"

"Ne znam. Naprosto su mi pali na um oni dok sam gledao ove ruševine. Mogli su to da izgrade..."

"Kako su oni, u stvari, izgledali?" upita Rohan. "Bili su čovekoliki?"

"Ahramjan misli da su bili" odgovori Balmin. "Ali to je samo hipoteza. Od njih je ostalo manje nego od australopiteka."

"Čudno..."

"Uopšte nije čudno. Njihova planeta se nekoliko desetina hiljada

godina nalazila u hromosferi Nove. Temperatura na njenoj površini je povremeno prelazila deset hiljada stepeni. Od okeana nije ostalo ni traga. Zamislite, nekih stotinak vekova unutar požara Nove!"

"Lirani ovde? Ali zašto bi se krili? I gde?"

"Možda su već izumrli? Uostalom, ne tražite od mene previše. Prosto sam rekao ono što mi je palo na pamet."

Zavlada tišina. Na krmnom pultu upali se signal za uzbunu. Rohan skoči, prinese slušalice ušima.

"Ovde Rohan... Molim? Vi ste? Da! Razumem... Dobro, odmah se vraćamo!" Obrati se okupljenima bledeg lica.

"Druga grupa je pronašla 'Kondora'... trista kilometara odavde..."

3. 'KONDOR'

Izdaleka je raketa izgledala kao kriva kula. Taj utisak se povećavao zbog oblika peščanih naslaga oko nje: zapadni nanosi bili su znatno viši od nanosa sa istočne strane, zbog pravca stalnih vetrova. Nekoliko traktora u blizini bilo je zasuto gotovo potpuno, čak i nepokretni bacač energije nalazio se pod peščanim nanosima do polovine trupa. Ali samo podnožje je pokazivalo na izlaze mlažnjača, jer se nalazilo unutar udubljenja koje nije bilo zatrpano. Zahvaljujući tome bilo je dovoljno razgrnuti tanak sloj peska pa da se dođe do predmeta rasutih oko svoznice.

Ljudi 'Nepobedivog' zaustaviše se na ivici nanosa. Vozila kojima su stigli već su opkolila u velikom krugu ceo teren i pramenovi sila izbačeni iz emitora spojili su se u zaštitno polje. Transportere i inforobote ostavili su nekoliko desetina metara od mesta na kome je peščani krug opkoljavao temelj 'Kondora' i s vrha dine gledali su dole.

Svoznicu broda delio je od tla razmak od pet metara, kao da ju je nešto iznenada zaustavilo u pokretu, za vreme spuštanja. Skele osobne dizalice stajale su ipak čvrsto, a prazna kabina s otvorenim ulazom izgledala je kao da poziva da se uđe. Pored nje je virilo iz peska nekoliko boca s kiseonikom. Njihovi aluminijski zidovi bleštali su kao da su boce napuštene tek pre nekoliko minuta. Nešto dalje štrčao je iz peska plavi delić nekog predmeta, za koji se pokazalo da je cisterna od plasične mase. Uostalom, haotično razbacanih predmeta bilo je mnoštvo oko podnožja broda: kutije od konzervi, pune i prazne, teodoliti, fotografski aparati, stativne i manjerke - neke cele, neke s tragovima oštećenja.

"Kao da ih je neko u gomilama izbacivao iz rakete!" pomisli Rohan, zabacivši glavu na onu stranu gde se u vidu crnog otvora pokazivao osobni ulaz: njegov poklopac nije bio dobro zatvoren. Mali de Vrisov leteći izviđač sasvim je slučajno naišao na mrtvi brod. De Vris nije pokušao da se probije unutra, nego je odmah obavestio bazu. Tek je Rohanova grupa dobila zadataka da ispita tajnu dvojnika 'Nepobedivog'. Tehničari su već trčali, pravo od svojih mašina, noseći sanduke s alatom.

Primitivši nešto okruglo, pokriveno tankim slojem peska, Rohan ga gurnu vrškom cipele, misleći da je to kakav mali globus i još uvek ne uviđajući šta je, diže tu bleožutu kuglu sa zemlje. Gotovo viknu: svi se okrenuše prema njemu. Držao je ljudsku lobanju.

Zatim pronađoše ostale kosti i više ostataka, kao i jedan ceo kostur, obučen u kombinezon. Među otpalom donjom vilicom i zubima gornje, još je stajao usnik aparata s kiseonikom, a pokazatelj pritiska se zaustavio na 46 atmosfera. Klečeći, Jarg odvrnu zatvarač boce i gas pokulja uz otegnuto šištanje. U savršeno suhom pustinjskom vazduhu čak ni trag rđe nije ošteti nijedan od čeličnih delova reduktora i zavrtnji su se okretali sasvim lako.

Mehanizam svoznice mogao je da se pokrene s rešetkaste platforme, ali mreža je očevdno bila bez struje, jer pritiskanje dugmadi ostade bez rezultata. Penjanje uz konstrukciju lifta, visoku četrdeset metara, predstavljalo je ozbiljnu teškoću i Rohan se kolebao da li da možda pošalje gore nekoliko ljudi na letećem tanjiru, ali u međuvremenu dvojica tehničara, povezavši se konopcem, počеше da se penju uz unutrašnji stub nosač. Ostali su ćutke posmatrali njihovo penjanje.

'Kondor', brod potpuno iste klase kao i 'Nepobedivi', samo je nekoliko godina ranije napustio brodogradilište i njihov spoljni izgled bilo je nemoguće razlikovati. Ljudi su ćutali. Iako se, u stvari, nikada o tome nije govorilo, verovatno bi više voleli da su ugledali samo ostatke broda koji bi se raspao u kakvom nesrećnom slučaju - ma i usled eksplozije reaktora. Ovo što je stajalo tu, ukopano u pustinjski pesak, mrtvo nagnuto na jednu stranu, kao da se tle uleglo pod teretom stubova na kojima je stajalo, tako okruženo haosom predmeta i ljudskih kostiju, a istovremeno tako na izgled nedirnuto, ošamutilo ih je sve. Penjači stigoše do poklopca ulaza za ljude, bez napora ga pokrenuše i izgubiše se iz vida onih što su ih gledali. Nije ih bilo toliko dugo da se Rohan već uznemirio, ali neočekivano lift zadrhta, diže se metar uvis, a zatim se spusti natrag na pesak. Istovremeno se u otvoru pokaza silueta jednoga od tehničara; davao im je rukom znake da mogu da se popnu liftom.

Rohan, Balmin, biolog Hagerup i jedan od tehničara, Kraljik, uđoše u lift i povezoše se gore. Po staroj navici Rohan je gledao na snažnu oblinu trupa broda, duž kojeg su leteli uvis, i prvi, ali ne i poslednji

put toga dana se zapanji. Titanskomolibdenske ploče oklopa bile su gusto nagrižene ili isključane nekim užasno tvrdim predmetom; tragovi nisu bili previše duboki, ali su bili tako gusti, da je ceo spoljni oklop broda bio kao osut. Rohan trže za ruku Balmina, ali on je takođe već bio zapazio tu neobičnu pojavu. Obojica su pokušavali da se bolje zagledaju u te neravnine na oklopu. Sve su bile sitne, kao izljebljene vrškom dleta, ali Rohan je znao da nema takvog dleta koje bi oštetilo cementiranu površinu. Ovo je mogla da bude samo posledica kakvog hemijskog nagrizanja. Nije ipak mnogo doznao, jer lift stiže do kraja svoga kratkog puta i trebalo je ući u barokomoru.

Unutrašnjost broda bila je osvetljena: tehničari su pokrenuli generator za slučaj nužde koji je radio na komprimirani vazduh. Pesak, neobično mek i sitan, pokrivaio je u dosta debelom sloju samo blizinu visokog praga. Vetar ga je tu naduvao kroz pukotinu odškrinutog poklopca. U hodnicima ga uopšte nije bilo. Prostorije trećeg sprata ređale su se pred pridošlicama sasvim čiste, uredne, jasno osvetljene, ovde-onde ležao je kakav napušteni predmet - kiseonička maska, tanjir od sintetike, knjiga, deo kombinezona - ali tako je bilo u stvari samo na trećem spratu. Niže, u kartografskim i zvezdanim kabinama, u trpezarijama i kabinama posade, u radarskim prostorijama, u glavnom odeljenju za distribuciju pogona, u palubnim hodnicima i hodnicima između spratova vladao je neobjašnjiv haos.

Još užasnija slika pokazala im se u komandnoj kabini. Nije bilo valjda nijednog preostalog ekrana ili stakla na satovima. Pri tom, kako su stakla svih aparata bila od mase koja nije stvarala okrnjke, neki začuđujući snažni udari pretvorili su ih u srebrnast prašak, koji je pokrivaio pultove, fotelje, pa čak i vodove i kontakte. U susednoj biblioteci kao kaša prosuta iz vreće, ležali su mikrofilmovi, delimično razvijeni i spleteni u velika, skliska klupka, pocepane knjige, slomljeni šestari, logaritamski računari, spektralne i analitičke trake, zajedno sa četiri velika Kameronova zvezdana kataloga na kojima je neko posebno iskaljivao svoj bes, pomamno, ali i s neverovatnim strpljenjem kidajući redom po nekoliko njihovih čvrstih, debelih plastičnih listova. U klupskoj prostoriji i u susednoj sali za projekcije prolazi su bili zabarikadirani gomilama izgužvane odeće i komadom kože, strgnute sa fotelja. Rečju, izgledalo je kao da je, prema rečima

bosmana Ternera, raketu napalo krdo besnih pavijana. Prosto izgubivši sposobnost govora, ljudi su, videći ovo pustošenje, prelazili s jedne palube na drugu. U maloj navigacionoj kutiji pored zida ležalo je mrtvo telo, obučeno u platnene pantalone i košulju pokrivenu mrljama. Bilo je sada pokriveno platnom, koje je preko njega pre nabacio neko ko je prvi ušao u prostoriju. U stvari, bila je to mumija s kožom pocrnalom i prilepljenom uz kosti.

Rohan je napustio 'Kondora' kao jedan od poslednjih. Vrtelo mu se u glavi; osećao je kako ga goni na povraćanje i svom snagom volje uzdržavao je da ga ne savladaju ponavljani naleti mučnine. Činilo mu se kao da je preživeo neverovatan košmarni san. Lica ljudi koji su ga okružavali ubeđivala su ga ipak da je bilo istina sve ono što je video. Poslaše kratke radiograme 'Nepobedivom'. Deo posade ostade pored napuštenog 'Kondora' da na brodu uspostave kakav-takav red. Pre toga Rohan ipak naredi da se tačno fotografišu sve prostorije broda i da se tačno srede opisi stanja u kojima su prostorije zatečene.

Vraćao se s Balminim i Garbom, jednim od biloga; transporterom je upravljao Jarg. Njegovo široko, uvek osmehnuto lice, kao da se smanjilo i pocrnelo. Mašina teška nekoliko tona, trzana potresima, kojih obično nije bilo kad mašinom upravlja iskusni vozač, krivudala je između dina, razbacujući na bokove čitave vodoskoke peska. Ispred njih je išao energobot bez posade, obezbeđujući im zaštitnu zavesu. Sve vreme su ćutali; svako je mislio svoje. Rohan se gotovo plašio susreta s astrogatorom, jer nije znao šta, u stvari, da mu kaže. Jedno od najužasnijih otkrića, ludo, jer je bilo krajnje besmisleno, sačuvao je za sebe. U kupatilu osmog sprata našao je komade sapuna koji su nosili jasne tragove ljudskih zuba; međutim, na brodu nije mogla vladati glad; magacini su bili puni namirnica koje su ostale gotovo nedirnite; čak se i mleko u hladnjacima savršeno očuvalo. Na polovini puta primili su radio-sigale s jednog malog samohodnog vozila koje im je jurilo u susret, ostavljajući za sobom zid prašine. Usporiše, te se i ova mašina zaustavi. U njoj su bila dva čoveka, već postariji tehničar Magdov i neurofiziolog Saks. Rohan isključi polje sila i tako da su mogli da razgovaraju. Neposredno posle njegovog odlaska otkrili su u hibernatoru 'Kondora' zamrznuto ljudsko telo. Čovek je, možda, mogao da bude oživljen; zato je Saks doveo s

'Nepobedivog' svu potrebnu aparaturu. Rohan odluči da se vrati sa Saksom, obrazloživši odluku time što učenjakovo vozilo nije imalo zaštitu sila. U stvari, radovao se što će moći da odloži razgovor s Horpahom. Okrenuše u mestu i, rušeći pred sobom pesak, pojuriše natrag.

Oko 'Kondora' je ponovo zavladała užurbanost. Stalno su iz peska vađeni najrazličitiji predmeti. Posebno, pod plahtama, ležala su poređana tela, bilo ih je već preko dvadeset. Svoznica je radila, čak je i reaktor, namenjen za rad kada se ne leti, davao struju. Izdaleka su ih primetili po prašini koju su dizala njihova vozila i otvorili im prolaz kroz polje sila. Na mestu je već bio lekar, mali doktor Nigren, ali nije hteo bez pratnje čak ni da pregleda pažljivije čoveka nađenog u hibernatoru. Koristeći se svojom privilegijom - jer je tu zamenjivao samog komandanta - Rohan se s lekarima uputi na palubu; u međuvremenu su porazbijane stvari, zbog kojih se u vreme prvog njegovog boravka nije moglo ni prići vratima hibernatora, sve bile uklonjene. Kazaljke su stajale na sedamnaest stepeni ispod nule. Oba lekara se, videći to, sprazumeše pogledima, ali Rohan je o hibernaciji znao toliko da bi razumeo da je temperatura za punu povratnu smrt previše visoka, a opet za hipotermički san - previše niska. Nije izgledalo da je čovek u hibernatoru bio posebno pripremljen da preživi u odgovarajućim uslovima, nego pre da je tamo dospelo slučajno, na način isto onako neshvatljiv i besmislen, kao što je i sve ostalo izgledalo na 'Kondoru'. I zaista, kad već navukoše na sebe termostatičke skafandre, i kada, okrenuvši snažne točkove zatvarača, otvoriše teška vrata ugledaše na podu ispruženo telo čoveka, obučenog samo u rublje; ležao je na licu. Rohan pomože lekarima da ga prenesu na mali presvučeni sto pod trima lampama koje nisu bacale senke. To, u stvari, nije bio operacioni sto, nego ležaj za manje intervencije, kakve je ponekad trebalo obaviti u hibernatoru. Rohan se plašio lica toga čoveka, jer je dobar deo ljudi s 'Kondora' poznavao. Ali ovaj mu je bio nepoznat. Da nije ledene hladnoće i tvrdoće njegovih delova tela, moglo bi se pomisliti da pronađeni spava. Očni kapci behu mu zatvoreni, u svojoj i hermetički zatvorenoj prostoriji, koža čak nije izgubila prirodnu boju, samo što je bila bleđa. Ali tkivo pod njom bilo je puno mikroskopskih ledenih kristala. Ne govoreći ništa, dvojica lekara se opet

sporazumeše očima. Potom počeše pripremu svojih oruđa. Rohan je seo na jedan od praznih ležajeva. Dva duga reda ležaja stajala su uredno presvučena; u hibernatoru je vladao savršen, normalan red. Nekoliko puta zveknuli su instrumenti, lekari su se nešto šapatom sporazumeli, i najzad Saks reče, odlazeći od stola:

"Ništa se ne može učiniti."

"Mrtav je", više izvlačeći iz njegovih reči jedini moguć zaključak, nego pitajući dalje, dobaci Rohan. Nigren međutim priđe tablici aklimatizatora. Odmah zatim poče da nadire topli vazduh. Rohan ustade da iziđe, kad vide da se Saks vraća k stolu. Digao je s poda omanju crnu torbu, otvorio je, i izvadio onaj aparat o kojem je Rohan više puta slušao, ali koji nikad ranije pred njim nije bio upotrebljen. Neobično mirnim pokretima Saks je pedantno razmotavao klupka vodova koji su se završavali pljosnatim elektrodama. Prislonivši jedan njihov deo uz lobanju umrloga, pričvrstio ih je elastičnom trakom. Čučnuvši, izvadio je iz torbe tri para slušalice. Stavio je sebi slušalice na uši i, stalno sagnut, pokrenuo je dugmad aparata koji se nalazio u futroli. Njegovo lice zatvorenih očiju dobilo je izraz potpune usredsređenosti. Onda je odjednom skupio obrve, sagnuo se još niže, pridržao rukom dugme, i naglo skinuo slušalicu.

"Kolega Nigrene", rekao je nekako čudnim glasom. Mali doktor uze od njega slušalice.

"Šta?... "gotovo bez daha, uzdrhtalim usnama, prošapta Rohan. Aparat su zvali 'oslušivač grobova', bar u letačkom žargonu. Mrtvacu; koga je smrt uzela nedavno, ili kad nije došlo do raspada tela, kao u ovom slučaju zbog niske temperature, mogao je da se stavi na glavu ovaj aparat i da se 'oslušne mozak', što znači, ono što je predstavljalo poslednji sadržaj njegove svesti.

Aparat je unosio električne impulse pod lobanju; oni su išli putem najmanjeg otpora - to jest onim nervnim vlaknima koji su tvorili funkcionalnu celinu u predagonalnom periodu. Rezultati nikad nisu bili pouzdani, ali se pričalo da je nekoliko puta na taj način postignut uspeh i da su primljena obaveštenja bila neobično važna. U prilikama kao što je upravo ova, kada je toliko mnogo zavisilo od dizanja makar i najmanjeg ruba tajne koja je sakrivala tragediju 'Kondora', primena 'oslušivača grobova' bila je neophodna. Rohan se dosetio da neurolog uopšte nije ni računao na oživljavanje umrlog

čovjeka i da je, u stvari, došao samo da bi čuo šta će mu preneti njegov mozak. Stajao je nepomično, osećajući kako su mu usta čudno suha i kako mu srce teško lupa, kada mu Saks dodade drugi par slušalica. Da nije bilo toliko prostote i prirodnosti u tome gestu, ne bi se usudio da ih stavi. Ali učinio je to pod spokojnim pogledom Saksovih crnih očiju; lekar je klečao na jednom kolenu pored aparata, pokrećući polako ručicu pojačivača.

U početku Rohan nije čuo ništa, sem šuma struje, i osetio je to, u stvari, kao olakšanje, pošto nije želeo ništa da čuje. Više bi voleo, čak ni sam nije znao zašto, kada bi mozak ovog nepoznatog čovjeka bio nem kao kamen. Saks ustade i popravi mu slušalice na ušima. Tada Rohan kroz svetlost koja je oblivala beli zid kabine, ugleda sliku sivu, kao zasutu pepelom, zamagljenu i ubačenu na neodređenoj razdaljini. I nehotice je sklopio oči i ono što je maločas ugledao, postade gotovo sasvim jasno. Bio je to kao nekakav prolaz unutar broda, sa cevima koje su išle duž tavanice; celu širinu prolaza pregradila su ljudska tela. Na izgled su se kretala, ali to je drhtala i talasala se čitava slika. Ljudi su bili polugoli, ostaci odeće visili su na njima u krpama, a njihova, natprirodno bela koža bila je posuta nekom vrstom tamnih pega, ili nekom vrstom ospe. Možda je i ta pojava bila samo slučajan sporedan efekat, jer se od istih takvih crnih tačkica prosto rojilo po podu i zidovima. Cela ta slika, kao nejasna fotografija, načinjena kroz debeo sloj tekuće vode, kolebala se, protezala, grčila i talasala. Obuzet grozom, Rohan naglo otvori oči; slika posive i gotovo se izgubi, i samo još senkom kao da mu je zaklanjala jaku svetlost stvarnosti koja ga je okruživala. Ali Saks ponov pomeri dugme aparata i Rohan ču - kao unutra u glavi - slab šapat:... ala... ama... lala... ala ma... mama...

I ništa više. Struja pojačala naglo mjauknu, zahuča i ispuni slušalice ponovljenim pevanjem, nalik na otegnuto štucanje, neku vrstu divljeg smeha, podrugljivog i užasnog. Ali to je bila već samo struja, heterodin je naprosto već počeo da generiše samo previše jake drhtaje...

Saks je savijao žice, pakovao ih i gurao u torbu, a Nigren je digao kraj prostirke i pokrio njome telo i lice umrloga, čija su se usta, do tada zatvorena, možda pod uticajem toplote (u hibernatoru je bilo već gotovo toplo - barem se Rohanu znoj slivao niz leđa) lako

otvorila, i njegovo lice je dobilo izraz neobičnog čuđenja. I tako je nestalo pod belim pokrovom.

"Recite nešto... Zašto ništa ne govorite?!" povika Rohan. Saks je zakopčao kaiševe na futroli, ustao i prišao na korak od njega.

"Molim vas, savladajte se, navigatore..."

Rohan čvrsto zatvori oči, stisnu pesnice, ali njegov napor je bio koliko ogroman, toliko i uzaludan. Kao obično u takvim trenucima u njemu se budio bes. Njega je najteže bilo obuzdati.

"Izvinjavam se..." promuca. "Pa dobro, šta sve to, u stvari, znači?"

Saks je raskopčavao prostrani skafandar koji mu je skliznuo na pod; kao da je odjednom izgubio prividnu veličinu, Saks je ponovo postao mršav, povijen čovek upalih grudi i tankih, nervoznih ruku.

"Ne znam ništa više nego vi" reče. "A možda i manje."

"Kako?... Zašto manje?"

"Zato što nisam bio tu - nisam video ništa, sem ovog mrtvaca. Vi ste tu bili od jutros. Zar vam ta slika ništa ne kazuje?"

"Ne. Oni - oni su se kretali. Da li su tada još bili živi? Šta su imali na sebi? One mrlje..."

"Nisu se kretali. To je varka. Engrami se ustaljuju kao fotografija. Ponekad je to spoj sastavljen od nekoliko slika; u ovom slučaju slika je bila jedna."

"A one mrlje? Je li i to varka?"

"Ne znam. Sve je moguće. Ali čini mi se da nije. Šta vi o tome mislite, Nigrene?"

Mali lekar se takođe već oslobodio skafandera.

"Ne znam", reče. "Možda to i nije bio artefakt. Na tavanici ih nije bilo, zar ne?"

"Onih mrlja? Ne. Samo na njima... i na podu. I nekoliko na zidovima..."

"Da je to bila druga projekcija, pre bi pokrivala celu sliku", reče Nigren. "Ali ni to nije pouzdano. U takvim zapisima ima previše slučajnosti..."

"A glas? Ono - mucanje?" očajnički se raspitivao Rohan.

"Jedna reč je bila razgovetna: 'mama'. Čuli ste?"

"Da. Ali tamo je bilo još nešto. 'Ala'... 'lala'... to se ponavljalo..."

"Ponavljalo se, jer sam pretražio celu površinu temena", promrmlja Saks. "To znači, celu okolinu slušnog sećanja. To je bilo

najneobičnije..."

"Te reči?"

"Ne. Ne te reči. Samrtnik može da misli bilo o čemu; kada bi mislio o majci, bilo bi to čak potpuno normalno. Ali njegova slušna kora je prazna. Potpuno prazna, razumete?"

"Ne. Ništa ne razumem. Kako prazna?"

"Skeniranje temenskih režnjeva obično ne daje rezultata", objasni Nigren. "Tamo ima previše mnogo anagrama, previše mnogo zapisanih reči. To je kao kada biste pokušali da čitate sto knjiga odjednom. Iz toga proizlazi haos. A on", Nigren pogleda na izduženu priliku pod belim platnom, "nije tamo imao ništa. Nikakvih reči, sem onih nekoliko slogova."

"Da. Prelazio sam od senzorskog centra govora pa do Rolandijevog sulkusa", reče Saks. "Zato su se ti slogovi ponavljali, to su bile poslednje fonemske strukture koje su preostale."

"A ostale? A druge?"

"Nema ih", kao da je počinjao da gubi strpljenje, Saks diže teški aparat, da zaškripa koža drške. "Prosto ih nema, i kraj. Molim vas, ne pitajte me šta se s njim desilo. Taj čovek je izgubio celokupno slušno sećanje."

"A ona slika?"

"To je nešto drugo. Nju je video. Mogao je čak i da ne shvata šta vidi, ali fotoaparat takođe ništa ne razume, a ipak fiksira ono na šta ga upravimo. Uostalom, ne znam da li je shvatao ili nije."

"Pomoći ćete mi, kolega?"

Lekari uzeše aparate i iziđoše. Vrata se zatvoriše. Rohan je ostao sam. Tada ga obuze takvo očajanje, da pride k stolu, diže platno, odmače ga i, raskopčavši pokojnikovu košulju, koja se otkrivila i postala već sasvim meka, pažljivo pregleda njegove grudi. Stresao se od dodira, jer je čak i koža postala elastična; postepeno, kako se tkivo kravilo, dolazilo je do opuštanja mišića, i glava, do tada neprirodno podignuta, pasivno se opustila, kao da je taj čovek odista spavao.

Rohan je na njegovom telu tražio nekakve tragove zagonetnog trovanja, ujeda, ali ne nađe ništa. Dva prsta leve šake se razmakoše, otkrivši ranicu. Njeni rubovi behu rašireni; ranica poče da krvvari. Crvene kapi padale su na belu penastu presvlaku stola. To je bilo

previše za uzbuđenog Rohana. Čak i ne pokrivši mrtvacu platnom, istrčao je iz kabine i, odgurnuvši od sebe ljude koji su bili okupljeni pred vratima, pohitao ka glavnom izlazu, kao da ga je nešto gonilo. Zaustavi ga Jarg pred barokomorom, pomaže mu da stavi kiseonički aparat, čak mu i usnik tutnu među usne.

"Ništa se ne zna, navigatore?"

"Ne, Jarg. Ništa. Ništa!"

Nije znao ko je pored njega u liftu kojim je silazio dole. Motori mašina su zavijali na zaokretima. Vetar se pojačao i peščani talasi su se valjali, sekući površinu trupa broda, hrapavu i neravnu. Rohan je već bio zaboravio na tu pojavu. Prišao je podnožju broda i digavši se na prste dodirnuo je vršcima prstiju debeli metal. Oklop je bio kao stena, baš kao veoma stara, na površini ogrubela stena, na kojoj su se videle tvrde čvornovate neravnine. Među transporterima je opazio visoku pojavu inženjera Ganonga, ali nije čak ni pokušao da ga upita šta misli o ovom fenomenu. Inženjer je znao isto koliko i on. To znači ništa. Ništa.

Vraćao se s nekolicinom ljudi, sedeći u uglu kabine najvećeg transportera. Njihove glasove je čuo kao iz najveće daljine. Bocman Turner je govorio nešto o trovanju, ali ga oštro ućutkaše.

"Trovanje? Čime? Svi filteri su u savršenom stanju! Cisterne pune kiseonika. Zalihe vode nedirnute... hrane koliko hoćeš..."

"Videli ste kako je izgledao onaj koga smo našli u maloj navigacionoj kabini?" upita Blank. "Poznavao sam ga... Ne bih ga prepoznao, ali je na ruci imao prsten..."

Niko mu ne odgovori. Stigavši u bazu, Rohan se uputi pravo Horpahu. Zahvaljujući televizijskoj transmisiji i raportima grupe koja se ranije vratila i predala mu nekoliko stotina odličnih snimaka, Horpah je već nešto znao o situaciji. Rohan i nehotice oseti olakšanje što ne mora komandantu da podnosi izveštaj o onome što je video.

Astrogator se pažljivo zagleda u njega, ustavši od stola na kome su mape okoline bile pokrivene primljenim fotografijama. Bili su sami u velikoj navigacionoj kabini.

"Saberite se, Rohane", reče astrogator. "Shvatam šta osećate, ali potrebna nam je pre svega razboritost. I sabranost. Moramo razrešiti do kraja tu idiotsku zagonetku."

"Imali su sva sredstva obezbeđenja: energobote, lasere, bacače. Imali su isto što i mi", bezbojnim glasom reče Rohan. Naglo sede. "Izvinjavam se..." reče.

Astrogator izvadi iz zidnog ormara flašu s konjakom.

"Staro sredstvo ponekad pomaže. Popijte ovo, Rohane. Nekada se to upotrebljavalo na bojnopolju..."

Rohan ćutke ispi jako piće.

"Proverio sam zbirne satove svih agregata sila", reče tonom kao da se tuži. "Nije ih napalo ništa. Čak nisu ispalili nijedan hitac. Prosto - prosto..."

"Poludeli?" mirno dobaci astrogator.

"Hteo bih bar u to da budem ubeđen. Ali kako je to moguće?"

"Videli ste palubnu knjigu?"

"Nisam. Garb ju je poneo. Imate je?"

"Da. Nakon datuma ateriranja postoje samo četiri zapisa. Odnose se na one ruševine koje ste ispitivali i... na 'mušice'."

"Ne razumem. Kakve mušice?"

"To ne znam. Doslovno piše ovako..." Diže sa stola otvorenu knjigu.

"Nikakvih oznaka života na kopnu. Sastav atmosfere'... to su podaci analize... evo, ovde... 'U 18,40 druga patrola koja se na guseničarima vraćala iz ruševina zapala je u lokalnu peščanu oluju s velikom aktivnošću atmosferskog pražnjenja. Uprkos smetnjama, uspostavljena radio-veza. Patrola javlja o otkriću velikog broja mušica koje naleću..."

Astrogator prekide i vrati knjigu na sto.

"A dalje? Zašto ne završite?"

"To je kraj. Tu se prekida poslednji zapis."

"I nema ničeg više?"

"Ostalo možete da vidite."

Poturi mu otvorenu stranu. Bila je pokrivena nečitim žvrljarijama. Rohan je razrogačenim očima gutao kaos ispremeštanih linija.

"Ovde je kao slovo 'b'..." reče tiho.

"Da. A ovde 'G'. Veliko 'G'. Kao da je pisalo malo dete... Ne čini vam se?"

Rohan je ćutao s praznom čašom u rukama. Zaboravio je da je vrati na sto. Pomislio je na svoje nedavne ambicije: sanjao je da sam jednom povede 'Nepobedivog'. Sada je bio zahvalan sudbini što ne

mora on da rešava o daljoj budućnosti ekspedicije.

"Molim vas, pozovite rukovodioce specijalističkih grupa. Rohane! Probudite se!"

"Izvinjavam se. Savetovanje, gospodine astrogatore?"

"Da. Neka svi dođu u biblioteku."

Nakon četvrt časa svi su već sedeli u velikoj, kvadratnoj dvorani, sa zidovima obloženim obojenim emajlom; zidovi su krili u sebi knjige i mikrofilmove. Najodvratnija je valjda bila neverovatna sličnost rasporeda i uređaja prostorija na 'Kondoru' i 'Nepobedivom'. Razumljivo - bili su to brodovi blizanci - ali dok je gledao u ugao, Rohan nije mogao da odagna od sebe slike ludila koje su mu se urezale u pamćenje.

Svaki čovek je tu imao svoje ustaljeno mesto. Biolog, lekar, planetolog, inženjeri elektronike i veza, kibernetičari i fizičari sedeli su u foteljama poređanim u polukrug. Tih devetnaest ljudi predstavljali su strateški mozak broda. Astrogator je stajao sam, pored do polovine spuštenog belog ekrana.

"Jesu li svi prisutni upoznati sa stanjem otkrivenim na 'Kondoru'?"

Odgovor je bilo mnogoglasno potvrdno mumlanje.

"Do ovog trenutka", reče Horpah, "ekipe koje rade u perimetru 'Kondora' pronašle su dvadeset i devet tela. Na samom brodu ih je nađeno trideset i četiri, među kojima jedno sačuvano savršeno, zahvaljujući zamrznutosti u hibernatoru. Doktor Nigren, koji se baš vratio odande, podneće nam opšti izveštaj..."

"Nemam mnogo da saopštim", reče ustajući mali lekar. Polako je prišao astrologu. Bio je za glavu niži od njega.

"Našli smo samo devet tela mumifikovanih. Sem onoga jednog koje je komandant spomenuo, a koje će biti ispitivano posebno. To su, u stvari, kosturi ili delovi kostura izvađeni iz peska. Mumifikacija se događala unutar broda, gde su bili uslovi pogodni za to: veoma mala vlažnost vazduha, praktični nedostatak bakterija koje izazivaju truljenje i ne mnogo visoka temperatura. Tela koja su se nalazila na slobodnom prostoru podlegala su raspadanju, koje se pojačavalo u kišnim periodima, jer pesak tu sadrži znatan procenat ferooksida i ferosulfida, koji reaguju u dodiru sa slabim kiselinama... Uostalom, mislim da su te pojedinosti nebitne. Ako bi bio poželjan prikaz reakcija koje su nastajale, stvar bi mogla da se prenese kolegama

hemičarima. U svakom slučaju, u uslovima spoljnog prostora mumifikacija nije mogla da se dogodi tim pre, što je delovalo još i prisustvo vode i supstancija koje se u njoj rastapaju, kao i zbog delovanja peska, koje je trajalo nekoliko godina. Tim poslednjim objašnjava se još i uglačanost koštanih površina."

"Izvinjavam se", prekide ga astrogator. "U ovom trenutku je najvažniji uzrok smrti tih ljudi, doktore..."

"Nema nikakvih znaka nasilne smrti, barem na telima najbolje očuvanim", odmah objasni lekar. Nije gledao ni u koga, izgledalo je kao da posmatra nešto nevidljivo u ruci dignutoj ka licu. "Slika je takva kao da su umrli prirodno."

"To znači?"

"Bez spoljnog, nasilnog delovanja. Neke duge kosti, nađene odvojeno, jesu slomljene, ali takva oštećenja su mogla da nastupe i kasnije. Da bi se to ustanovilo, morala bi da se obave duža ispitivanja. Oni koji su na sebi imali odeću, imaju neoštećene kako kožne navlake, tako i kosti. Nikakvih rana, ako se ne računaju neznatne ogrebotine, koje sigurno ne bi mogle biti uzrok smrti."

"Pa onda, na koji su način umrli?"

"To ne znam. Može se pretpostaviti da su umrli od gladi ili žeđi..."

"Ali zalihe vode i hrane su ostale neiskorišćene", primeti sa svoga mesta Garb.

"Znam."

Neko vreme je vladalo ćutanje.

"Mumifikacija je pre svega lišavanje organizma vode", objasni Nigren. Uporno nije gledao u oči nikome od prisutnih. "Masna tkiva podležu promenama, ali njih je moguće otkriti. I eto, ti ljudi su praktično ostali bez njih. Baš kao posle dugotrajnog gladovanja."

"Ali onaj sačuvani u hibernatoru nije", dobaci Rohan, koji je stajao iza poslednjeg reda fotelja.

"To je istina. Ali on je verovatno umro od zamrzavanja. Mora da je na nepoznat način stigao u hibernator; možda je naprosto zaspao dok je temperatura opadala."

"Dopuštate li mogućnost skupnog trovanja?" upita Horpah.

"Ne."

"Ali, doktore... ne možete tako kategorički..."

"Mogu to da kažem", odgovori lekar. "Do trovanja u planetarnim

uslovima može da dođe ili putem pluća, zbog udisanih gasova, ili putem probavnog sistema, ili kroz kožu. Neka od najbolje očuvanih tela imala su na sebi kiseoničke aparate. U bocama je bilo kiseonika. Bilo bi ga dovoljno za još dvadesetak časova..."

To je istina, pomisli Rohan. Setio se onog čoveka: zategnuta koža na lobanji s ostacima mrkih mrlja na jabučnim kostima, očne duplje iz kojih se prosipao pesak.

"Ti ljudi nisu mogli pojesti ništa zatrovano, jer ovde nema ničega što bi se moglo jesti. To znači, na kopnu. A nisu preduzimali nikakav lov u okeanu. Katastrofa je nastupila ubrzo nakon ateriranja. Jedva su jednu patrolu bili poslali da ispita ruševine. To je bilo sve. Uostalom, upravo vidim Mak Mina. Kolega Min, završili ste?"

"Da", reče s vrata biohemičar. Sve glave se sad okrenuše prema njemu. Prošao je sredinom između onih što su sedeli i stao pored Nigrena. Na sebi je još imao dugu laboratorijsku kecelju.

"Izvršili ste analizu?"

"Da."

"Doktor Mak Min je ispitivao telo čoveka koji je ostao zaleđen u Hibernatoru", objasni Nigren. "Možda ćete odmah kazati šta ste pronašli?"

"Ništa", reče Mak Min. Kosu je imao tako svetlu da nije bilo jasno nije li sasvim seda, i oči je imao iste boje. Čak su i njegovi očni kapci bili pokriveni krupnim pegama. Ali sada to izduženo konjsko lice nije budilo ničiji smeh.

"Nikakvih otrova organskih ni neorganskih. Svi enzimski skupovi tkiva u pravilnom stanju. Krv normalna. U želucu ostaci svarenog dvopeka i koncentrata."

"Pa od čega je umro?" upita Horpah. Bio je i dalje jednako miran.

"Prosto se smrznuo", odgovori Mak Min, i tek tada opazi da ima na sebi kecelju. Otkopča predice i baci kecelju pored sebe na fotelju. Kliska tkanina skliznu i pade na pod.

"I kakvo je vaše mišljenje, gospodo?" upita neumoljivi astrogator.

"Ja nemam nikakvo", reče Mak Min. "Mogu samo da potvrdim da ti ljudi nisu umrli od trovanja."

"A nekakva radioaktivna supstanca koja bi podlegala brzom raspadanju? Ili čvrsto zračenje?"

"Čvrsto zračenje u ubistvenim dozama ostavlja tragove: ozlede

krvnih sudova, petehije, promene krvne slike. Nema takvih promena. Takođe nema radioaktivne supstance koja bi, progutana u smrtnoj dozi pre osam godina, nestala bez traga. Ovdašnji nivo radioaktivnosti je niži od zemaljskog. Ovi ljudi nisu naišli ni na kakav vid zračne aktivnosti. Za to mogu da jamčim."

"Ali nešto ih je ipak ubilo!" razdraženim glasom reče planetolog Balmin.

Mak Min je ćutao. Nigren mu nešto reče tiho. Biohemičar klimnu glavom i iziđe, prolazeći pored onih što su sedeli u redovima. Tada Nigren siđe s podijuma i sede na svoje mesto.

"Stvar ne izgleda dobro", reče astrogator. "U svakom slučaju, od biologa se ne možemo nadati pomoći. Ima li neko drugi od gospode šta da kaže?"

"Da."

Ustade Sarner, fizičar-atomista.

"Objašnjenje za 'Kondorov' kraj nalazi se na njemu samom", reče. Zadržava na svima redom pogled dalekovide ptice. Mada je kosu imao crnu, mrežnjače očiju bile su mu gotovo bele.

"To znači, ono je tamo, samo što mi za sad ne umemo da ga odgonetnemo. Haos koji smo zatekli u kabinama, položaj i razmeštaj mrtvih tela, oštećenja instalacija - sve to nešto govori."

"Ako nemate da kažete nešto više..." dobaci Garb.

"Polako. Nalazimo se u mraku. Moramo da tražimo nekakav put. Za sad znamo veoma malo. Imam utisak da nemamo hrabrosti čak ni da se prisetimo nekih stvari koje smo videli na 'Kondoru'. Zato se tako uporno vraćamo hipotezi o trovanju i skupnom ludilu koje je koje je iz toga proisteklo. U interesu nas samih - i iz obzira prema onima sa 'Kondora' - moramo ipak da budemo neumoljivi prema činjenicama. Molim ili čak ulažem kategorički zahtev da svako od nas kaže ovde, odmah, šta ga je najviše šokiralo na 'Kondoru'. Šta je to što, možda, nije poverio nikome. Za šta je pomislio da treba da bude zaboravljeno."

Sarner sede. Nakon kraće unutrašnje borbe Rohan saopšti o onim komadićima sapuna koje je zapazio u kupatilu.

Zatim ustade Gralev. Pod slojem pocepanih mapa i knjiga bilo je na palubama puno sasušenog izmeta.

Neko drugi ispriča o kutiji od konzerve, koja je nosila tragove zuba.

Kao da je neko pokušavao da progrize lim. Garb je najviše bio uplašen žvrljarijama u brodskoj knjizi letenja i spominjanjem 'mušica'. Nije se zadržao na tome.

"Recimo da je iz one tektonske pukotine u 'gradu' naišao talas otrovnih gasova i da ga je vetar bacio na raketu. Ako zbog neopreznosti brod nije bio dobro zatvoren..."

"Nije bio čvrsto zatvoren samo spoljni zatvarač, kolega Garb. O tome svedoči pesak u barokomori. Unutrašnji je bio zatvoren..."

"Mogli su da ga zatvore posle, kada su već počeli da osećaju otrovno dejstvo gasa..."

"Ali to je nemoguće, unutrašnji zatvarač ne možete otvoriti ako je otvoren spoljni. Otvaraju se na smenu, to isključuje svaku neopreznost ili nemarnost..."

"Ali za mene ne podleže sumnji jedno, da se to dogodilo naglo. Skupno ludilo - više ne govorim o tome da se za vreme leta kroz prazan prostor dešavaju slučajevi skupne psihoze, ali nikada na planetama, i to još doslovno nekoliko dana nakon sletanja. Skupno ludilo koje zahvata celu posadu moglo bi da bude samo posledica trovanja..."

"Ili podetinjenja", primeti Sarner.

"Kako? Šta vi to govorite?" zapanji se Garb. "Treba li to da bude... šala?"

"Ne šalim se u ovakvim prilikama. Spomenuo sam podetinjenje, jer niko ovde to nije spomenuo. A ipak - one žvrljarije u knjizi letenja, oni pocepani zvezdani almanasi, ona s mukom ispisivana slova... videli ste, zar ne?"

"Ali šta to znači?" upita Nigren. "Treba li to da bude jedinica bolesti?"

"Ne. Valjda ne postoji takva, zar ne, doktore?"

"Sigurno ne."

Opet zavlada ćutanje. Astrogator se kolebao.

"To bi moglo da nas gurne u pogrešnom pravcu. Rezultati nekroptičkih oslušivanja su uvek nepouzdana. Ali sada ne znam šta bi nam još moglo naškoditi. Doktore Saks..."

Neurofiziolog saopšti o slici kakvu su dobili od mozga čoveka koji se smrztio u hibernatoru, i ne propusti da spomene slogove koji su ostali u slušnom sećanju pokojnikovom. To izazva pravu buru pitanja; njihova unakrsna vatra zakači i Rohana, jer je i on

učestvovao u eksperimentu. Ali ne dođoše ni do kakvog zaključka.

"One mrlje mogle bi se dovesti u vezu s 'mušicama'", reče Garb. "Čekajte. A možda su uzroci smrti bili različiti? Recimo da su posadu napali nekakvi otrovni insekti - najzad, ne da se utvrditi trag sitnog uboda na mumifikovanoj koži. A onaj pronađen u hibernatoru prosto je pokušao da se sakrije od tih insekata da bi izbegao sudbinu drugova... i smrznuo se."

"Ali zašto je pre smrti zapao u amneziju?"

"To je gubljenje pamćenja, je li tako? Je li to utvrđeno potpuno sigurno?"

"Utoliko ukoliko su sigurni rezultati nekroptičkog ispitivanja."

"Ali šta kažete o hipotezi o onim insektima? Neka se o tom pitanju izjasni Lauda."

Bio je to glavni paleobiolog broda; ustao je i sačekao da se svi utišaju.

"Nije slučajno što nismo uopšte govorili o takozvanim 'mušicama'. Svako ko se makar malo razume u biologiju zna da nikakvi organizmi ne mogu da žive van određenog biotopa, to jest više jedinice u čiji sastav ulaze sredina i sve vrste koje u njoj žive. Tako je u celom poznatom Kosmosu. Život ili stvara ogromnu raznolikost oblika, ili ne nastaje uopšte. Insekti ne bi mogli da nastanu bez istovremenog razvoja nadzemnog bilja, drugih simetričnih ustrojstava, beskičmenjaka itd. Neću vam izlagati opštu teoriju evolucije, mislim da je dovoljno ako vam kažem da je to nemoguće. Nema ovde nikakvih otrovnih muha niti drugih člankonogih zglavkara, tvrdokrilaca ili paukova. Nema takođe nikakvih njima srodnih vrsta."

"Ne možete biti baš tako samouvereni!" povika Balmin.

"Da ste bili moj đak, Balmine, ne biste stigli na ovaj brod, jer ne biste položili kod mene ispit", reče paleobiolog nepokolebljivo, i prisutni se protiv volje osmehnuše. "Ne znam kako stojite s paleontologijom, ali iz evolucije biologije imate slabu!"

"Počinje da se rađa tipični spor stručnjaka... zar nije šteta vremena?..." šapnu neko Rohanu iza leđa. Rohan se osvrnu i ugleda široko, opaljeno lice Jarga, koji mu dade okom znak.

"Znači, to možda nisu insekti ovdašnjeg porekla", uporno je ostajao pri svome Balmin, "možda su odnekud preneseni..."

"Otkuda?"

"Sa planeta Nove..."

Sada svi počeše uglas da govore. Prošlo je dosta vremena dok ne umiriše okupljene.

"Gospodo", povika Sarnar, "znam od koga je Balmin preuzeo svoju ideju. Od doktora Graleva..."

"Šta mogu - ne odričem se autorstva", reče fizičar.

"Odlično. Recimo da sebi više ne možemo da dopustimo luksuz verovatnih hipoteza. Da su nam nužne hipoteze lude. Neka bude i tako. Gospodo biolozi! Recimo da je nekakav brod s planete Nove doneo ovamo insekte... Da li su mogli da se prilagode mesnim uslovima?"

"Ako hipoteza treba da bude luda - mogli bi", složi se sa svoga mesta Lauda. "Ali čak i luda hipoteza mora da objašnjava sve."

"To znači?"

"To znači da mora objasniti šta je nagrizlo ceo 'Kondorov' spoljni oklop, i to do te mere da, kako mi kažu inženjeri, brod neće biti sposoban za let dok se na njemu ne obavi temeljan remont. Mislite li možda da bi se neki insekti prilagodili da se hrane molibdenovom legurom? To je jedna od najtvrdih supstanci u celom Kosmosu. Inženjeru Petersene, šta može da nagrize taj oklop?"

"Kada je dobro zacementiran, u stvari, ništa", reče zamenik glavnog inženjera. "Moguće ga je donekle prosvrdlati dijamantima, ali za to treba imati tone svrdala i hiljade časova vremena. Uspešnije bi moglo kiselinama. Ali to su kiseline neorganske, moraju da deluju na temperaturi od najmanje dve hiljade stepeni i uz odgovarajuće katalizatore."

"A šta je, po vašem mišljenju, nagrize oklop 'Kondora'?"

"Pojma nemam. Izgleda tako kao da je bio uronjen u kupku s kiselinom i to na odgovarajućoj temperaturi. Ali kako je to učinjeno - bez plazmatskih lukova i bez katalizatora - ne umem sebi da objasnim."

"Eto vam vaših 'mušica', kolega Balmine", reče Lauda i sede.

"Mislim da nema smisla nastavljati diskusiju", progovori astrogator, koji je dotle ćutao. "Možda je bilo prerano da je započnemo. Ne preostaje nam ništa drugo, nego da vršimo ispitivanja. Podelimo se u grupe. Jedna će se pozabaviti ruševinama. Druga 'Kondorom'. A

treća će načiniti nekoliko ispada u dubinu zapadne pustinje. To je maksimum naših mogućnosti, jer čak i ako se pokrenu neke mašine na 'Kondoru', ne mogu s perimetra da skinem više od četrnaest energobota, a i nadalje će obavezivati treći stepen..."

4. PRVI

Skliško, tinjajuće crnilo okružavalo ga je sa svih strana. Gušio se. Očajničkim pokretima trudio se da strgne sa sebe neku vrstu nematerijalnih omotača, koji su ga obavijali, tonući sve dublje, s krikom koji mu beše zastao u nabreklom grlu uzalud je tražio oružje, bio je go, poslednji put je napregnuo sve snage da krikne. Zaglušujući zvuk trže ga iz sna. Rohan skoči s ležaja polupriseban, znajući samo to da ga okružava mrak u kome neprestano zvoni alarmni signal. To više nije bio košmar. Upalio je svetlost, navukao kombinezon i otrčao do lifta. Oko njega su se na svim spratovima gurali ljudi. Čuo se otegnut zvuk signala, crveni natpisi u z b u n a goreli su na zidovima. Utrčao je u komandnu kabinu. Obučen kao po danu, astrogator je stajao pred glavnim ekranom.

"Već sam opozvao uzbunu", reče mirno. "To je samo kiša, Rohane, ali pogledajte. Vrlo lep prizor."

Odista, ekran koji je pokazivao gornji deo noćnoga neba goreo je od bezbrojnih iskara pražnjenja. Kišne kapi, padajući s visine, padale su na nevidljivu zavesu polja sila, koje je zaklanjala 'Nepobedivog' poput ogromnog luka i, pretvarajući se u tren oka u mikroskopske vatrene eksplozije, obasjavale su ceo vidik treperavom svetlošću, sličnom stotinak puta pojačanoj polarnoj svetlosti.

"Trebalo bi bolje programirati automate..." reče Rohan slabim glasom, već sasvim budan. Izgubio je volju za spavanjem. "Moraću da kažem Terneru da ne uključuje anihilaciju. Inače će nas šaćica peska koju vetar nanese dizati iz sna usred noći..."

"Recimo da je ovo bila probna uzbuna. Neka vrsta manevra", odgovori astrogator, koji je izgleda bio u neočekivano dobrom raspoloženju. "Sada je četiri. Možete se vratiti u svoju kabinu, Rohane."

"Pravo da vam kažem, nemam volje. A jeste li vi?..."

"Spavao sam. Meni je dovoljno četiri časa. Nakon šesnaest godina praznine ritam sna i bdenja nema u čoveku ničeg više zajedničkog sa starim zemaljskim navikama. Razmišljao sam, Rohane, o maksimalnom obezbeđenju istraživačkih ekipa. Neće biti jednostavno - vući svuda energobote i razvijati zavesu sila. Šta vi

mislite?"

"Mogli bi ljudima da se daju individualni emitori. Ali to takođe neće rešiti sve. Čovek u mehuru sila ne može ničeg da se dotakne... znate kako to izgleda. A ako se previše suzi zračenje energetske mehura, može čak i sam čovek da se oprli. Video sam takve slučajeve."

"Mislio sam čak i o tome da nikog ne puštam na kopno i da sve radimo pomoću robota, teledirigovanim sistemom", priznade astrogator. "Ali to je dobro za nekoliko časova, za dan recimo, a meni se čini da ćemo ovde ostati duže..."

"Pa šta nameravate da učinite?"

"Svaka grupa će imati polaznu bazu zaštićenu poljem sila, ali pojedini istraživači će morati da dobiju izvesnu slobodu kretanja. Inače ćemo se tako dobro obezbediti protiv nesrećnih slučajeva, da ništa nećemo postići. Neophodan je uslov da svaki čovek koji radi van zaštitnog polja ima iza sebe zaštićenog čoveka koji pazi na njegove pokrete. Ne gubiti se ispred očiju - to je prvi princip na Regis III."

"Gde ste mene rasporedili?"

"Hteli biste da radite na 'Kondoru'? Vidim da ne biste hteli. Dobro. Ostaje grad ili pustinja. Možete da birate."

"Biram grad, gospodine astrogatore. Stalno mi se čini da je tamo skrivena tajna..."

"Može biti. Onda sutra, u stvari danas, jer već sviće, uzimate svoju jučerašnju ekipu. Dodaću vam još dva arktana. Vredelo bi takođe da uzmete nešto ručnih lasera, jer mi se sve čini da 'ono' dejstvuje s nevelike udaljenosti..."

"Šta?"

"Kad bih i sam znao. Aha. I kuhinju uzmite, tako da budete potpuno nezavisni od nas i u slučaju potrebe da možete da radite bez stalne materijalne zavisnosti od broda..."

Crveno sunce, koje gotovo nije grejalo, prevalilo se preko nebosklona. Senke grotesknh građevina izdužavale su se i spajale. Pokretne dine između metalnih piramida vetar je stalno prebacivao na druga mesta. Rohan je sedeo na teškom transporteru i kroz dogled posmatrao Graleva i Čena, koji su se van dometa polja sila motali u podnožju crnkastog 'pčelinjeg sata'. Pojas na kojem je visio

ručni svetlosni bacač sekao mu je vrat. Odmakao ga je unatrag koliko se dalo, ne ispuštajući iz vida dvojicu ljudi pred sobom. Plazmatična lampa za lemljenje u Čenovim rukama svetlela je kao sitan, ali zaslepljujuće jak brilijant. Iznutra iz kola do Rohana stiže ritmično ponavljani pozivni signal, ali on ni za trenutak ne okrenu glavu. Čuo je kako šofer odgovara bazi.

"Gospodine navigatore! Naređenje od komandanta! Moramo odmah natrag!" viknu uzbuđeno Jarg, pomolivši glavu kroz otvor kabine.

"Natrag? Zašto?"

"Ne znam. Ponavljaju signal za neodložno vraćanje i četiri puta EV."

"EV?! Oh, kako su mi kosti utrnule! To znači da moramo da požurimo. Daj mi ovamo mikrofon i izvuci flerove."

Nakon deset minuta svi ljudi koji su radili napolju, van zaštitnog polja, bili su u kolima. Rohan je poveo svoju neveliku kolonu maksimalnom brzinom koju je dopuštao brežuljkast teren. Blank, koji je sada pored njega bio na dužnosti veziste, naglo mu pruži slušalice. Rohan siđe unutra, u metalni smeštaj, koji je mirisao na zagrejanu plastiku i u vazdušnoj struji koja je dolazila iz ventilatora i mrsila mu kosu, slušao je izmenu signala između Galagerove grupe, koja je radila u pustinji, i 'Nepobedivog'. Kao da se spremala oluja. Već od ranog jutra barometri su pokazivali nizak pritisak, ali tek sada su se iza linije horizonta pojavili oblaci olovne boje. Nebo je iznad njih bilo čisto. Nisu se mogli požaliti na nedostatak atmosferskih smetnji - u slušalicama je pucketalo tako da su vezu održavali samo Morzeovim znacima. Rohan je hvatao grupe ugovorenih signala. Uključio se u ovo osluškivanje previše kasno, te nije mogao da razabere o čemu je reč. Shvatio je samo da se Galagerova grupa takođe vraća u bazu najvećom brzinom, a na brodu je proglašeno pripravno stanje i pozvani su na svoja mesta svi lekari.

"Lekari u pripravnom stanju", reče Balminu i Gralevu koji su ga gledali sa iščekivanjem. "Neka nesreća. Ali sigurno ništa veliko. Možda je došlo do odronjavanja, moglo je nekog da zatrpa..."

Govorio je tako pošto se znalo da su Galagerovi ljudi imali zadatak da pristupe geološkim iskopavanjima na mestu koje je odabrano prilikom prethodnog izviđanja. Doduše, on sam nije verovao da se dogodio samo običan nesrećan slučaj na poslu. Od baze ih je delilo jedva šest kilometara, ali prethodna grupa je očividno povučena

mного ranije, jer su, u trenutku kada su ugledali tamnu, uspravnu konturu 'Nepobedivog', prelazili preko sasvim svežih tragova gusenica, a pri ovakvom vetru tragovi nisu ostajali vidljivi ni pola časa.

Približili su se granci unutrašnjeg polja i počeli da šalju signale da im se otvori prolaz. Čudnovato dugo su morali da čekaju, dok im najzad ne odgovoriše na poziv. Najzad se zapališe ugovorena plava svetla, i oni se uvezoše u prostor unutrašnjeg perimetra. Tu je već bila grupa s 'Kondora'. Znači, to su nju propustili pre Rohanove grupe, a ne Galagerove geologe. Guseničari su stajali jedni pored svoznice, drugi su stajali na prilaznom putu i ometali vožnju drugima, vladao je nered. Ljudi su trčali, upadajući do kolena u pesak, automati su sijali upaljenim svetiljkama.

Već se spuštao mrak. Za trenutak Rohan nije mogao da se snađe u tom haosu. Odjednom na visini planu stub zaslepljujuće beline. Veliki reflektor učinio je raketu nalik na morski svetionik. Daleko u pustinji Rohan opazi svetla kolone, koja su išla čas naviše, čas naniže, kao da se odista približavala kakva pomorska eskadra. Ponovo blesnuše svetla otvorenog polja sila. Mašine još nisu stale, a Galagerovi ljudi su već skakali iz njih u pesak, od svoznice je stizao na točkovima drugi reflektor, kroz špalir mašina zbijenih i odgurnutih na jednu i drugu stranu išla je grupa ljudi, okružavajući nosila na kojima je neko ležao.

Rohan odgurnu ljude koji su stajali pred njim i zapanji se. U prvi mah je bio pomislio da se doista dogodio nesrećan slučaj, ali čovek na nosilima je imao vezane ruke i noge.

Trzajući se celim telom da su prosto škripali konopci kojima je bio vezan, ispuštao je kroz široko otvorena usta skičeći, užasan glas. Grupa je već prošla, idući za kolotečinama reflektora koji ju je predvodio, a do Rohana, koji je stajao u mraku, još je dopiralo to neljudsko skičanje, različito od svega što je ikad čuo. Bela svetlosna mrlja s ljudskim figurama koje su se kretale u njoj smanjila se, dižući se uz svoznicu, i nestala u široko razjapljenom ulazu tovarnog otvora. Rohan poče da raspituje šta se desilo, ali oko njega su bili samo ljudi iz 'Kondorove' ekipe koji nisu znali ništa, kao ni on.

Prođe prilično vremena dok se nije dovoljno sabrao i zaveo kakav-takav red. Zaustavljeni niz mašina, krenuo je grmeći motorima, nad

liftom se zapališe svetla, grupa ljudi oko lifta se osetno smanji, i Rohan se pope gore kao jedan od poslednjih, s teško natovarenim arktanima, čija mu je mirnoća sada izgledala kao naročito perfidna podrugljivost. U raketi se čulo otegnuto zvonjenje informatora i unutrašnjih telefona, na zidovima su još bila upaljena slova - alarmni poziv lekarima da se jave na posao, ali i ta se slova ubrzo ugasiše i gužva poče donekle da se smanjuje. Deo posade spuštao se dole u trpezariju, čuo se razgovor u hodniku, koji je odzvanjao od ljudskih koraka, jedan zakasneli arktan je stupao, teškim koracima, u pravcu odeljenja za robote, najzad se svi razidoše, a Rohan je ostao, kao obezvlađen, kao da je izgubio nadu da će ikad shvatiti ovo što se dogodilo, kao da je već bio ubeđen da nikakvog objašnjenja ne može da bude niti će ga biti.

"Rohane!"

Pred njim je stajao Garb. Taj uzvik ga otrezni. Strese se.

"To ste vi?... Doktore... videli ste? Ko je to bio?"

"Kertelen."

"Šta?! Nemoguće..."

"Video sam ga gotovo do samog kraja..."

"Do kakvog kraja?"

"Bio sam s njim", reče Garb, neprirodno mirnim glasom. Rohan zapazi u njegovim naočarima svetlucanje sijalica iz hodnika.

"Grupa za istraživanje pustinje..." promuća.

"Da."

"I šta mu se desilo?"

"Galager je to mesto označio na osnovu seizmičkih sondiranja... zapali smo u lavirint malih, krivudavih hodnika", govorio je polako Garb, kao da nije ni govorio Rahanu, nego kao da je i sam nastojao da se tačno priseti kako su tekli događaji. "Tamo stoje meke omanje stene organskog porekla, pokrивene vodom, puno pećina, špilja, morali smo guseničare da ostavimo gore... Išli smo držeći se jedan uz drugog, bilo nas je jedanaest. Ferometri su pokazivali prisustvo veće količine železa; tražili smo ga. Kertelen je mislio da mora da su negde sakrivene nekakve mašine..."

"Da, meni je takođe govorio nešto o tome... i onda?"

"U jednoj od pećina, sasvim plitko, ispod mulja - tamo postoje čak i stalaktiti i stalagmiti - našao je neku vrstu automata."

"Odista?"

"Ne, nije ono što vi mislite. Potpuna trulež, izjedena čak ne ni rđom, to je neka smeša koja ne rđa, nego korodirana, poluizgorela, prosto ostaci."

"Ali možda drugi..."

"Ali taj automat je star najmanje trista hiljada godina..."

"Otkud možete da znate?"

"Zato što se na površini taložio krečnjak, postepeno, kako se isparavala voda koja je kapala sa stalaktita na svodu. Galager je lično vršio procenjivačka merenja, prema tempu isparavanja, stvaranja taloga i njegove debljine. Trista hiljada godina je najskromniji proračun... Uostalom, taj automat u stvari liči, znate li na šta? Na one ruševine!"

"Znači, to nije nikakav automat..."

"Ne, mora da se kretao, ali ne na dve noge. I ne kao rak. Uostalom, nismo imali vremena da ispitamo, jer odmah zatim..."

"Šta se desilo?"

"Svaki čas sam prebrojavao ljude. Bio sam zaštićen, i morao sam da pazim na njih, razumete... ali svi su bili s navučenim maskama, znate kako to izgleda, svi su nalik jedan na drugog, a kombinezoni takođe nisu bili u boji, jer su bili uprljani glinom. U jedan mah nestade mi jedan čovek. Pozvah sve i počesmo da tražimo. Kertelen se mnogo radovao zbog tog svog pronalaska i buškao je dalje... Mislio sam da se prosto udubio u neki od krakova klisure... Tamo ima mnogo uličica, ali sve su kratke, plitke, savršeno osvetljene... Odjednom on iziđe pred nas iza zavijutka, i već u takvom stanju. Nigren je bio s nama, mislio je da je to toplotni udar..."

"I šta je, u stvari, s njim?"

"Izgubio je svest. Iako, u stvari, nije. Može da hoda, da se kreće, jedino što s njim ne može da se uspostavi kontakt. Sem toga izgubio je sposobnost govora. Čuli ste njegov glas?"

"Čuo sam."

"Sad kao da se malo umorio. Ranije je bilo još gore. Nije prepoznavao nikoga od nas. U prvi mah to je bilo najgore. Kertelene, gde si, povikao sam, a on prolazi pored mene, kao da je ogluveo, prođe između nas, ali takvim korakom, na takav način da svima trnci prođu kroz kožu. Potpuno drugi čovek. Ne reaguje na pozive, te

moradosmo da jurimo za njim. Šta se tamo događalo! Rečju, morali smo ga vezati, inače ga ne bismo doveli natrag."

"Šta kažu lekari?"

"Kao obično, govore latinski, ali sem toga ne znaju ništa. Nigren i Saks su kod komandanta, možeš tamo da raspitaš..."

Garb ode teškim korakom, držeći glavu malo nakrivljenu, na svoj način. Rohan uđe u lift i poveze se gore, u komandnu kabinu. Bila je prazna, ali u prolazu pored kartografske kabine začu kroz odškrinuta vrata Saksov glas. Uđe unutra.

"Kao da je potpuno izgubio pamćenje. Tako to izgleda", govorio je neurofiziolog. Stajao je leđima okrenut Rohanu, gledajući rendgenski snimak koji je držao u rukama. Za stolom je sedeo, nad otvorenom brodskom knjigom, astrogator, s rukom dignutom i oslonjenom na regale, nabijene svitcima sa zvezdanim mapama. Čutke je slušao Saksa, koji je polako vraćao snimak u koverat.

"Amnezija. Ali izuzetna. Izgubio je ne samo pamćenje o tome ko je, nego i govor, i sposobnost pisanja, čitanja; u stvari, to čak i nije amnezija, nego potpun raspad, uništenje ličnosti. Nije od nje ostalo ništa, sem najprimitivnijih refleksa. Može da hoda i da jede, ali samo ako mu se jelo stavlja u usta. Hvata, ali..."

"Čuje i vidi?"

"Da. Sigurno. Ali ne razume ono što vidi. Ne razlikuje ljude od predmeta."

"Refleksi?"

"Normalni. To je stvar centralna."

"Centralna?"

"Da. Pitanje mozga. Kao da je odjednom nastupilo potpuno brisanje svih tragova pamćenja."

"Znači, onaj čovek s 'Kondora'..."

"Da. Sada sam ubeđen u to. Bilo je isto što i ovo."

"Video sam jednom tako nešto..." sasvim tiho, gotovo šapatom reče astrogator. Gledao je Rohana, ali nije obraćao na njega pažnju. "To je bilo u prostoru..."

"Ah, znam! I kako mi nije pre palo na pamet!" uzbuđeno ga prekide neurofiziolog. "Amnezija nakon magnetnog udara, je li tako?"

"Jeste."

"Nikad nisam video takav slučaj. Poznat mi je samo iz teorije. To se

desilo odavno, kada se velikom brzinom prolazilo kraj jaka magnetna polja?"

"Da. To znači - u posebnim uslovima. Nije toliko važna sama jačina polja, koliko njegov gradijent i naglost promene koja nastupa. Ako u prostranstvu postoje veliki gradijenti, a dešavaju se skokovito - satovi ih otkrivaju na razdaljini. Ranije ih nije bilo..."

"Istina..." ponavljao je lekar. "Istina... Amerhaten je pravio takve oglede na majmunima i mačkama. Izlagao ih je delovanju ogromnih magnetnih polja, i gubili su pamćenje..."

"Da, a to ima nečeg zajedničkog s električnim šokovima u mozgu..."

"Ali u ovom slučaju", glasno je razmišljao Saks, "sem Garbovog izveštaja imamo i izjave svih njegovih ljudi. Snažno magnetno polje... pa to bi morale da budu valjda stotine i hiljade gausa?"

"Stotine i hiljade nisu dovoljne. Moraju da budu milioni", suho reče astragator. Tek sada se njegov pogled zaustavi na Rohanu.

"Uđite i zatvorite vrata."

"Milioni?! A zar aparati na brodu ne bi otkrili takvo polje?"

"Utoliko, ukoliko", odgovori Horpah. "Kada bi bilo koncentrisano na veoma malom prostoru - kada bi imalo, recimo, radijus kao ovaj globus - i kada bi bilo spolja ekranizovano?..."

"Jednom rečju, kada bi Kertelen stavio glavu između polova gigantskog elektromagneta...?"

"I to je malo. Polje mora da osciluje određenom učestalosti."

"Ali tamo nije postojao nikakav magnet, niti ikakva mašina, sem onih zarđalih ostataka - ništa, samo uvale koje je izlokala voda, šljunak i pesak..."

"I pećine", dobaci neko, kao uzgred, "Horpah."

"I pećine... a mislite da ga je neko uvukao u takvu pećinu u kojoj postoji magnet - ne, pa to je..."

"A kako vi to objašnjavate?" upita komandant, kao obezvoljen i umoran od tog razgovora. Lekar je ćutao.

U tri i četrdeset noću sve palube 'Nepobedivog' ispuni otegnut zvuk alarmnih signala. Ljudi su skakali s ležajeva psujući sve živo i oblačeći se u trku jurili svako na svoj položaj. Rohan se našao u komandnoj kabini pet minuta posle prvog udara zvona. Astrogator još ne beše stigao. Priskočio je ekranu. Crnu noć razjasnili su rojevi belih bleštaja. Izgledalo je kao da roj meteora, koji izlaze iz jednoga

radijanta, napada raketu. Rohan pogleda na kontrolne satove polja. Automate je programirao sam, i prema tome nisu mogli reagovati na kišu ili peščanu oluju. Iz pustinje utonule u mrak doletalo je nešto i rasprskavalo se u vatrenim brojanicama, pražnjenje je nastupalo na površini polja i zagonetni hici, odskačući već u plamenu, padali su u paraboličnim linijama, koje su polako gubile svetlosnu jačinu ili su se slivale duž obline energetske zavese. Vrhovi peščanih dina na mahove su se pojavljivali obasjani i ponovo nestajali, satovi su lenjo podrhtavali - efektivna snaga, koju je skup Dirakovih bacača upotrebljavao da bi uništio zagonetno bombardovanje, bila je relativno nevelika. Začuvši iza sebe komandantove korake, Rohan, pogleda na skupinu spektroskopskih aparata.

"Nikal, železo, mangan, beril, titan", pročita na jasno osvetljenoj ploči astrogator, stojeći pored njega. "Mnogo bih dao kada bih mogao da vidim šta je to u stvari."

"Kiša metalnih čestica", reče polako Rohan. "Sudeći po pražnjenjima, njihove dimenzije mora da su male..."

"Rado bih da ih vidim izbliza..." promrmlja komandant. "Šta mislite, da rizikujemo?"

"Da isključimo polje?"

"Da. Za delić sekunda. Mali deo pao bi u dubinu perimetra, a ostalo bismo odbili, uključivši ponovo energetske polje..."

Rohan ne odgovori odmah.

"Pa šta, moglo bi", reče najzad kolebljivo. Ali pre nego što komandant priđe komandnom pultu, svetleći mravinjak se ugasi isto onako naglo kao što se pojavio - i zavlada mrak kakav poznaju samo one planete koje nemaju svoga meseca, planete koje kruže daleko od centralnih sazvežđa Galaksije.

"Nije nam uspeo lov", promrmlja Horpah. S rukom na glavnom isključivaču stajao je dosta dugo, dok najzad ne klimnu lako glavom Rohanu, izlazeći. Otegnut zvuk signala koji su opozivali uzbunu ispunjavao je sve spratove. Rohan uzdahnu, još jednom pogleda na ekrane pune mraka i pođe na spavanje.

5. OBLAK

Počinjali su već da se privikavaju na planetu - na njeno nepromenljivo, pustinjsko lice sa slabim senkama oblaka, koji kao da su se stalno razilazili, uvek neprirodno svetli, dok su između njih čak i po danu svetlele krupne zvezde. Na šuštanje peska, koji je stalno klizio pod točkove i pod noge, na crveno, tromo sunce, čiji je dodir bio neuporedivo delikatniji od zemaljskog, tako da kada bi mu čovek okrenuo leđa, osećao bi umesto topline samo neku blagu prisutnost. Ujutro su ekipe polazile na teren, svaka na svoju stranu, energoboti su nestajali među dinama, ljuljajući se kao nezgrapne barke, slegala se prašina, i ljudi koji bi ostajali pored 'Nepobedivog' govorili bi šta će biti za ručak, šta je radarski bocman danas rekao vezisti, ili su pokušavali da se prisete kako se zvao pilot koji je pre šest godina izgubio nogu u nesreći na navigacionom satelitu Terra 5. Pričali su tako, sedeći na praznim kanistrama pored podnožja broda, čija je senka, poput kazaljke divovskog sunčanog sata, kružila izdužavajući se čim bi dotakla liniju energobota. Od tog trenutka ljudi bi počinjali da ustaju i da motre vraćaju li se drugovi. A ovi opet, kad bi se pojavili, gladni i umorni, odjednom bi gubili svu živost u kojoj ih je držao rad u metalnim zgarištima 'grada'; čak je i 'Kondorova' ekipa, nakon nedelju dana, prestala da stiže sa senzacionalnim novostima, koje su se malo po malo svele na to da su u pronađenim ostacima uspeali da prepoznaju nekog čoveka, i ono što je u prvim danima predstavljalo oznaku groze, kada je preneseno s 'Kondora', postepeno je brižljivo upakovano (jer kako drugačije nazvati taj proces savesnog smeštanja svih ljudskih ostataka u hermetične kontejnere koji su pošli na dno broda) i nestalo. Tada, umesto olakšanja kakvo je možda moglo da se očekuje ljudi, koji su i dalje prosejavali pesak oko podnožja 'Kondora' i čeprkali po njegovim prostorijama, počеше da osećaju užasnu dosadu, i, kao da behu zaboravili šta je snašlo posadu broda, počеше da se bave prikupljanjem idiotskih sitnica, koje su ko zna kome nekada pripadale, a sada su preostale od nepostojećih vlasnika. Tako da su umesto dokumenata, koji bi razjasnili tajnu, i u nedostatku takvih dokumenata - donosili čas kakvu staru usnu harmoniku, čas kakvu

kinesku igračku, i ti su predmeti, već oslobođeni mistične strahote svog porekla, išli u promet, i na neki način su postajali kolektivna svojina čitave posade. Rohan, koji nikad ne bi poverovao da je tako nešto moguće, nakon nedelju dana se ponašao baš kao i svi. I samo povremeno, kad bi bio sam, postavljao bi sebi pitanje zašto je on, u stvari, tu, i tada bi osećao da je čitava njihova delatnost, čitavo to brižljivo muvanje, ta komplikovana procedura istraživanja, izlaganja zračnim lučenjima, skupljanje uzoraka, bušenja stenovitih slojeva, otežana neprestanom neophodnošću održavanja III stepena budnosti, sa otvaranjem i zatvaranjem energetskog polja, sa spremnim laserima koji imaju dobro proračunata polja dometa, sa stalnom optičkom kontrolom, stalnim brojanjem, stalnim održavanjem veza na više kanala, da je sve to samo nekakvo veliko samoobmanjivanje. Da u osnovi čekaju samo na neki novi nesrećni slučaj, novu nesreću i samo se prave da nije tako. U početku su se ujutro ljudi okupljali pred bolnicom 'Nepobedivog' da bi se raspitali kakvo je stanje Kertelena. Izgledao im je ne toliko žrtva zagonetnog napada, nego kao nekakvo biće, stvor drugačiji od njih svih, sasvim kao da su poverovali u fantastične bajke i smatrali da je moguće da neke neprijateljske, strane sile ovdašnje planete preobrazu čoveka, nekoga od njih, u čudovište. U stvari, on je bio samo bogalj; pokazalo se, uostalom, da njegov razum, nag kao razum novorođenog deteta i isto tako prazan, prima znanje koje mu predaju lekari i da postepeno počinje da uči da govori, baš kao malo dete; iz lazareta nije više stizalo neljudsko skićanje, užasno time što je besmisleno detinje kmećanje dolazilo iz grla zrelog čoveka. Kertelen je posle nedelju dana počeo da izgovara prve slogove i već je počeo da raspoznaje lekare, iako nije mogao da izgovori njihova imena.

Tada se, početkom druge sedmice, interesovanje za njega smanjilo tim više, što su lekari objasnili da o okolnostima nesreće on neće moći da kaže ništa čak i ako se vrati u normalno stanje, odnosno ako završi čudno, mada neophodno vaspitanje.

Radovi su, međutim, išli svojim tokom. Nagomilavali su se planovi 'grada', pojedinosti konstrukcije njegovih 'žbunastih piramida', mada je njihova namena i dalje ostajala tajna. Zaključivši da dalja istraživanja 'Kondora' neće doneti ništa, astrogator ih je prekinuo. Sam brod je trebalo napustiti, jer je reparacija oklopa prevazilazila

mogućnosti inženjera, naročito u uslovima kada su postojali daleko važniji poslovi. Jedino što je u 'Nepobedivi' preneseno mnoštvo energobota, transportera, džipova i svakojakih aparata, a sama olupina - jer je nakon takvog potpunog opustošenja 'Kondor' postao, u stvari, olupina - čvrsto zatvoren uz utehu da će ili oni sami ili neka naredna ekspedicija dovesti ipak krstaricu u matičnu luku. Horpah je tada celu ekipu 'Kondora' prebacio na sever; ona se sada, kao Regnarova grupa, priključila Galagerovoj grupi: sam Rohan je sada bio glavni koordinator svih istraživanja i blizinu 'Nepobedivog' napuštao je nakratko, pa i to ne svakog dana.

Obe te grupe naišle su, u sistemu klisura, isplaknutih podzemnim izvorima, na naročita otkrića.

Slojevi taložnih muljeva bili su podeljeni slojevima crnkasto riđe supstance, koja nije bila geološkog, planetarnog porekla. Stručnjaci nisu mogli mnogo da kažu o toj pojavi. Izgledalo je kao da su na površini starog bazalnog štita, donjeg sloja kore, pre nekih milion godina nataložene ogromne naslage metalnih odlomaka - možda naprosto metalnih otpadaka (pala je hipoteza da se u atmosferi Regis rasprsnuo gigantski nikleno-železni meteor i da se u vidu vatrene kiše utopio u stene iz te prastare epohe), koji su se, podležući postepenoj oksidaciji, ulazeći u hemijske reakcije sa okolinom, pretvorili najzad u mrko-crne slojeve, mestimično riđe-purpurnih sedimentnih stena.

Dotadašnji otvori jedva da su se usekli u jedan deo slojeva terena, čija bi geološka struktura mogla da izazove vrtoglavicu čak i u glavi iskusnoga geologa. Kada je načinjen prokop čak do bazalta od preko milijardu godina, pokazalo se da stene formirane na njemu, i pored poodmakle rekristalizacije, odaju prisustvo organskog uglja. Pomislilo se odmah da je to onda bilo okeansko dno. Ali u naslagama već autentičnog kamenog uglja otkriše iznenada otiske biljnih vrsta koje su mogle da vegetiraju isključivo na kopnu. Katalog živih kontinentalnih formi planete stalno se dopunjavao i povećavao. Već je bilo poznato da su pre trista miliona godina po njenim džunglama prolazili primitivni gmizavci. Ostaci kičme i rožnatih vilica jednoga od njih učenjaci doneše u trijumfu, koji posada ipak nije umela s njima da podeli. Evolucija na kopnu kao da se razvijala u dva pravca; prvi sumrak živoga sveta pripadao je epohi od pre oko

sto miliona godina; tada je došlo do naglog izumiranja biljnog i životinjskog sveta, izazvanog verovatno nedalekom erupcijom zvezde Nove. Život se posle ipak obnovio i nabujao novim formama; doduše, ni broj, ni stanje nađenih ostataka nisu dopuštali da se stvori pouzdanija klasifikacija. Planeta nikad nije proizvela forme slične sisarima. Posle daljih dvadeset miliona godina došlo je, ali sada već u mnogo većoj udaljenosti od planete, do nove zvezdane erupcije; njeni tragovi, u vidu elementarnih izotopa, mogli su da se otkriju. Prema približnim procenama tadašnja silina tvrdog zračenja nije bila na površini toliko jaka da bi mogla da ostavi iza sebe hekatombe žrtava. Tim je neshvatljivije bilo zbog čega su u mladim stenovitim slojevima biljni i životinjski ostaci postajali sve veća rekost. Zato se nailazilo na sve veće količine onog zbijenog 'mulja' antimonskih sulfida, molijskih oksida, ferooksida, soli nikla, kobalta i titana.

Ovi slojevi metala, stari osam do šest miliona godina, relativno plitki, sadržali su mestimično snažna radioaktivna žarišta, ali ta radioaktivnost je - u odnosu na starost postojanja planete - bila kratkotrajna. Bilo je, znači, tako kao da je nešto izazvalo u tom razdoblju niz silnih, ali samo lokalnih nuklearnih reakcija, čiji su proizvodi ostali u 'metalnom mulju'. Sem hipoteze o 'železasto radioaktivnom meteoru' padale su i druge, sasvim fantastične, koje su ova čudnovata ležišta 'radioaktivne vreline' vezivali s katastrofom planetarnog sistema Lire i uništenjem njegove civilizacije.

Pretpostavljalo se, dakle, da je za vreme pokušaja da se izvrši kolonizacija na Regis III došlo do atomskih sukoba među brodovima poslatim iz ugroženog sistema. Ali to opet nije pružalo osnovu za objašnjenje razmera čudnih slojeva metala, koji su, tokom narednih probnih bušenja, otkriveni i u drugim, udaljenijim oblastima. U svakom slučaju, nepobitno se nametala slika koliko zagonetna toliko i očevidna: život na kopnima planete izumro je u isto vreme, u razmaku od nekoliko miliona godina, kada su počele da se stvaraju naslage metala. Uzrok uništenja živih oblika nije mogla da bude radioaktivnost: opštu snagu zračenja preračunali su u ekvivalente nuklearnih eksplozija. Iznosila je jedva dvadeset do trideset megatona; raspoređene na stotine milenijuma takve eksplozije nisu mogle, naravno (ako su to uopšte bile atomske eksplozije, a ne druge nekakve nuklearne reakcije), ozbiljno ugroziti evoluciju

bioloških oblika.

Dovodeći u nekakvu vezu naslage metala i ruševine 'grada' učenjaci su se zalagali za dalja istraživanja. To je bilo vezano s mnogobrojnim teškoćama, jer su radovi na raskopavanju zahtevali prebacivanje znatnih količina zemljišta. Jedino rešenje bilo je probijanje okana, ali ljudi koji su radili pod zemljom više se nisu nalazili pod zaštitom polja sila. O tome da se radovi nastave uprkos svemu, odlučilo je otkriće (na dubini od dvadeset i nešto metara, u sloju koji je bogato obilovao ferooksidima) zarđalih ostataka, formiranih na veoma izuzetan način, koji su podsećali na ostatke raspalih elemenata nekih mikroskopskih mehanizama izjedenih korozijom.

Devetnaestog dana nakon sletanja nad okolinom u kojoj su radile rudarske ekipe navukle su se mase oblaka tako gromadnih i surih kakve do tada na planeti još ne behu videli. Oko podne se razjarila bura, koja je silinom električnih pražnjenja prevazilazila bure na Zemlji. Nebo i stene povezali su se izukrštanim spletom munja koje su stalno sevale. Nabujale vode kuljajući kroz vijugave klisure počеше da ispunjavaju iskopane hodnike. Ljudi moradoše da ih napuste i zajedno s automatima da se sklone pod glavni mehur energetskog polja, u koji su udarale kilometarske munje. Bura se polako prebacila ka zapadu i crni zid, prošaran munjama, zapremi ceo vidik iznad okeana. Vraćajući se na brod rudarske ekipe uz put otkriše u pesku mnoštvo sićušnih crnih metalnih kapljica. Zaključiše da bi to mogle da budu toliko spominjane 'mušice'. Brižljivo ih pokupiše i preneše na brod, gde pobudiše veliko interesovanje učenjaka ali, nije bilo ni govora o tome da bi one predstavljale ostatke insekata. Održa se novo savetovanje stručnjaka, koje se u nekoliko mahova pretvaralo u vatrene prepirke. Najzad se dogovoriše da pošalju ekspediciju u severo-istočnom pravcu, van terena krivudavih klisura i naslaga železnih spojeva, jer su na gusenicama vozila sa 'Kondora' otkrili male količine zanimljivih minerala, koje nisu pronašli na prethodno ispitivanim terenima.

Odlično snabdevena kolona u kojoj su bili energoboti, bacač sa 'Kondora' koji je stupao na svojim nogama, transporter i roboti, među kojima je bilo dvanaest arktana; ekipa je bila snabdevena automatskim bagerima i bušilicama, sastavljena od dvadeset i dva člana, snabdevena velikim zalihama kiseonika, hrane i atomskog

goriva, krenula je sledećeg dana na put pod Regnarovim vođstvom. Sa ekipom je održavana stalna radio i televizijska veza sve dok oblina planete nije prekratila tok ultrakratkih talasa u pravoj liniji. 'Nepobedivi' tada posla u orbitu automatski televizijski predajnik, koji je omogućio preuzimanje prijema. Kolona je bila u maršu čitav dan. Noću se postavila u odbrambeni kružni poredak i razastrla iznad sebe energetski zaklon, a sledećeg dana je nastavila marš. Oko podne Regnar obavesti Rohana da se zaustavlja u podnožju ruševina gotovo potpuno zasutih peskom, smeštenih unutar plitkog, nevelikog kratera, jer želi da поближе ispita i krater i ruševine. Sat kasnije radio-prijem poče da se pogoršava usled silnih statičkih smetnji. Vezisti tada predoše na kratke talase, i prijem postade bolji. Ubrzo potom, kad grmljavina daleke bure koja se pomerala prema istoku, to znači tamo gde se uputila ekspedicija, poče da jenjava, prijem se naglo prekide. Pre gubitka veze nastupilo je dvadesetak sve jačih i jačih fedinga; najčudnije od svega bilo je što se istovremeno pogoršao i televizijski prijem, koji, u stvari, zato što je prenošen posredstvom vanatmosferskog satelita, nije zavisio od stanja jonosfere. U jedan čas veza se prekide potpuno. Niko od tehničara, pa čak ni fizičara, koje pozvaše u pomoć, nije mogao da shvati tu pojavu.

Izgledalo je kao da se negde u pustinji spustio metalni zid, koji je odvojio od 'Nepobedivog' grupu, udaljenu od njega 170 kilometara.

Rohan, koji svo to vreme nije napuštao astrogatora, zapazi njegov nemir. Njemu samome taj nemir se učinio u početku bezrazložnim. Smatrao je da specijalne ekranizatorske osobine možda ispoljava taj gradonosni oblak, koji je jurio upravo na onu stranu gde se nalazila ekspedicija. Fizičari ipak, kada ih upitaše za mogućnosti nastanka tako debelog pojasa jonizovanog vazduha, izraziše sumnju. Kad bura prestade, a ne pođe im za rukom da uspostave vezu, oko šest časova, neprestano ponavljajući signale na koje nije bilo odgovora, Horpah posla dva izviđačka aparata tipa letećih tanjira.

Jedan od njih je leteo nekoliko stotina metara iznad pustinje, a drugi iznad njega na visini od četiri kilometara, služeći prvome kao televizijski predajnik. Rohan, astrogator i Gralev sa dvadesetak drugih ljudi, među kojima su bili takođe Balmin i Saks, stajali su pred

glavnim ekranom komandne kabine, posmatrajući neposredno sve ono što se nalazilo u vidnom polju pilota prve mašine. Van oblasti krivudavih, dubokim mrakom ispunjenih klisura, otvarala se pustinja s njenim beskrajnim redovima peščanih dina, koje su sada bile izbrazdane crnim linijama, jer se sunce upravo klonilo ka zapadu. U tom kosom osvetljenju, koje je vidiku davalo posebno sumoran izgled, ispod mašine koja je plovila nisko izretka su promicali omanji krateri, do vrha ispunjeni peskom. Neki su bili vidljivi samo zahvaljujući kupi pre mnogo vekova ugaslog vulkana. Teren se polako dizao i postajao sve raznolikiji. Ispod peščanih talasa izranjali su visoki stenoviti grebeni, tvoreći čudno nazubljeni lančani sistem. Izdvojeni stenoviti stubovi podsećali su na trupove smrskanih brodova ili na džinovske figure. Padine su bile obeležene oštrim linijama žljebova, ispunjenih izrovašenim kupama. Najzad se pesak sasvim izgubio, ustupajući mesto divljoj oblasti strmih stena i kamenjara. Mestimično su se vijugali, izdaleka nalik na reke, rovovi tektonskih pukotina planetarne kore. Pejzaž je postajao sličan onome na mesecu, istovremeno je nastupilo prvo pogoršanje televizijskog prijema u vidu treperenja i isprekidane sinhronizacije slike. Sa broda poslaše naređenje da se pojača emisiona snaga, ali to je popravilo vidljivost samo na kraće vreme.

Stene, do tada beličaste boje, počеше prelaziti u sve tamnije. Načičkani grebeni, koji su izmicali iz vidnog polja, imali su mrk preliv, s otrovnim, metalnim sjajem; tu i tamo mogle su se zapaziti mrlje baršunastog crnila, kao da su tamo, na golom kamenju, rasli gusti, ali mrtvi šiprazi. Uto se odazva fonija prve mašine. Pilot doviknu da čuje zvuk automatskih pozicionih otpremnika, kojima je bilo snabdeveno čeonno vozilo ekspedicije. Ljudi iz kormilarske kabine čuše ipak samo glas pilota, slab i nekako nejasan, kojima je počeo da doziva Regnarovu grupu.

Sunce je stajalo već sasvim nisko. U njegovoj krvavoj svetlosti ukaza se ispred mašine crni zid nalik na oblak, koji je sezao od površine stena do visine od nekoliko hiljada metara. Sve što se nalazilo iza tog zida bilo je nevidljivo. Da nije bilo sporog, odmerenog kretanja klupčastih ispupčenja te mestimično mastiljave, mestimično sjajne crne mase, koja se presijavala metalno ljubičastim prelivom skerletne boje, moglo bi se pomisliti da se ispred mašine nalazi

neobična planinska formacija. U vodoravnim zracima sunca otvarale su se u njoj pećine pune neshvatljivog, trenutnog bleska, u kojima kao da su se besno kovitali rojevi sjajnih kristalića crnog leda. U prvi mah gledaocima se učinilo da oblak juri u susret letećoj mašini, ali to je bila varka. To se samo leteći tanjir približavao jednakom brzinom ovoj neobičnoj prepreci.

"TL 4 javlja se bazi. Treba li da se dignem iznad oblaka, prijem", razleže se prigušen pilotov glas. Posle delića sekunde astrogator odgovori:

"Prvi poručuje k TL 4, zadrži se ispred oblaka!"

"TL 4 bazi, stopiram", odgovori odmah pilot i Rohanu se učini da je u njegovim rečima osetio olakšanje. Jedva je nekoliko stotina metara delilo mašinu od neobične tvorevine, koja se širila na jednu i drugu stranu, kao da je sezala do horizonta. Sada je gotovo ceo ekran zapremala površina gigantskog mora, koje kao da je stvoreno od uglja i koje je izgledalo nemoguće, jer je stajalo okomito. Kretanje mašine bilo je zaustavljeno, ali iznenada, pre no što iko stiže da se oglasi, teško ustalasila masa izbacila iz sebe duge, pramenaste stubove, koji zamračiše sliku. Istovremeno se leteći tanjir zalomi, zadrhta i nestade prošiven nitima sve slabijih i slabijih pražnjenja.

"TL 4, TL 4!" dozivao je telegrafista.

"Govori TL 8", javi se odjednom glas pilota druge mašine, koja je dotle služila samo kao predajnik prve. "TL 8 pita bazu, treba li da predam sliku, prijem!"

"Baza TL 8, daj sliku!"

Ekran se ispuni haosom besno uskovitlanih, crnih struja. Bila je to ista slika, samo viđena s visine od četiri kilometara. Videlo se da oblak stoji kao dug, monolitni bedem koji se dizao duž visokog planinskog kraka, kao da brani pristup k njemu. Površina bedema kretala se lenjo, kao polužitka maziva supstanca u hlađenju, ali prvu mašinu, koju je masa maločas progutala, ne mogoše da sagledaju.

"Baza TL 8, čuješ li TL 4, prijem."

"TL 8 bazi, ne čujem, prelazim na interferencijsku frekvenciju, pažnja, TL 4, ovde TL 8; odazovi se, TL 4, TL 4!" čuo se glas pilota.

"TL 4 ne odgovara, prelazim na infracrvene talase, pažnja TL 4, ovde TL 8, odazovi se, TL 4, ne odgovara, pokušaću da sondiram oblak radarom..."

U zatamnjenoj komandnoj kabini nije se čulo ni disanje. Svi behu zamrli u iščekivanju. Slika, ostavljena samoj sebi, nije se menjala, stenoviti greben je štrčao iznad mora crnila poput ostrva u okeanu mastila. Visoko na nebu dogorevali su paperjasti, zlatom zasićeni oblaci, sunčani disk je već doticao liniju vidokruga, za nekoliko minuta zavladaće pravi mrak.

"TL 8 bazi", odazva se glas pilota, nekako kao izmenjen za ovih dvadesetak sekundi koliko je prošlo otkad je učutao. "Radar pokazuje potpuni metalni odraz, prijem!"

"Baza k TL 8, prebaci radarsku sliku na ekran, prijem!"

Ekran potamne, ugasi se, za trenutak ostade prazan, zatim pređe u zeleno, podrhtavajući od milijardi iskara.

"Taj oblak je od željeza", neko reče, ili, u stvari, uzdahnu iza Rohanovih leđa.

"Jazone!" viknu astrogator. "Je li tu Jazon?"

"Tu sam", pristupi nukleoničar, izdvojivši se iz grupe.

"Može li ovo da se podgreje?..." upita mirno astrogator pokazujući na ekran, i svi ga shvatiše. Jazon malo oduži sa odgovorom.

"Trebalo bi opomenuti TL 4 da maksimalno proširi energetska omotač..."

"Bez gluposti, Jazone. Nemam kontakta s njim..."

"Do četiri hiljade stepeni... s nevelikim rizikom..."

"Hvala. Blare, mikrofon! Prvi k TL 8, upravi lasere na oblak, malom snagom, do bilierga u epicentar, vatra stalna duž azimuta!"

"TL 8, vatra stalna, do bilierga", odgovori odmah pilotov glas. Možda jedan sekund ništa se ne desi. Onda blesak - i centralni oblak, koji je ispunjavao donji deo ekrana, promeni boju. Najpre kao da poče da se razmazuje, a zatim pocrvene i uzavre; stvori se tamo neka vrsta točira s vatrenim zidovima, u koji su upadali, kao da behu usisavani, susedni delovi oblaka. Taj pokret naglo prestade, oblak se rastvori u ogromnom luku, pokazujući kroz otvoreno okno haotičnu nagomilanost stena, samo što se u vazduhu još dizala sitna, crna prašina, u obliku lelujavog gara.

"Prvi TL 8, siđi na distancu maksimalne efektivnosti vatre!"

Pilot ponovi naređenje. Oblak, okružavajući ustalanim bedemom stvoreni prolom, pokušavaše da ga ispuni, ali posle svakoga puta,

kad bi isturene rubove zahvatio blesak užarenosti uvlačio bi ih ponovo. Trajalo je to nekoliko minuta. Stanje se nije moglo produžavati. Astrogator nije smeo da udari na oblak svom snagom bacača, jer se negde unutra u oblaku nalazio drugi leteći tanjir. Rohan je shvatio na šta je Horpah računao: gajio je nadu da će se zarobljena mašina probiti u očišćeni prostor. Ali nje nikako nije bilo u vidnom polju. TL 8 je sada visio gotovo nepomično, razarajući zaslepljujućim udarima lasera uskomešane zidove crnoga kruga. Nebo nad njim je bilo još dosta svetlo, ali stene pod mašinom su polako počinjale da tonu u mrak. Sunce je zalazilo. Odjednom mrak, koji se u dolini zgušnjavao, zatrepta u strahovitom blesku. Crvenkast i prljav plamen, kao grlo vulkana viđenog kroz stub eksplozije, pokri uzdrhtalim pokrovom celo vidno polje. Sada se videla samo čvrsto zbijena tama, u čijoj je dubini ključala i šikljala vatra. To je supstanca oblaka, bez obzira od čega se sastojala, napadala prvu progutanu mašinu i rigala užasnu vatru na zaštitno energetska polje oko nje.

Rohan pogleda na astrogatora, koji je stajao kao mrtav, s licem bez izraza, oblivenim lelujavim odbleskom požara. Crno kovitlanje i požar koji je goreo u njegovoj sredini, puštajući samo povremeno pojačane krake, zauzimao je sredinu ekrana. U daljini se video visok planinski vrh, obliven skerletnim rumenilom, sav u blesku tog poslednjeg svetla, u ovom času neverovatno zemaljskog izgleda. Tim je neverovatniji bio prizor koji se događao unutar oblaka. Rohan je čekao; na astrogatorovom licu nije se dalo pročitati ništa. Ali morao je da donese odluku: ili da naredi gornjoj mašini da pođe u pomoć zarobljenoj, ili da tu zarobljenu prepusti njenoj sudbini, naredivši gornjem izviđaču da nastavi dalji let na severo-istok.

Odjednom se dogodi nešto neočekivano. Da li je pilot donje, u oblaku zatvorene mašine izgubio glavu, ili se na njoj dogodila kakva havarija, uglavnom crni vrtlog prostreli blesak, čiji je centar postao zaslepljujuće usijan i dugi pramenovi oblaka razbijenog od eksplozije buknuše na sve strane, a udarni talas beše toliko jak da se cela slika uzljulja, zajedno sa skokovima u koje zapade TL 8, ponesen potresom odozdo. Potom se crnilo vrati, i sem njega nije se videlo ništa drugo.

Astrogator se naže i reče nešto telegrafisti pri mikrofonima tako tiho, da do Rohana ne dopreše njegove reči; ali ovaj ih odmah ponovi

gotovo vičući:

"Spremaj antiprone! Punom snagom, na oblak, postojana vatra!"

Pilot ponovi naređenje. Uto jedan od tehničara što su sledili bočni ekran koji je pokazivao sve što se događalo iza mašine, povika:

"Pažnja! TL 8! Uvis! Uvis! Uvis!"

Sa do tada slobodne zapadne strane nailazio je brzinom orkana uskovitlan, crn oblak. Još samo za tren oka predstavljao je bočni deo osnovnog oblaka, a onda se otrgnuo od njega i ostavljajući iza sebe istegnute krakove, počeo se okomito dizati. Pilot koji je tu pojavu zapazio u jednom deliću sekunda pre no što je bio iz baze opomenut, počeo se u okomitoj liniji strelovito dizati uvis, ali ga je oblak gonio, bijući crnim stubovima u nebo. Prenosio je oganj s jednih stubova na druge, a onda se, pogođeno u čelo, najbliže crno klupko razdvoji, smrači. Odjednom čitava slika počeo da se tresu.

U onom trenu kada je deo oblaka već ulazio u domet emitovanih radio-talasa, narušavajući vezu mašine sa bazom, pilot je verovatno prvi put upotrebio bacač antimaterije. Čitava atmosfera planete, pogođena, pretvori se u jedno more plamena; purpurno crvenilo sunčevog zalaska izgubi se kao oduvano, kroz izlomljene linije predajnih smetnji još se za trenutak nazirao oblak i zadimljeni stubovi iznad njega, koji počeo da se nadimaju i bele, a onda druga, još užasnija eksplozija rasu svoje usijane, užarene vatropade nad neprohodnim stenjem koje se gubilo u oblacima pare i gasova. Ali to je bilo poslednje što su još videli, jer se u sledećem sekundu cela slika razigra, raziskri od pražnjenja i izgubi se. U zamračenoj kabini bleštao je samo prazan ekran, osvetljavajući smrtno bleđa lica ljudi u njega zagledanih.

Horpah naredi radiotelegrafistima da dozovu obe mašine, a sam pređe s Rohanom, Jazonom i ostalima u susednu navigacionu kabinu.

"Šta je, po vašem mišljenju, taj oblak?" upita bez ikakvog uvoda.

"Sastavljen je iz metalnih čestica. Neka vrsta suspenzije, upravljane iz daljine, s monolitnim centrom", reče Jazon.

"Garb?"

"Ja takođe tako mislim."

"Ima li kakvih predloga? Nema? Tim bolje. Glavni inženjeru, koji je suspektor u boljoj kondiciji, naš ili onaj što smo ga preuzeli s

'Kondora'?"

"Oba su ispravna, astrogatore. Ali ja lično bih se pre pouzdao u naš."

"Dobro. Rohane, želeli ste, ako se ne varam, da iziđete van energetskeg kišobrana... Imaćete priliku. Dobićete osamnaest ljudi, dvostruki komplet automata, kružne lasere i antiprotone... imamo li još šta?..." (Niko ne odgovori.) "Dabogme, za sad ništa savršenije od antimaterije nije pronađeno... Krenućete u 4,31, to jest o sunčevom izlasku, i pokušaćete da pronađete taj krater NW o kojem je govorio Regnar u poslednjem izveštaju. Tamo ćete se spustiti u otvorenom polju sila. Uz put molim vas uništavajte sve iz maksimalne distance. Nikakvih iščekivanja, posmatranja, eksperimenata. Nikakve štednje udarne snage. Ako izgubite vezu sa mnom, radite svoje dalje. Kad pronađete taj krater, aterirajte, ali oprezno, da ne padnete na naše ljude... pretpostavljam da su negde u ovoj oblasti..."

Pokaza na mapi, koja je zauzimala ceo zid, jednu tačku. "U ovom crveno obeleženom prostoru. To je samo skica, ali ne raspoložem ničim boljim."

"Šta da radim nakon ateriranja, gospodine astrogatore? Da ih tražim?"

"Prepuštam to vašoj odluci. Upamtite, molim vas, samo jedno: nikakve veće ciljeve da ne uništavate na razdaljini od pedeset kilometara od toga mesta, jer dole mogu da budu naši ljudi."

"Nikakve nadzemne ciljeve?"

"Uopšte nikakve. Do ove granice", astrogator jednim pokretom podeli prostor pokazan na karti u dva dela, "možete upotrebljavati sva razorna sredstva. Od te linije smete se samo braniti poljem sila. Jazone! Koliko može da izdrži polje superkoptera?"

"Čak i milion atmosfera po kvadratnom centimetru."

"Šta znači to 'čak'? Šta hoćete da mi prodate? Pitam koliko? Pet miliona? Dvadeset?"

Horpah je sve to govorio savršeno mirno; upravo takvog komandantovog raspoloženja su se svi najviše plašili na brodu. Jazon se nakašlja.

"Polje je bilo isprobano na dva i po..."

"To je nešto drugo. Čuli ste, Rohane? Ako vas oblak pritisne do te granice, bežite. Najbolje uvis. Uostalom, ne mogu sve da vam predvidim..." Pogleda na sat.

"Osam časova nakon starta počecu da vas pozivam na svim talasnim dužinama. Ako ne dobijemo vezu, pokušaćemo da uspostavimo kontakt ili pomoću trojanskih satelita, ili optički. Laserovaćemo Morzeovim znacima. Nisam još čuo da to ostane bez rezultata. Ali pokušaćemo da predvidimo više od onoga što smo kadgod čuli. Ako ni laseri ne pomognu, nakon dalja tri časa startovaćete i vratićete se. Ako mene ne bude..."

"Nameravate da startujete?"

"Ne prekidajte me, Rohane. Ne. Ne nameravam da startujem, ali ne zavisi sve od nas. Ako mene ovde ne bude, molim vas da stupite na okoplanetarnu orbitu. Radili ste to već superkopterom?"

"Jesam, dva puta, na delti Lire."

"Dobro. Znaete onda da je to malo komplikovano, ali sasvim moguće. Orbita mora da bude stacionarna; njene tačne podatke daće vam pre starta Strem. Na toj orbiti čekaćete me 36 časova. Ako za to vreme ne dam znaka o sebi, vratićete se na planetu. Poletećete do 'Kondora' i pokušaćete da ga pokrenete. Znam kako to izgleda. Pa ipak, ništa drugo nećete imati u izgledu. Ako vam to pođe za rukom, molim vas da se 'Kondorom' vratite u bazu i da podnesete izveštaj o događajima. Imate li još kakvih pitanja?"

"Da. Mogu li pokušati da uspostavam kontakt s ovima - ovim središtem koje upravlja oblakom, u slučaju da mi pođe za rukom da ga otkrijem?"

"I to prepuštam vašoj odluci. U svakom slučaju, rizik mora ostati u razumnim granicama. Ne znam, naravno, ništa, ali izgleda mi da se to komandno središte ne nalazi na površini planete. Sem toga, njegovo postojanje mi izgleda uopšte problematično..."

"Šta imate na umu?"

"Pa znate da održavamo stalnu kontrolu radio-talasa na celom elektromagnetnom spektru. Kada bi bilo ko kontrolisao taj oblak pomoću zraka, naši aparati bi registrovali te signale."

"To središte bi se moglo nalaziti u samom oblaku..."

"Moguće. Ne znam. Jazone, je li moguće da postoje neki načini telekomunikacije, nezavisni od elektromagnetnih?"

"Tražite moje mišljenje? Ne. Nema takvih načina."

"Vaše mišljenje? A šta bih drugo mogao da tražim?"

"Ono što znam nije istovetno s onim što postoji. Što može da postoji."

Mi za takve načine ne znamo. To je sve."

"Telepatija..." primeti neko od pozadi.

"Na tu temu nemam šta da kažem", suho dobaci Jazon. "U svakom slučaju, u okviru Kosmosa koji poznajemo ništa slično nije otkriveno."

"Gospodo, ne možemo da gubimo vreme u jalovoj diskusiji. Uzmite svoje ljude, Rohane, i pripremite superkopter. Eliptičke podatke orbite uručiće vam Stroem za jedan čas. Kolega Stroem, molim vas izračunajte trajnu orbitu s apogejem od pet hiljada."

"Razumem, gospodine astrogatore." Astrogator odškrinu vrata komandne kabine. "Ternere, šta ima tamo? Ništa?"

"Ništa, gospodine astrogatore. Samo pucketanje. Mnogo statičnog, ali ništa više."

"Nikakvog traga emisionog spektra?"

"Nikakvog..."

To znači da nijedna od letećih mašina više ne upotrebljava svoje oružje - da su prestali da se bore, pomisli Rohan. Kada bi vodili akciju vatrom lasera, ili makar samo indukcionim bacačima, satovi 'Nepobedivog' bi to otkrili na razdaljini od nekoliko stotina kilometara. Rohan je bio previše fasciniran dramatičnom situacijom da bi stigao da se uznemirava zbog zadatka koji je primio od astrogatora. Uostalom, ne bi za to imao vremena. Te noći Rohan nije sklopio oka. Trebalo je proveriti sve instalacije koptera, opteretiti ga dodatnim tonama goriva, natovariti namirnice i oružje, tako da jedva stigoše da sve urade do određenog časa. Dvospratna mašina teška sedamdeset tona diže se u vazduh uzvitlavši čitave oblake peska i krenu pravo ka severo-istoku tačno u času kada se rub crvenog sunčevog diska pomolio iza horizonta. Odmah nakon starta Rohan se diže na petnaest kilometara; u stratosferi je mogao da razvije maksimalnu brzinu, sem toga, manje je bilo verovatnoće da će tamo naići na crni oblak. Bar je tako mislio. Možda je i u pravu, a možda je jednostavno imao sreće, uglavnom - nepun sat kasnije spustiše se pri svetlosti kosih sunčanih zraka u sredinu zasutog kratera, na čijem je dnu još vladao mrak.

Pre no što stubovi vrelih gasova koji su šibali iz mašine izbaciše u vazduh peščanu prašinu, operatori vizije dadoše alarmni signal

navigacionoj kabini i javiše da u severnom delu kratera vide nešto sumnjivo. Teška leteća mašina se zaustavi, lako podrhtavajući, kao na nevidljivoj, nategnutoj opruzi, i s visine od pet stotina metara izvršice podrobno osmatranje toga mesta.

Na pepeljasto riđem tlu na ekranu uvećivača pokazaše se sitni pravougaonici, raspoređeni s geometrijskom tačnošću oko većeg, čelično-sive boje. Zajedno sa Garbom i Balminom, koji su bili s njim na krmi, Rohan prepoznade vozila Regnarove ekspedicije.

Bez odlaganja prizemliše ne mnogo daleko od toga mesta, držeći se svih propisa opreznosti. Teleskopske 'noge' koptera još ne prestaše da rade, povijajući se u odmerenim čučnjevima, kad izbaciše trap i poslaše dve izviđačke mašine, zaštićene pokretnim poljem sila. Unutrašnjost kratera podsećala je na plitku zdalu s nazubljenim rubovima. Središnu vulkansku kupu pokrivala je crnomrka kora lave. Prevaljivanje puta od pola kilometra - toliko je manje-više iznosila razdaljina - odnelo je pokretnoj izvidnici nekoliko minuta. Radio-veza je bila odlična. Rohan je razgovarao s Garbom, koji se nalazio u čeonom transporteru.

"Uzvisina se završava - odmah ćemo ih ugledati", nekoliko puta je ponovio Garb. Ubrzo viknu:

"Eno ih! Vidim ih!"

I mirnije:

"Izgleda da je sve u redu. Jedan, dva, tri, četiri - sve su mašine na svojim mestima - ali zašto stoje na suncu?"

"A ljudi? Vidite li ih?" raspitivao se Rohan, stojeći nad mikrofonom zatvorenih očiju.

"Da, nešto se tamo miče... to su dvojica... aha, još jedan... i neko leži u hladu... vidim ih, Rohane."

Njegov glas se udalji. Rohan ga ču kako nešto govori svome šoferu. Razleže se tup udar, što je svedočilo da su ispalili dimnu fleru. Garbov glas se vrati:

"Pozdravljamo ih... dim malo leti na njihovu stranu... odmah će se razići... Jarg... šta je tamo? Šta! Kako to... hej! Vi, tamo!"

Njegova vika odmah ispuni celu kabinu, i prekide se. Rohan je razaznavao zvukove motora koji su se jedan za drugim gasili, zatim se ču kako neko trči, neki nejasni dozivi, koji su se gubili zbog razdaljine, jedan doziv, drugi, a onda zavlada tišina.

"Halo! Garb! Garb!" ponovi Rohan nabreklim usnama. Koraci na pesku se približiše, u zvučniku zaškripa.

"Rohane!" razleže se izmenjen, zadihan Garbov glas. "Rohane! To je isto kao s Kertelenom! Odsutni, ne prepoznaju nas, ništa ne govore... Rohane, čujete li me?!"

Čujem... svi isto?...

"Izgleda... još ne znam, Jarg i Turner idu od jednog do drugog..."

"Kako, a polje?..."

"Polje je isključeno. Nema ga. Ne znam. Očevidno su ga isključili."

"Ima li tragova borbe?"

"Ne, ništa. Mašine stoje - sve cele, neoštećene - a oni leže, sede, može čovek da ih tresu - šta? Šta je tamo?!"

Do Rohana dopre nejasan glas, isprekidan otegnutim cviljenjem. On stisnu vilice, ali ne mogade da savlada mučninu, od koje mu se grčila utroba.

"Sto mu gromova, to je Gralev!" razleže se Garbov glas. "Graleve, čoveče. Ne poznaješ me?!"

Njegovo uzbuđeno disanje odjednom ispuni celu kabinu.

"I on..." prokrklja. Neko vreme je ćutao, kao da prikuplja snagu.

"Rohane, ne znam da li ćemo moći sami... Treba ih sve pokupiti odavde. Pošaljite još ljudi..."

"Odmah."

Jedan sat kasnije košmarna povorka se zaustavi pod metalnim podnožjem superkoptera. Od dvadeset i dvojice ljudi, koji su krenuli na put, ostalo je samo osamnaest; sudbina četvorice nije bila poznata. Većina je dopustila da bez otpora budu dovedeni; ali petoricu su morali da dovedu silom, jer nisu hteli da napuste mesto na kome su nađeni. Pet pari nosila krenulo je u improvizovanu ambulantu na donjoj palubi koptera. Ostalih trinaest ostavljali su užasan utisak izrazima lica koja su ličila na maske; njih su uveli u posebno odeljenje, gde su ih bez otpora smestili na ležajeve. Trebalo ih je svući, izuti im cipele, jer su bili bespomoćni, kao novorođenčad. Rohan, nemi svedok te scene, primetio je, stojeći između redova ležajeva, da je većina pronađenih pasivno mirovala, a oni malobrojni - oni koje su morali da dovedu silom - lelekala i plakala glasovima koji su izazivali užas.

Prepustio ih je brizi lekara, a sam je poslao u potragu za nestalima

celu opremu kojom je raspolagao. Opreme je imao dovoljno, pošto je pokrenuo i postavio na napuštene mašine svoje ljude. Upravo je poslao poslednju patrolu, kada ga informator pozva u kabinu; uspostavili su vezu s 'Nepobedivim'.

Čak se nije ni začudio zbog toga. Izgledalo je kao da nije više sposoban da se bilo čemu čudi. Sažeto je podneo Horpahu izveštaj o svemu što se dogodilo.

"Kojih ljudi nema?" htjede da zna astrogator.

"Samog Regnara, Benigsena, Korotke i Mida. Šta je s letelicama?" upita sa svoje strane Rohan.

"Nemam nikakvih vesti."

"A oblak?"

"Jutros sam poslao trojnu patrolu. Vratila se pre jedan sat. Nema tamo ni traga od oblaka."

"Ničeg? Uopšte ničeg?"

"Ničeg."

"Ni letelica?"

"Ničeg."

6. LAUDINA HIPOTEZA

Doktor Lauda pokuca na vrata astrogatorove kabine. Kad uđe, ugleda astrogatora kako nešto beleži na fotogramometričkoj karti.

"Izvolite?" ne dižući glavu reče Horpah.

"Hteo sam nešto da vam kažem."

"Je li hitno? Za petnaest minuta startujemo."

"Ne znam. Čini mi se da počinjemo da shvatamo šta se ovde dešava..." reče Lauda.

Astrogator odloži šestare. Oči im se sretoše. Biolog nije bio ništa mlađi od komandanta. Bilo je čudno što su ga uopšte puštali da leti. Očevidno mu je mnogo bilo do toga stalo. Više je ličio na starog mehaničara, nego na učenjaka.

"Tako vam se čini, doktore? Slušam vas."

"U okeanu ima života", reče biolog. "U okeanu ima, a na kopnu ga nema."

"Zašto? Na kopnu je takođe bilo života, Balmin je pronašao tragove."

"Jeste, ali oni su stari više od pet miliona godina. Posle toga je sve što je živelo na kopnu - uništeno. Ovo što ću kazati zvuči fantastično, astrogatore, i u stvari nemam za to nikakvih dokaza, ali... tako je. Molim vas da prihvatite da je nekada, upravo pre više miliona godina, sletela ovamo raketa iz drugog sistema. Možda iz regiona Nove."

Govorio je sada brže, ali mirno.

"Znamo da su pre erupcije džete Lire šestu planetu sistema naseljavala razumna bića. Imala su visoko razvijenu civilizaciju tehnološkog tipa. Pretpostavimo da se ovde spustio izviđački brod Lirana i da je došlo do katastrofe. Ili do drugog nekog nesrećnog slučaja u kome je poginula cela posada. Recimo, nekakva eksplozija u reaktoru, lančana reakcija... dovoljno, da olupina koja je pala na Regis nije na palubi imala više nijednog živog bića. Preživeli su samo... automati. Lirani verovatno takođe nisu bili čovekoliki. Dakle, ti automati su preživeli i spustili brod. Bili su to izvanredno specijalizovani homeostatički mehanizmi, sposobni da istraju čak i u najtežim uslovima. Nisu nad sobom imali nikoga više ko bi im izdavao naređenja. Onaj njihov deo koji je u razvojnom pogledu bio

najsličniji Liranima možda se trudio da brod popravi, iako u nastaloj situaciji to nije imalo značaja. Ali znate kako je. Robot popravljajući popravljajući ono što mu je određeno bez obzira na to da li to nekom služi ili ne. Potom su prevagu odneli drugi automati. Postali su nezavisni od prvih. Može biti da je mesna fauna pokušala da ih napadne. Tu su postojali gušterasti - gmazovi, bilo je, znači, i grabljivaca, a grabljive životinje izvesnog tipa napadaju sve što se kreće. Automati su započeli s njima borbu i uništili ih. Za tu borbu morali su da se prilagode. Preobrazili su se tako da bi se što bolje prilagodili uslovima koji su vladali na planeti. Ključno pitanje bilo je, po mom mišljenju, to što su ovi automati posedovali sposobnost da proizvode druge, zavisno od potreba. Dakle, recimo, za savladavanje letećih guštera bili su potrebni leteći mehanizmi. Nikakvih konkretnih pojedinosti, dabome, nemam. Govorim onako kako bih sličnu situaciju zamislio u uslovima prirodne evolucije. Možda ovde nije bilo letećih guštera, možda su postojali podzemni, krtični gmazovi. Ne znam. Uglavnom, tokom vremena oni mehanizmi koji su postojali na kopnu savršeno su se prilagodili uslovima - i uspešno su pobedili sve oblike životinjskog sveta na planeti. Biljnog takođe."

"Biljnog takođe? Kako to objašnjavate?"

"Nisam baš siguran. Mogao bih da iznesem čak i nekoliko različitih hipoteza, ali više volim da to ne činim. Uostalom, još nisam kazao ono najvažnije. Tokom svog bitisanja na planeti potonji mehanizmi, posle mnogih stotina pokoljenja, prestali su da budu slični onima koji su ih prvobitno stvorili, to znači - proizvodima liranske civilizacije. Shvatate? To znači da je započela mrtva evolucija. Evolucija mehaničkih uređaja. Šta je prvenstveno načelo homeostata? Istrajati u uslovima koji se menjaju, čak i u najneprijateljskijim, najtežim. Daljim formama te evolucije metalnih sistema koji imaju moć samostalne organizacije glavna opasnost nije uopšte pretela od životinja ili bilja sa domaće planete. Morali su da osvoje izvore energije i materijala od kojih bi mogli da proizvode rezervne delove i organizme potomke. Razvili su dakle neku vrstu rudarstva, u potrazi za rudama metala. Prvobitni njihovi potomci, oni što su ovamo stigli na onom hipotetičnom, brodu, bili su bez sumnje pokretani nuklearnom energijom. Ali na Regisu nema uopšte radioaktivnih

elemenata. Dakle, izvor energije bio je za njih zatvoren. Morali su da traže drugi. Moralo je da dođe do oštre energetske krize, i mislim da je tada došlo do uzajamne borbe tih uređaja. Naprosto, do borbe za opstanak, za život. A na njoj se zasniva evolucija. Na selekciji. Uređaji koji su u intelektualnom pogledu stajali visoko, ali nesposobni da istraju, recimo zbog svojih razmera, koji su zahtevali znatne količine energije, nisu mogli da izdrže u konkurenciji s uređajima u tom pogledu nerazvijenijim, ali koji su ipak bili ekonomičniji i energetski unosniji..."

"Ta čekajte. Nije važna fantastičnost, ali u evoluciji, u evolucionoj igri uvek dobija biće s razvijenijim nervnim sistemom, zar ne? U tom slučaju umesto nervnog bio je, recimo, nekakav električni, ali princip ostaje isti."

"To je istina, astrogatore, ali samo kada su u pitanju jednorodni organizmi, nastali na planeti na prirodni način, a ne oni koji stignu iz drugih zvezdanih sistema."

"Ne razumem."

"Naprosto, biohemijski uslovi funkcionisanja bića na Zemlji jesu i uvek su bili gotovo isti. Alge, amebe, biljke, životinje niže i više izgrađeni su od ćelija gotovo identičnih, imaju gotovo istu razmenu materije - belančevinastu - pa prema takvom jednakom startu, činilac koji ih razlikuje postaje onaj o kome ste govorili. Nije to činilac jedini, ali u svakom slučaju je jedan od najvažnijih. Ovde je, međutim, bilo drugačije. Najrazvijeniji od mehanizama koji su se spustili na Regis crpli su energiju iz vlastitih radioaktivnih zaliha, ali prostiji uređaji, nekakvi mali remontni sistemi, pretpostavimo, mogli su da imaju baterije koje su se punile sunčanom energijom. Bili bi tada neobično privilegovaniji u odnosu prema prvima."

"Ali ovi viši mogli su baš njih da eksploatišu, da im oduzmu sunčane baterije... a uostalom, kuda vodi ovaj spor? Možda ne vredi diskutovati o ovome, Lauda?"

"Ne, to je bitna stvar, astrogatore, to je veoma važna tačka, jer je po mome mišljenju ovde došlo do mrtve evolucije veoma specifičnog karaktera, započete u izuzetnim uslovima, koje je stvorio sticaj okolnosti. Ukratko rečeno, vidim to ovako: u ovoj evoluciji pobedila su ustrojstva, prvo, koja imaju sposobnost najuspešnijeg minijaturisanja, a drugo, ustrojstva vezana za zemlju. Ona prva dala

su početak takozvanim crnim oblacima. Ja lično mislim da su to veoma mali pseudoinsekti koji mogu da se sjedinjuju u slučaju potrebe, u nekakvom zajedničkom interesu, u velike dominirajuće sisteme. Baš u vidu oblaka. Tim putem je pošla evolucija pokretnih mehanizama. Oni pak sa stalnim boravkom započeli su onu čudnu vrstu metalne vegetacije, koju predstavljaju ruševine takozvanih gradova..."

"Znači, po vašem mišljenju to nisu gradovi?"

"Naravno da nisu. To su jedino velike skupine nenomadskih mehanizama, mrtvih tvorevina, sposobnih da se razmnožavaju i da crpu sunčanu energiju pomoću svojevrstnih organa... A ti organi su, kako mi se čini, one trouglaste pločice..."

"Znači, vi smatrate da taj 'grad' i dalje vegetira?"

"Ne. Imam utisak da je zbog nekog uzroka, nama nepoznatog, taj 'grad', u stvari, ta 'metalna šuma' izgubila bitku za život i sad predstavlja jedino ostatke koji rđaju. Preostala je samo jedna forma: pokretnih struktura koje su ovladale svim kopnima planete."

"Zašto?"

"Ne znam. Poduvatao sam se raznih izračunavanja. Može biti da se tokom poslednjih tri miliona godina sunce Regisa III hladilo brže nego ranije, tako da oni veliki, 'nastanjeni' organizmi nisu iz njega mogli više da crpu dovoljne količine energije. Ali to su samo maglovita nagađanja."

"Recimo da je tako kao što govorite. Da li pretpostavljate da ti 'oblaci' imaju kakav dispozicioni centar, na površini ili u podzemlju planete?"

"Mislim da ništa takvo ne postoji. Možda ti mikroorganizmi sami postaju takav centar, nekakav 'mrtvi mozak' kada se spajaju na određeni način. Razdvajanje može za njih da bude korisno. Predstavljaju slobodne rojeve, mogu zahvaljujući tome da stalno prebivaju pod suncem, ili da idu za burnim oblacima, jer nije isključeno da crpu energiju iz atmosferskih pražnjenja. Ali u trenutku opasnosti ili - šire - naglih promena koje zaprete njihovom postojanju, sjedinjuju se..."

"Nešto mora ipak da oslobodi tu reakciju međusobnog sjedinjavanja, uostalom, gde se za vreme 'rojenja' nalazi neverovatno komplikovano pamćenje o celom sistemu? Jer električni mozak je 'mudriji' od svih svojih elemenata, Lauda. Kako bi onda ti elementi

mogli, pošto ga rastave, sami da uskoče na prava mesta; najpre bi morao da nastane plan celog mozga..."

"Nije baš neophodno. Bilo bi dovoljno da svaki elemenat čuva pamćenje o tome s kakvim se drugim elementima neposredno spajao. Recimo, elemenat broj jedan ima da se sretne određenim površinama sa šest ostalih; svaki od njih 'zna' samo to o sebi. Na taj način količina informacije koja se nalazi u pojedinom elementu može da bude vrlo neznatna, ali van nje je potreban samo nekakav izazivač, nekakav signal tipa 'pažnja! opasnost', na koji svi ulaze u potrebne konfiguracije i u trenutku nastaje 'mozak'. Ali to je samo primitivna shema, astrogatore. Pretpostavljam da je stvar daleko složenija, makar i zbog toga što takvi elementi sigurno dosta često podležu uništenju, što ipak ne može da se odrazi na delovanje celine..."

"Dobro. Nemamo vremena da dalje razmatramo takve pojedinosti. A da li vidite nekakve konkretne zaključke za nas - u svojoj hipotezi?"

"U izvesnom smislu da, ali negativne. Milioni godina mehaničke evolucije i pojava s kakvima se čovek u Galaktici do sad nije sreo. Molim vas da obratite pažnju na temeljno pitanje. Sve mašine koje poznajemo ne služe same sebi, nego nekome. Tako je, dakle, s ljudske tačke gledišta besmisleno postojanje metalnih čestara na Regisu koji se razmnožavaju, ili njenih železnih oblaka - dok se, doduše, isto tako 'besmislenima' mogu nazvati na primer kaktusi u pustinji Zemlje. Suština stvari je u tome što su se oni savršeno prilagodili za borbu protiv živih bića. Imam utisak da su oni ubijali jedino u prvim počecima one borbe, kada je na kopnu vrvelo od života; utrošak energije na ubijanje pokazao se neekonomičan. Zbog toga primenjuju druge metode, čiji je rezultat bila i 'Kondorova' katastrofa i Kertelenov slučaj, i, najzad - uništenje Regnarove grupe..."

"Kakvi su to metodi?"

"Ne znam tačno, na čemu se zasnivaju. Mogu jedino da iskažem sopstveno mišljenje: Kertelenov slučaj - to je uništenje gotovo celokupne informacije kakvu sadrži čovečiji mozak. Životinjski sigurno takođe. Tako unakažena živa bića moraju prirodno da uginu. To je način istovremeno prostiji, brži, ekonomičniji od ubijanja... Moj zaključak koji proizlazi iz toga je, na žalost, pesimističan. Možda je to

preslab izraz... Mi smo u situaciji neuporedivo goroj od njih i to iz nekoliko razloga. Najpre, živo biće je moguće uništiti daleko lakše nego mehanizam ili tehnički uređaj. Dalje, oni su evoluirali u takvim uslovima da su se borili istovremeno sa živim stvorovima - i sa svojom metalnom 'braćom', s razumnim automatima. Vodili su, dakle, rat na dva fronta istovremeno, uništavajući sve adaptacione mehanizme živih stvorova kao i svako ispoljavanje inteligencije razumnih mašina. Rezultat takve borbe koja je trajala nekih milion godina morao je da bude neobičan univerzalizam i savršenstvo razornog delovanja. Bojim se, ako bismo hteli da ih uništimo, da bismo morali, u stvari, da ih uništimo sve, što je gotovo nemoguće..."

"Tako mislite?"

"Da. To znači, naravno, da bi se uz odgovarajuću koncentraciju sredstava mogla uništiti cela planeta... ali to ipak nije naš zadatak, ne treba ni da pominjem da nemamo dovoljno snage za to. Situacija je odista jedinstvena, pošto smo - kako ja to vidim - mi, u stvari, intelektualno nadmoćni. Ovi mehanizmi ne reprezentuju uopšte nikakvu duhovnu snagu, oni su naprosto odlično prilagođeni uslovima planete... da uništavaju sve što je razumno i sve što je živo. Oni sami su, međutim, mrtvi. Zbog toga ono što je za njih neškodljivo, za nas može da bude ubistveno."

"Ali kako možete biti sigurni da ne poseduju razum?"

"Mogao bih sada da reteriram, da se zaklonim neznanjem, ali reći ću vam: ako sam u išta uveren, onda sam u to uveren. Zbog čega ne predstavljaju intelektualnu silu? Tja! Kada bi je imali, već bi se s nama obračunali. Ako pređete u mislima kroz sve događaje na Regisu od trenutka našeg ateriranja, zapazićete da je sve išlo bez nekog strategijskog plana. Napadaju od slučaja do slučaja."

"No... način na koji su Regnara lišili veze s nama, a zatim napad na izviđačke mašine..."

"Ali oni prosto čine ono što su činili pre više hiljada godina. Jer oni viši automati koje su oni uništili sporazumevali su se međusobno baš radio-talasima. Rastrojenje takve razmene informacija, raskomadavanje veze, to je bio jedan od prvih njihovih zadataka. Rešenje se nametalo nekako samo po sebi, jer metalni oblak ekranizuje bolje od ičeg na svetu. A sada? Šta da radimo dalje? Moramo da čuvamo sebe i naše automate, naše mašine, bez kojih

bismo bili ništa - dok ovi mehanizmi, međutim, imaju punu slobodu manevrisanja, imaju na mestu praktično neiscrpna vrela za preporučanje, mogu da se umnožavaju ako uništimo jedan njihov deo, a pri svemu tome, nikakva ubistvena sredstva ne mogu da im ugroze život. Biće nam neophodna naša najmoćnija sredstva: udar antimaterijom... ali ni na taj način ne možemo ih sve uništiti. Primetili ste kako se ponašaju pogođeni? Naprosto se rasipaju... sem toga, mi moramo stalno da se nalazimo pod zaštitnom zavesom, što ograničava našu strategiju, a oni mogu do mile volje da se usitnjavaju, da prelaze s mesta na mesto... i kad bismo ih razbili na ovom kontinentu, preneli bi se na drugi. Ali to najzad nije naš zadatak - da ih uništimo sve. Smatram da treba da odletimo."

"Ah, tako!"

"Jeste. Jer pošto za protivnike imamo tvorevine mrtve evolucije i sigurno apsihičke, ne možemo problem da razmatramo u kategorijama osвете ili naplate za 'Kondora', za sudbinu njegove ekipe. Bilo bi to isto kao šibanje okeana zbog toga što je potopio brod i ljude."

"To što govorite bilo bi i te kako opravdano, ako bi stvari odista izgledale tako" reče, ustajući, Horpah. Nasloni se obručke na ispodvlačenu mapu. "Ali to je najzad samo hipoteza, a mi ne možemo da se vratimo s hipotezama. Ne osveta, nego sigurnost. Tačna dijagnoza, utvrđivanje činjenica. Ako ih utvrdimo, ako u rezervoarima 'Nepobedivog' budem imao uzorke te - te leteće mehaničke faune - ukoliko ona odista postoji, tada ću naravno priznati da nemamo ovde više šta da radimo. Tada će baza morati da odluči kako dalje da se postupa. Uzgred budi rečeno, nema nikakvog jemstva da će stvorovi ostati na ovoj planeti, možda će se razvijati i na kraju početi da ugrožavaju kosmičke letove u ovoj oblasti Galaktike."

"Kada bi čak i tako bilo, neće se to dogoditi još mnogo stotina, pa i miliona godina. Vi, gospodine astrogatore, bojim se, stalno rezonujete kao da stojimo oko u oko s misaonim protivnikom. Ono što je nekada bilo oruđe razumnih bića, posle njihovog nestanka se osamostalilo i tokom miliona godina je postalo, u stvari, deo prirodnih sila planete. Život je ostao u okeanu, jer tamo ne seže mehanička evolucija, ali ona ne dopušta pristup formama morskog života na

kopno. Time se objašnjava umeren postotak kiseonika u atmosferi - proizvode ga okeanske trave - kao i izgled površine kontinenata. Ta je površina pustinja, jer ovi stvorovi ništa ne grade, ne poseduju nikakvu civilizaciju, nemaju uopšte ništa sem sebe, ne stvaraju nikakve vrednosti: zato moramo da ih tretiramo kao prirodnu silu. Priroda takođe ne stvara ni ocene, ni vrednosti. Ovi su stvorovi prosto ono što jesu, traju i deluju tako da bi se to trajanje nastavljalo..."

"A kako objašnjavate uništenje letelica? Štitilo ih je polje sila..."

"Polje sila može da se prignječi drugim poljem sila. Uostalom, gospodine astrogatore, da bi se u deliću sekunde uništilo celokupno pamćenje u čovekovom mozgu, treba u jednom trenu obrazovati oko glave čoveka magnetno polje takve snage, kakvu bismo teško ostvarili čak i mi ovde, uz pomoć sredstava kakva imamo na brodu. Bili bi za to potrebni nekakvi gigantski transformatori, prerađivači, elektromagneti..."

"A vi mislite da oni imaju sve to?"

"Ni slučajno! Ništa nemaju! Oni su prosto ciglice od kojih nužda trenutka gradi ono što je neophodno. Nailazi signal: opasnost! Nešto se pojavilo, nešto što se da otkriti izazvanim promenama, na primer promenama elektrostatičnog polja... odmah se leteći roj raspoređuje i uskladuje u taj nekakav 'oblako-mozak' i u njemu se budi skupno sećanje: takva bića su već postojala, postupalo se s njima tako i tako, nakon čega su bivala uništena... i ponavljaju taj način postupanja..."

"Dobro", reče Horpah, koji već duže vreme nije slušao šta govori stari biolog. "Odlazem start. Sazvaćemo savetovanje; više bih voleo da to ne učinim, jer unapred očekujem veliku diskusiju, raspaliće se učenjačke strasti, ali ne vidim drugog izlaza. Za pola časa u glavnoj biblioteci, doktore Lauda..."

"Neka me ubede da se varam, i tada ćete na brodu imati jednog čoveka odista zadovoljnog..." Reče mirno doktor i isto onako tiho kao što je i ušao, napusti kabinu.

Horpah se uspravi, priđe zidnom informatoru i pritisnuvši taster unutrašnje mreže zvučnika pozva redom sve učenjake na savetovanje...

Kao što se pokazalo, većina specijalista je pothranjivala slične

pretpostavke kao i Lauda, samo što je on bio prvi koji ih je tako kategorički formulisao. Spor je izbio jedino oko problema psihičnosti ili apsihičnosti 'oblaka'. Kibernetičari su se više priklanjali gledištu da oblak predstavlja misaoni sistem, obdaren sposobnošću strategijskog delovanja. Laudu su oštro napadali; Horpahu je bilo jasno da je strast ovih napada bila izazvana ne toliko samom Laudinom hipotezom, koliko razlogom što ju je on, umesto s kolegama, najpre prodiskutovao s njim samim. Pored svih veza s posadom, učenjaci su na brodu ipak predstavljali neku vrstu 'države u državi' i držali su se izvesnog nepisanog kodeksa postupanja.

Glavni kibernetičar Kronotos pitao je na koji način je, po Laudinom mišljenju, oblak, iako lišen inteligencije, naučio da napada ljude.

"Pa to je jednostavno", odgovori biolog. "Nije radio ništa drugo tokom više miliona godina. Imam na umu borbu s prvobitnim stanovnicima Regisa. Bile su to životinje snabdevene centralnim nervnim sistemom. Naučile su da ga napadaju isto kao što zemaljski insekat napada žrtvu. Čine to s analognom preciznošću s kakvom osa ume da ubrizga otrov u nervne vijuge vilinog konjica ili hrušta. To nije inteligencija, to je nagon..."

"A otkuda su znali kako da napadnu letelice? S letelicama se do sad nisu sretali..."

"To ne možemo da znamo, kolega. Borili su se, kao što sam već govorio, na dva fronta. Sa stanovnicima Regisa - živim i mrtvim, to jest sa drugim automatima. Ti automati su, silom prilika, morali upotrebljavati različite vrste energije u cilju odbrane i napada..."

"A ako među njima nije bilo letećih..."

"Pogađam do čega je doktoru stalo..." primeti zamenik glavnog kibernetičara Saurahan.

"Ti veliku automati, makroautomati, održavali su međusobnu komunikaciju u cilju kooperacije, i najlakše ih je bilo uništiti putem izolacije, razdvajanja, za šta je najbolji način bio blokiranje komunikacije..."

"Nije u tome stvar", odgovori Kronotos, "da li se pojedini oblici ponašanja 'oblaka' mogu objasniti bez pozivanja na hipotezu inteligencije, pošto nas ne obavezuje Okamova oštrica. Nije naš zadatak, barem u ovom trenutku, da stvaramo hipotezu koja će najekonomičnijim sredstvima razjasniti sve, nego takvu hipotezu koja

će omogućiti najpouzdanije delovanje. Zato pre treba priznati da je 'oblak' možda obdaren inteligencijom, jer će to biti daleko smotrenije. U tom slučaju ćemo postupati opreznije. Kada bismo odmah prihvatili Laudino gledište da oblak ne poseduje razum, a on ga u stvarnosti ipak ima, lako bismo takvu grešku mogli skupo da platimo... Govorim to ne kao teoretičar, nego pre svega kao strateg." "Ne znam koga hoćeš da pobediš - oblak ili mene", mirno odgovori Lauda. "Ja nisam za napuštanje opreznosti, ali oblak nema inteligencije drugoga tipa no što je ima insekat, što znači, ne toliko pojedinačni insekat, koliko, recimo, jedan mravinjak. Jer kada bi bilo drugačije, već odavno ne bismo bili među živima..."

"Dokaži to."

"Nismo za oblak bili prvi protivnik tipa homo, pošto je već imao posla s njim: podsećam da je pre nas bio ovde 'Kondor'. I eto, da bi se probile u prostor našeg polja sila bilo bi dovoljno da se te mikroskopske 'mušice' uvuku u pesak. Polje doseže samo do njegove površine. One su znale za 'Kondorovo' polje sila, te su dakle mogle da nauče taj način napadanja. Međutim, ništa slično nisu učinile. Ili je, prema tome, 'oblak' budala, ili deluje instinktivno..."

Kronotos ne hte da se pokori, ali tu se umeša Horpah s predlogom da se dalji deo diskusije odloži. Zamoli da se iznesu konkretni predlozi, koji bi proizlazili iz onoga što je s velikom verovatnoćom utvrđeno. Nigren upita ne bi li se ljudi mogli ekranizovati time što bi im se na glave stavili metalni šlemovi, koji onemogućavaju delovanje magnetnog polja. Fizičari ipak dodoše do zaključka da to ne bi mnogo vredelo, pošto veoma jako polje stvara u metalu strujne vrtloge, koji zagrevaju šlem do visoke temperature. Kad počne da prlji, neće biti druge, nego da ga čovek skine s glave, a posledice su poznate.

Bila je već noć. Horpah je u jednom kraju dvorane razgovarao s Laudom i lekarima; posebno su se okupili kibernetičari.

"Ipak je neobično to što bića s višom inteligencijom, oni makroautomati, nisu pobedili", reče neko. "Bio bi to izuzetak koji potvrđuje pravilo da evolucija ide u pravcu komplikacije usavršavanja homeostaze... pitanja informacije, njenog iskorišćavanja..."

"Ti automati nisu imali izgleda baš zato što su već na samom početku bili tako visoko razvijeni i komplikovani" odgovori Saurahan.

"Shvati, bili su visoko specijalizovani za saradnju sa svojim konstruktorima, Liranima, a kada je Lirana ponestalo, ostali su kao osakaćeni, lišeni vođstva. Međutim, oni oblici od kojih su nastale današnje 'mušice' (ne tvrdim uopšte da su one već tada postojale, smatram to čak isključenim, morale su nastati daleko kasnije), ti oblici su bili relativno primitivni i zbog toga su imali pred sobom mnogo puteva za razvoj."

"Možda je postojao čak i dalekosežniji činilac", dodaci doktor Saks, koji im se priključio, "imamo posla s mehanizmima, a mehanizmi nikad ne pokazuju tendenciju da se samopopravljaju, kao žive životinje, živo tkivo koje se samo obnavlja posle ozlede. Makroautomat, ako bi čak i mogao da popravi drugi, mora u tom cilju da poseduje oruđa, ceo mašinski park. Bilo je, znači, dovoljno odseći ih od tih alata, pa da oslepe. Tada su postali gotovo bespomoćan plen letećih stvorova, koji su bili daleko manje podložni oštećenjima..."

"To je neverovatno zanimljivo", reče odjednom Saurahan. "Iz toga proizilazi da automate treba graditi sasvim drugačije no što mi činimo, kako bi bili odista univerzalni: treba polaziti od malih elementarnih ciglica, od pseudoćelija koje mogu međusobno da se zamenjuju..."

"To nije tako novo", osmehnu se Saks, "jer baš evolucija živih formi postupa na taj način, i to nije slučajno... Zato i ovo što se 'oblak' sastoji iz takvih zamenjivih elemenata sigurno nije slučajnost... To je stvar materijala: oštećeni makroautomat zahteva delove koje može da proizvede samo razvijena industrija, dok sistem složen od nekoliko kristalića ili termistora ili drugih prostih elemenata može da podlegne uništenju i da mu to ne donese nikakve štete, jer ga odmah zamenjuje jedan od milijarde sličnih."

Videći da ne može od njih mnogo očekivati, Horpah napusti okupljene, koji njegov odlazak gotovo i ne zapaziše, utonuli u diskusiju. Horpah se uputi u komandnu kabinu da obavesti Rohanovu ekipu o hipotezi 'mrtve evolucije'. Bio je već mrak kada je 'Nepobedivi' uspostavio kontakt sa superkopterom koji se nalazio u krateru. Putem mikrofona se oglasio Garb.

"Imam ovde samo sedmoricu", reče, "od toga dva lekara pored onih nesrećnika. Ostali sad spavaju, sem telegrafiste koji sedi uz mene."

Da... imamo punu zaštitu polja sila. Ali Rohan se još nije vratio."

"Još se nije vratio?! A kad je oputovao?"

"Oko šest po podne. Uzeo je šest mašina i sve ostale ljude... dogovorili smo se da će se vratiti nakon sunčeva zalaska. Sunce je zašlo pre deset minuta."

"Imate li s njim radio-vezu?"

"Izgubio sam je pre jedan sat."

"Garb! Zašto me niste odmah obavestili?"

"Zato što je Rohan rekao da će se veza za neko vreme prekinuti, zato što se oni spuštaju u jedan od onih dubokih klanaca, znate. Padine tih klanaca su obrasle onom metalnom gadošću koja stvara takve odraze da praktično nema govora o hvatanju signala..."

"Molim vas da me obavestite odmah čim se Rohan vrati... Odgovaraće mi za to... na taj način brzo možemo da izgubimo sve ljude..."

Astrogator je još govorio, kada ga prekinu Garbov usklik:

"Nailaze, astrogatore! Vidim svetla, penju se uz padinu, to je Rohan... jedan - dva - ne, samo jedna mašina... odmah ću saznati sve..."

"Čekam."

Videći svetla reflektora koja su se ljuljala nisko nad samom zemljom, udarajući svaki čas u taborište i ponovo nestajući u udubinama terena, Garb dograbi raketni pištolj koji je ležao malo dalje i ispali uvis dve rakete. Efekat je bio izvrstan - svi koji su spavali skočiše na noge, a mašina opisa luk, telegrafista koji je spavao u centrali otvori prolaz na zaštitnom pojasu sila, i kroz prolaz, obeležen plavim reflektorima, ututnja guseničar pokriven prašinom, zastavši pred peščanim nanosom na kome je stajao superkopter. Na svoj užas Garb u prispeloj mašini prepoznade malu trosedu izviđačku amfibiju, radio-kola. Zajedno s ostalima, kroz snopove reflektorske svetlosti, žurno upravljene na tu stranu, pohitao je u susret mašini. Pre no što se čestito zaustavila, iz nje je iskočio čovek u pocepanom kombinezonu, s licem tako umazanim blatom i krvlju, da ga ne prepoznaše dok se ovaj ne odazva.

"Garb!" jauknu, hvatajući učenjaka za ramena, i noge se podsekoše pod njim. Priskočiše i ostali, prihvatiše ga vičući:

"Šta se desilo?! Gde su ostali?..."

"Nema - ostalih... nikoga..." prošapta Rohan i klonu im na rukama onesvešćen.

Oko ponoći lekari uspeše da ga vrata k svesti. Ležeći pod aluminijumskim zaklonom barake, u kiseoničkoj komori, ispričao je ono što je Garb pola časa kasnije telegrafski preneo 'Nepobedivom'.

7. ROHANOVA GRUPA

Kolona koju je Rohan poveo sastojala se od dva velika energobota, četiri terenska guseničara i male amfibije. U njoj se nalazio Rohan sa šoferom Jargom i bocmanom Ternerom. Kretali su se u poretku određenom pravilnikom procedure III stepena. Kao prvi valjao se energobot bez ljudi, za njim je išla Rohanova izviđačka amfibija, dalje - četiri mašine u kojima su sedela po dva čoveka, a kolonu je zatvarao drugi energobot; oba su štitila celu grupu zaklonom polja sila.

Rohan se odlučio da krene na ovaj pohod pošto je još iz kratera, pomoću 'električnih pasa' - olfaktometrijskih merača - uspeo da pronađe tragove četvorice nestalih ljudi iz Regnarove grupe. Bilo je očividno da, ako ih ne nađu, svi izgubljeni moraju umreti od gladi ili žeđi, tumarajući po neprolaznom kamenjaru bespomoćniji od male dece. Prve kilometre prešli su uzdajući se u podatke koje su pokazivali njihovi aparati. Na ulazu u jedan od širokih i na tome mestu plitkih klanaca, otkriše, oko sedam časova, utisnute u mulju jednog usahlog potoka tragove nogu. Izdvajala su se tri traga, odlično sačuvana u mekom mulju, koji se samo neznatno sasušio u toku dana; bio je tamo i četvrti trag, ne sasvim jasan, jer ga je voda bila sprala, slivajući se u tankoj struji kroz kamenje. Ti tragovi, veoma karakteristični, pokazivali su da su ih ostavile teško obuvene noge ljudi iz Regnarove grupe. Očividno je bilo da su krenuli u dubinu klanca. Nešto dalje tragovi su se gubili na kamenju, ali to, naravno, nije pokolebalo Rohana, jer je video da padine klanca postaju pri dnu sve strmije. Tim samim je bilo neverovatno da bi begunci, pogođeni amnezijom, bili kadri uz njih da se popnu. Rohan je računao na to da će ih pronaći odmah na dnu klanca, neprovidnog zbog mnogobrojnih i oštih krivina. Nakon kratkog dogovaranja kolona krenu dalje, dok ne stiže na mesto gde je na obe padine raslo čudnovato, neobično zbijeno, metalno žbunje. Bile su to prizemne tvorevine, četkaste, visoke manje-više od jednog do jednog i po metra. Rasle su iz pukotina gole stene, punih mrkog mulja. Najpre su se pojavili pojedinačno, a zatim su prešli u gust čestar, koji je četkastim, rđastim slojem pokrивao obe strane klanca gotovo do samog dna;

između njih se cedila, skrivena pod velikim kamenim blokovima, tanka vodena nit.

Tu i tamo između 'žbunova' zjapili su otvori pećina. Iz jednih su isticali tanušni mlazovi vode, a druge su bile suve ili prividno usahle. U takve čiji su se otvori nalazili nisko, Rohanovi ljudi pokušali su da zavire, osvetljavajući ih reflektorima. U jednoj od tih pećina pronađoše znatnu količinu sitnih trouglastih kristalića, delimično prekrivenih vodom koja je kapala sa svoda. Rohan ih je imao u džepu punu pregršt. Vozili su se nekih pola kilometra kroz klanac, spuštajući se sve niže i niže. Sve dotle gusenice mašina odlično su savladavale kosinu, a pošto su na dva mesta ponovo otkrili ljudske stope utisnute u sasušenom mulju kraj potočića, bili su uvereni da idu dobrim tragom. Iza jednoga od zaokreta radio-veza koju su dotle održavali sa superkopterom znatno se pogoršala, što je Rohan pripisao ekranizujućem delovanju metalnog čestara. Sa obe strane klanca, širokog dvadesetak metara gore i nekih dvanaestak metara pri dnu, dizali su se mestimično gotovo okomiti zidovi, prekriveni žičanom masom žbunja, nalik na kruto, crno krzno. Tog žbunja je s obe strane klanca bilo toliko da je stvaralo monolitan čestar, koji je sezao do samog vrha.

Povorka je prošla kroz dve dosta široke stenovite kapije; taj prolaz im je oduzeo nešto vremena, jer su tehničari polja morali vrlo precizno da suze njegov raspon, kako ne bi zakačili stene. Stene su bile veoma krhke i ispucale od erozije, te je svaki udar energetskog polja o stenoviti stub mogao da pokrene čitavu lavinu kamenja. Oni se, naravno, nisu plašili za sebe, nego za svoje nestale drugove, koje bi takav usov - ako bi se našli u blizini - mogao da ozledi ili ubije.

Prošao je možda jedan čas od prestanka radio-veze, kada se na magnetnim ekranima pojavioš guste svetle linije. Pelengatori su im se izgleda pokvarili, jer kad htedoše da pročitaju na njima pravac iz kog stižu ovi impulsi, pokazivali su sve strane sveta odjednom. Tek brojanicama napona i polarizatorima uspeše da utvrde da su izvori kolebanja magnetnog polja čestari što pokrivaju strane klanca. Tek tada primetiše takođe da taj čestar drugačije izgleda na tom delu klanca nego na pređenom putu: nije imao sloj rđe na sebi, žbunje koje ga je sačinjavalo bilo je više i nekako kao crnje, jer su njihove

žice ili grančice imale na sebi čudnovata zadebljanja. Rohan se nije odlučio da ih izbliže zagleda, jer nije hteo da rizikuje i otvori energetski zaklon.

Krenuli su nešto brže, dok su njihovi impulsometri i magnetni merači pokazivali sve raznorodniju aktivnost. Kada bi pogled digli gore, mogli su da vide kako vazduh treperi nad celom površinom crnkastog čestara, kao da je zagrejan do visoke temperature, a iza druge kamene kapije zapaziše kako nad žbunjem kruže mali oblačci, nalik na dim koji se razilazi. Dešavalo se to ipak tako visoko na padini da se nije mogla odrediti njihova priroda čak ni pomoću dogleda. Doduše Jarg, koji je vozio Rohanova kola, bio je obdaren veoma bistrim pogledom i tvrdio je da mu ti 'dimni oblačci' liče na roj sitnih insekata.

Rohan je već postajao pomalo uznemiren, jer je put trajao duže nego što se nadao, a još se nije nazirao kraj krivudavog klanca. Moglo se, istina, voziti brže, jer su nestale gomile kamenja na kakve su nailazili ranije na dnu potoka, koji je na tome mestu već gotovo prestao da postoji, sakriven duboko pod šljunkom, i samo kad bi mašine zastale, u tišini bi mogao da se čuje šum nevidljive vode.

Iza narednog zavijutka pojavi se kapija tešnija od prethodnih. Posle obavljenog merenja tehničari zaključiše da kroz nju ne mogu proći sa uključenim poljem sila. Kao što je poznato, takvo polje može da poprimi proizvoljne razmere, ali uvek predstavlja varijantu obrtnog tela, dakle kugle, elipsoida, hiperboloida. Ranije im je polazilo za rukom da se provuku kroz tesnac klanca, sužavajući zaštitno polje na oblik spljoštenog stratosferskog balona, koji je, naravno, bio nevidljiv.

Sada, pak, ne bi to mogli da postignu nikakvim manevrom. Rohan se posavetova s fizičarom Tomanom i dvojicom tehničara polja, nakon čega doneše odluku da rizikuju prolaz s trenutnim i uz to samo delimičnim isključivanjem energetskog zaklona. Kao prvi trebalo je da prođe bezljudni energobot sa isključenim emitorom polja; međutim, odmah kad prođe kroz kapiju, trebalo je da ga uključi i obezbedi punu isturenu zavesu u obliku izbočenog štita. Za vreme prolaza četiri velike mašine i Rohanove male izviđačke amfibije kroz uski prolaz, trebalo je da ljudi budu lišeni zaklona samo odozgo; poslednji energobot, koji je zatvarao kolonu, trebalo je da spoji svoj

'štit' sa 'štitom' prvoga odmah iza kamenih vrata, uspostavljajući na taj način potpun zaklon.

Sve je išlo po ovom planu i poslednja od četiri mašine sa guseničnom trakom upravo je prolazila između kamenih stubova, kada vazduh uzdrma naročiti potres - ne zvuk, nego potres, kao da se u blizini srušila neka stena - četkasti zidovi klanca se zadimiše, iz njih se diže crni oblak i s neverovatnom brzinom se sruči na kolonu.

Rohan, koji je odlučio da ispred svoje amfibije propusti velike transportere, stajao je u tom trenutku, čekajući na prolaz poslednjeg; odjednom je ugledao kako crna erupcija izbija iz padina klanca i ogromni blesak napred, gde je prednji energobot koji se već nalazio iza kamenog tesnaca uključio polje u kome su gorela klupka oblaka koji je napadao, ali veći deo oblaka prešao je iznad plamena i sručio se na sve mašine odjednom. Rohan viknu Jargu da odmah uključi zadnji energobot i da spoji svoje polje s poljem prednjeg energobota, jer u toj situaciji opasnost od kamene bujice više nije imala značaja. Jarg pokuša da to učini, ali polje se nije dalo uključiti. Verovatno su - kao što je kasnije primetio glavni tehničar - klistroni aparature bili pregrejani. Da ih je tehničar zadržao pod naponom još koji sekund, polje bi se nesumnjivo uključilo, ali Jarg je izgubio glavu i umesto da ponovi pokušaj, skočio je iz mašine. Rohan ga zgrabi za kombinezon, ali, zahvaćen bezumnim strahom, Jarg mu se ote i počeo da beži niz klanac. Rohan sam priskoči aparaturi, ali već beše kasno.

Ljudi iznenađeni u transporterima počeoše da iskaču iz njih i da beže na sve strane, gotovo nevidljivi kroz guste kolutove uskomešanog oblaka. Taj prizor je bio toliko neverovatan da Rohan i ne pokuša da bilo šta preduzme. (Bilo je to, uostalom, nemoguće, jer bi uključivanjem polja uništio svoje drugove, koji su pokušavali čak i da se uspenčaju uz padine, kao da su tražili zaštitu u metalnom čestaru.) Stajao je sada pasivno u napuštenoj mašini i čekao da i njega snađe ista sudbina. Iza njegovih leđa je Turner, do pola pomolivši se iz svoje streljačke kabine, streljao iz kompresionih lasera uvis, ali ta vatra nije imala značaja, jer se veći deo oblaka nalazio već previše blizu. Od ostalog dela kolone Rohana nije razdvajalo više od šezdeset metara. Na tom prostoru su se bacali i valjali po zemlji, kao zahvaćeni crnim plamenom, nesrećni ljudi,

sigurno vičući, ali njihov krik, kao ni sve ostale glasove, zajedno s hućanjem prednjeg energobota na čijem su se energetskom zaklonu stalno spaljivale mirijade napasnika, nije mogao da čuje, jer su se gubili u potmulom tutnjanju oblika.

Rohan je ostao da stoji, dopola pomoljen iz svoje amfibije, čak i ne pokušavajući da se u njoj sakrije, ne iz očajničke hrabrosti, kako je ponavljao kasnije, nego prosto zato što mu to - kao niti bilo šta drugo - uopšte nije palo na pamet.

Ta slika koju nije mogao da zaboravi - ljudi pod crnom lavinom - naglo se na neverovatan način promenila. Napadnuti su prestali da se valjaju po kamenju, da beže, da se uvlače u žbunasti čestar. Polako su sedali ili zastajali, a oblak, podelivši se u niz točira, formira nad svakim kao nekakav lokalni vrtlog, jednim dodirom zaokruži njegovo telo ili glavu, nakon čega se uskomešano udalji, hućeći sve više između padina klanaca, prosto zaklonivši svetlost večernjeg neba, a zatim, uz sve slabije brujanje uvuče se u stenje, spusti se u crnu džunglu i nestade, tako da su samo sitne crne tačkice koje su ovde-onde ležale među obezvlađenim ljudima svedočile o realnosti onoga što se maločas dogodilo.

I dalje ne verujući da je ostao čitav, i ne shvatajući čemu ima to da pripiše, Rohan očima potraži Ternera. Ali streljačka kupola je stajala prazna; bocman mora da je iskočio iz nje, ali ne zna se kada; ugledao ga je kako leži malo dalje, s laserima čije je kundake još stezao na grudima, gledajući pred sebe nepomičnim očima.

Rohan iziđe iz kola i poče da trči od jednog čoveka do drugog. Nisu ga prepoznavali. Nijedan mu se ne odazva. Većina je izgledala spokojno. Ležali su na kamenju ili sedeli, a njih dvojica ili četvorica ustadoše i prišavši mašinama počeše da opipavaju njihove bokove laganim, nespretnim pokretima slepaca.

Rohan ugleda kako izvrzni radarista, Jargov prijatelj, Žanli, poput divljaka koji prvi put u životu gleda mašinu, poluotvorenih usta pokušava da pomeri dršku, kojom se otvara ulaz u transporter.

U sledećem trenu Rohan shvati šta je označavala okrugla bušotina ispaljena u jednu od pregrada 'Kondorove' kormilarske kabine, jer kada je, kleknuvši, uhvatio za ramena doktora Balmina i svom snagom ga očajnički prodrmusao, u nadi da će ga na taj način otrezniti, iznad glave glasno mu šiknu ljubičasti plamen. To je jedan

od ljudi što su sedeli malo dalje, izvadiвши iz futrole svoj Vejrov bacač, nehotice pritisnuo obarač. Rohan viknu na njega, ali čovek se na to i ne osvrte. Može biti da mu se blesak dopao, kao vatromet malom detetu, jer poče da puca, prazneći atomski magacin, da vazduh zacvrča od jare i Rohan, pavši na zemlju, morade da se uvuče među kamenje. U tom trenutku se razleže glasan topot nogu i iza zavijutka dotrča, sav zadihan i oznojena lica, Jarg. Trčao je pravo na ludaka koji se igrao bacačem plamena. "Stoj! Lezi! Lezi!" kriknu Rohan koliko ga grlo nosi, ali pre no što se Jarg razabra i zastade, pražnjenje ga užasno pogodi u levo rame, tako da Rohan ugleda njegovo lice kad mu je celo odvaljeno pleće letelo kroz vazduh, a iz strašne rane mu briznula krv. Ovaj što je pucao kao da to nije ni primetio, a Jarg, pogledavši u neizmernom čudenju najpre okrvavljeni batrljak, a zatim otkrinitu ruku, zavrte se i pade.

Čovek s Vejrom ustade. Rohan vide kako stalni plamen iz razgrejanog bacača ukresava iz kremenih stena iskre iz kojih se širio karakterističan zadah dima. Bezumnik se kretao kolebljivo; ti pokreti su bili baš kao pokreti malog deteta koje drži zvečku. Plamen proseče vazduh između dvojice ljudi koji su sedeli jedan pored drugog, a nisu čak ni oči zatvorili pred njegovim zaslepljujućim bleskom; malo je trebalo pa da jedan od njih dobije celo pražnjenje prvo u lice. Rohan - to opet nije bila odluka, nego refleks - istrže iz futrole svoj bacač i opali, samo jednom. Bolesnik se u razmahu udari obema zgrčenim rukama po grudima, njegovo oružje udari o kamen, a on sam pade na njega, na lice.

Tada Rohan skoči. Spušta se mrak. Trebalo je da sve ljude što pre preveze u bazu. Imao je samo svoju malu amfibiju, a kada je pokušao da pokrene neki od transportera, pokaza se da su se dva sudarila na najužem mestu kamenog tesnaca i da bi samo dizalica mogla da ih rastavi. Preostao je zadnji energobot koji bi mogao da primi najviše petoricu ljudi, a imao ih je - živih, mada obezvlađenih - devet. Pomislio je da će najbolje biti da ih sve sakupi i poveže, kako ne bi mogli nikuda da odlutaju ili da se ozlede, da uključi polja oba energobota koja bi ih štitila, a on sam da ode da dovede pomoć. Nije hteo da poveze nikog, jer je njegova mala terenska amfibija bila potpuno nenaoružana, te je za slučaj napada više voleo da izloži opasnosti samo svoj život.

Bila je već pozna noć kada je završio taj grozni posao; ljudi su dopustili da ih poveže bez ikakvog otpora. Odvezao se zadnjim energobotom, kako bi mogao da izađe na slobodan prostor svojom amfibijom, postavio je oba emitora, izdaleka je uključio energetska zaklon, stavio pod njega sve zavezane, a sam krenuo natrag. Na taj način je dvadeset i sedam dana posle iskrcavanja gotovo polovina posade 'Nepobedivog' bila izbačena iz stroja.

8. PORAZ

Kao svaki istinit događaj, Rohanova priča je bila čudnovata i neskladna. Zašto oblak nije napao njega ni Jarga? Zašto takođe nije dodirnuo Ternera, sve dok nije napustio amfibiju? Zašto je Jarg najpre pobegao, a potom se vratio? Na poslednje pitanje moglo se odgovoriti relativno lako. Vratio se kako se moglo pretpostaviti, kada se ohladio od panike i predočio sebi da ga od baze deli oko pedeset kilometara, koje ne bi mogao da prevali pešice sa onom zalihom kiseonika koju je posedovao.

Ostajala su kao zagonetka prethodna pitanja. Odgovor na njih mogao je za ostale ljude da predstavlja razliku između života i smrti. Ali razmatranja i hipoteze morale su da ustupe mesto delovanju.

Horpah je za sudbinu Rohanove grupe saznao posle ponoći; pola časa kasnije startovao je.

Prebacivanje kosmičke krstarice s jednog mesta na drugo, udaljeno jedva nekih dvesta kilometara, veoma je nezahvalan zadatak. Brod treba voditi sve vreme u okomitom položaju, na plamenu, s relativno malom brzinom, što zahteva znatno trošenje goriva. Pokretni uređaji, neprilagođeni za takav rad, zahtevali su stalnu intervenciju električnih automata, a i tako se čelični kolos u noći kretao s lakim ljuljanjem, kao da ga nosi površina lako ustalasanog mora. Bio bi to nesumnjivo neobičan prizor za posmatrača koji bi stajao na površini Regisa III - ovaj blok sav u odblescima izbacivane vatre koji kroz mrak prolazi poput vatrenog stuba.

Održavanje pravilnog kursa takođe nije bilo lako. Trebalo je da se dignu iznad atmosfere, a zatim da se u nju vrate, s krmom napred.

Sve je to zajedno apsorbovalo svu astrogatorovu pažnju, tim više što se traženi krater skrivao pod tankim oblačnim slojem. Najzad, još pre osvita, "Nepobedivi" se spusti u krater, jedno dva kilometra od stare Regnarove baze; superkopter, mašine i barake smestiše tada u okvir perimetra krstarice, a snažno naoružana spasilačka grupa oko podne doveze sve preživle Rohanove ljude, zdrave, ali van svesti. Za bolnice odrediše dva dopunska odeljenja, jer u pravoj brodskoj bolnici više nije bilo slobodnih mesta. Tek kada to bi sprovedeno, učenjaci počеше da proučavaju tajnu koja je spasla Rohana i - da

nije bilo tragičnog slučaja sa bacačem u rukama jednog nesrećnika - spasla bi i Jarga.

Bilo je to neshvatljivo, jer se po odeći, naoružanju i izgledu nisu razlikovali od ostalih. Verovatno nije imalo značaja što su se njih dvojica i Turner nalazili u malom terenskom vozilu.

Horpah se takođe nalazio pred dilemom šta da radi dalje. Situacija je bila jasna do te mere da bi mogao da se vrati u bazu s podacima koji su opravdavali povratak i istovremeno objašnjavali tragični kraj 'Kondora'. Ono što je učenjake najviše intrigiralo - metalni pseudoinsekti, njihova simbioza s mehaničnim 'rastinjem' što je raslo na stenama, najzad pitanje 'psihizma' oblaka - a nije se čak znalo ni da li postoji samo jedan, ili ih ima više, i da li najzad manji oblaci mogu svi da se spoje u čvrstu celinu - sve to zajedno ne bi ga privolelo da ostane na Regisu III čak ni za sat duže, da još nisu nedostajalo četvorica ljudi iz Regnarove ekipe, zajedno sa samim Regnarom.

Tragovi nestalih uvukli su Rohanovu grupu u klanac. Bilo je van sumnje da će ovi ljudi tamo poginuti, čak i ako ih mrtvi stanovnici Regisa ostave na miru. Trebalo je zato da se pretraži okolina, jer su oni nesrećnici, lišeni sposobnosti razumnog postupanja, mogli da računaju isključivo na pomoć 'Nepobedivog'.

Jedino što se dalo utvrditi sa izvesnom približnošću bio je radijus traženja, jer se ovi izgubljeni u oblasti pećina i klanaca nisu mogli udaljiti od kratera dalje od nekoliko desetina kilometara. Kiseonika u aparatima imali su još relativno malo, ali su lekari ipak tvrdili da udisanje planetske atmosfere sigurno ne preči smrću, a u stanju u kome su se nalazili ti ljudi, ošamućenost zbog metana rastvorenog u krvi nije, naravno, moglo da ima većeg značaja.

Teren traženja nije bio previše prostran, ali je bio izuzetno težak i nepristupačan. Pročešljavanje svih kutaka, pukotina, kripta i pećina moglo je čak i u pogodnim uslovima da potraje nedeljama. Ispod stena krivudavih klanaca i dolina, vezujući se s njima samo ovde-onde, krio se drugi sistem podzemnih hodnika i pećina, koje je izlokala voda. Bilo je sasvim moguće da izgubljeni prebivaju negde u jednom od takvih skrovišta, a sem toga, nije se moglo računati čak ni na mogućnost da će biti pronađeni na jednom mestu. Lišeni pamćenja bili su bespomoćniji nego deca, jer bi se deca barem

držala zajedno. Uza sve to, kraj je predstavljao stanište crnih oblaka. Snažno naoružanje 'Nepobedivog' i njegova tehnička sredstva nisu u traženjima mogli mnogo da se koriste. Najpouzdanija odbrana, polje sila, uopšte se nije mogla primeniti u hodnicima planetarnog podzemlja. Tako je, dakle, ostajala alternativa neodložnog povratka, koji bi značio i izricanje smrtne kazne izgubljenima, ili pristupanja rizičnim traženjima. Realne izgleda davala su ona samo za nekoliko najbližih dana, do sedmice. Horpah je znao da bi traženja duža od ovih mogla pomoći da se pronađu njihovi ostaci, ali ne i oni sami.

Sledećeg dana ujutro astrogator pozva specijaliste, iznese im položaj i izjavi da računa na njihovu pomoć. Imali su na raspolaganju pregršt 'metalnih insekata', koje je doneo u džepu svoje bluze Rohan. Gotovo ceo dan i noć posvećen je njihovom ispitivanju. Horpah je hteo da zna postoji li realan izgled za radikalno uništenje tih tvorevina. Vratilo se takođe pitanje, šta je spaslo Jarga i Rohana od napada 'oblaka'.

'Zarobljenici' su za vreme savetovanja zauzimali počasnno mesto, u zatvorenoj staklenoj posudi na sredini stola. Bilo ih je jedva dvadesetak komada, jer su ostali uništeni tokom istraživanja. Ove tvorevine, s preciznom trojnom simetrijom, podsećale su svojim oblikom na slovo Y, sa tri šiljata kraka koji su se spajali u centralnom zadebljanju, na svetlosti koja pada odozgo, bile su crne kao ugalj, a u odraženoj su opalizovale modro i zejtinasto, slično kao i zadaci nekih zemaljskih insekata s opnama stvorenim od vrlo sitnih površina, poput rozetastog šlifa brilijanta, smeštale su u svojim unutrašnjostima mikroskopsku, a uvek istu konstrukciju. Njeni elementi, nekoliko stotina puta sitniji od zrna peska, predstavljali su neku vrstu autonomnog nervnog sistema, u kome su se dali izdvojiti sistemi međusobno delimično nezavisni.

Manji deo, koji je zauzimao unutrašnjost krakova slova Y, predstavljao je sistem upravljanja pokretima 'insekta', koji je u mikrokristalnoj strukturi krakova imao neku vrstu univerzalnog akumulatora i istovremeno transformatora energije. Zavisno od toga na koji su način mikrokristali bili pritiskivani, oni su stvarali ili električno, ili magnetno, ili naizmenično polje sila, koje je moglo da zagreva do relativno visoke temperature centralni deo; tada je nagomilana toplina jednosmerno zračila van. Na taj način izazvano

kretanje vazduha, nešto slično potisku, omogućavao je da se telašce diže u proizvoljnom pravcu. Pojedini kristalići nisu toliko leteli, koliko poletali, i nisu bili, bar za vreme laboratorijskih oglada, sposobni za precizno upravljanje svojim letom. Međutim pri dodiru krajeva krakova sa drugima, tvorili su agregate s tim većim aerodinamičnim sposobnostima, što je veći bio broj kristalića.

Svaki se kristalić spajao sa po tri druga; sem toga mogao je krajem kraka da se spoji i s centralnim delom drugoga, što je omogućavalo mnogoslojnu građevinu skupova koji su na taj način rasli. Spoj nije morao da potiče zahvaljujući dodiru, jer je bilo dovoljno približavanje krakova, pa da stvoreno magnetno polje održava celu tvorevinu u ravnoteži. Pri određenom mnoštvu 'insekata' agregat je počinjao da iskazuje mnogobrojne pravilnosti, mogao je, zavisno od 'draženja' spoljnim impulsima, da menja pravac kretanja, oblik, učestalost impulsa koji su pulsirali u njemu. Pri izvesnoj promeni znakovi polja su se okretala i umesto da se privlače, metalni kristalići su prelazili u stanje 'individualnog rasula'.

Osim sistema koji upravlja takvim pokretima svaki crni kristalić imao je u sebi još jedan drugi spojeni sistem ili, tačnije, njegov odlomak, jer taj drugi kao da je predstavljao deo neke veće celine. Ta viša celina, koja je verovatno nastajala tek kada se spoji ogroman broj elemenata, bila je pravi pogonski motor delovanja oblaka. Tu su ipak prestajala saopštenja učenjaka. Nisu se orijentisali u pogledu mogućnosti porasta viših sistema: a sasvim je nerazjašnjen ostao problem njihove 'inteligencije'. Kronotos je pretpostavljao da se tim veći broj kristala spaja u jednu celinu, što je veći problem na koji nailaze i koji treba da reše. Zvučalo je dosta uverljivo, ali ni kibernetičari, ni stručnjaci za informacije nisu znali za neku sličnu konstrukciju, to jest za 'proizvoljno rastavljivi mozak' koji svoje razmere saobražava prema veličini zadataka.

Deo tvorevina koje je Rohan doneo bio je oštećen. Drugi su ipak pokazivali tipične reakcije. Pojedinačno posmatran kristalić je mogao da poleće, da se diže gotovo nepokretno, da pada, da se približava izvoru impulsa ili da ih izbegava, a sem toga bio je potpuno bezopasan, nije oslobađao čak ni kada su ga uništavali (a ispitivači su pokušavali da ih uništavaju hemijskim sredstvima, temperaturom, poljima sila i zračenjem) nikakve vrste energije i bilo ga je moguće

uništiti kao najslabiju zemaljsku bubicu - s tom razlikom jedino što kristalno-metalni oklop nije bilo moguće baš tako lako razbiti. Međutim, spojeni čak i u relativno male agregate, 'kukci' su pri izlaganju dejstvu magnetnog polja počinjali odmah da stvaraju svoje polje, koje je neutralizovalo delovanje prvoga; podgrejavani, nastojali su da se oslobode topline infracrvenim zračenjem. Ogledi nisu mogli da idu dalje, jer su učenjaci raspolagali samo šakom kristalića.

Na astrogatorovo pitanje odgovorio je, u ime 'glavnih', Kronotos. Učenjaci su tražili vremena za dalja ispitivanja - a pre svega su želeli da dobiju veću količini kristalića. Zato su predlagali da se u klanac pošalje ekspedicija koja bi, tražeći izgubljene, mogla istovremeno da dostavi barem nekoliko desetina hiljada pseudoinsekata.

Horpah pristade na to. Zaključio je ipak da nema prava da rizikuje ljudske živote. Odlučio je da u klanac pošalje mašinu koja dotle nije učestvovala ni u jednoj akciji. Bilo je to samohodno vozilo teško osamdeset tona, sa specijalnom namenom, obično korišćeno samo u uslovima visoke denaturacije zračenja, ogromnih pritiska i temperatura. Ta mašina, koju su svi, mada nezvanično, zvali 'Kiklop', nalazila se na samom dnu krstarice, nagluho učvršćena gredama tovarnog okna. U načelu nije upotrebljavana na površini planete, a tačnije rečeno, 'Nepobedivi' još nikad nije ni pokrenuo svog 'Kiklopa'. Situacije koje su zahtevale takvu krajnost mogle su se - u odnosu na celokupnu leteću tonažu baze - nabrojati na prste jedne ruke. Poslati po nešto 'Kiklopa', značilo je na žargonu posade isto što i prepustiti zadatak samom đavolu: za neki poraz 'Kiklopa' niko do sad još nije čuo. Mašinu, izvađenu pomoću dizalica, postaviše na svoznicu, gde se njome počеше baviti tehničari i programeri. Sem običnog sistema Diraka koji stvaraju polje sila, posedovala je loptasti bacač antimaterije, što znači da je mogla da izbacuje antiprotone u bilo kojem pravcu ili u svim pravcima istovremeno. Izbacivač, ugrađen u oklopni trbuh mašine, omogućavao je 'Kiklopu', zahvaljujući interferenciji polja sila, da se digne čak i na nekoliko metara iznad terena, te nije zavisio ni od tla, ni od nekakvih točkova ili gusenica. Spređa se otvarala oklopna surla, a ispred nastalog otvora pomaljao se inhauster - neka vrsta teleskopske 'ruke', koja je mogla da vrši terenska bušenja, da skuplja s površine primerke minerala i da obavlja druge poslove. 'Kiklop' je takođe bio snabdeven jakom radio-

stanicom, i televizijskim predajnikom, ali i prilagođen za automatsko dejstvo, zahvaljujući elektronskom mozgu koji je njime upravljao. Tehničari iz operativne grupe inženjera Petersena uveli su u taj mozak odgovarajuće pripremljen program: astrogator je naime računao s tim da će unutar klanca izgubiti vezu s mašinom.

Program je predviđao traženje nestalih ljudi, koje je 'Kiklop' trebalo da ubaci u svoju unutrašnjost na taj način što bi najpre zaklonio kako njih, tako i sebe, drugom, u odnosu prema svojoj - energetsom branom, i što bi tek pod njenim štitom otvorio prolaz kroz unutrašnje polje sila, koje brani njegov sopstveni trup. Sem toga, mašina je dobila zadatak da sakupi veliku količinu kristalića, i to od onih koji je budu napali. Bacač antimaterije bio bi upotrebljen tek u krajnjem slučaju, kada bi zaštitnom polju sila pretilo da bude uništeno - jer je anihilacijska reakcija morala, silom stvari, da dovede do zračnih denaturacija terena, što je moglo da bude opasno za nestale ljude, koji su mogli da se nađu nedaleko od mesta sukoba.

Od jednog do drugog kraja 'Kiklop' je merio osam metara, bio je takođe srazmerno 'plećat' - promer njegovog trupa iznosio je preko četiri metra. Kada bi se neka pukotina u steni pokazala nepristupačna za njega, mogao je da je proširi bilo 'čeličnom rukom', bilo razaranjem stene i njenim mrvljenjem pomoću polja sila. Ali i isključenje polja nije moglo da mu naškodi, pošto je njegov keramičko-vanadijumski oklop imao tvrdoću dijamanta.

U unutrašnjosti 'Kiklopa' smešten je automat koji je imao da se pobrine za pronađene ljude, za koje su tamo bili pripremljeni ležajevi. Najzad, nakon provere svih uređaja, oklopna mašina se s čudnom lakoćom spustila niz svoznicu i, kao nošena nevidljivom silom - jer uopšte nije dizala prašinu čak ni kada se najbrže kretala - prošla je kroz prolaz u zaštitnom pojasu 'Nepobedivog', obeležen plavim sijalicama, i brzo se izgubila s vidika okupljenih u podnožju broda.

Jedan čas približno, radio-televizijska veza između 'Kiklopa' i broda radila je besprekorno. Rohan prepoznade ulaz u klanac, pored kog je usledio napad koji je on preživeo. Prepoznao ga je po velikom obelisku, nalik na crkveni toranj, a koji je delimično zatvarao razmak između stena. Na odronu velikih blokova brzina 'Kiklopa' se neobično smanjila. Ljudi koji su stajali pored ekrana čuli su čak i žuborenje potoka skrivenog pod nagomilanim blokovima - tako je

bešumno radio 'Kiklopov' atorski pogon.

Vezisti su održavali sliku i zvuk do dva i četrdeset, kada se, pošto je prevalio ravan i dostupniji deo klanca, 'Kiklop' našao u lavirintu rđastog čestara. Zahvaljujući naporu radio tehničara, poslata su na obe strane još četiri saopštenja, ali peto je stiglo već tako izobličeno, da se njegov sadržaj mogao samo naslutiti: 'Kiklopov' električni mozak je javljao o uspešnom kretanju napred.

Saglasno s utvrđenim planom, Horpah je tada poslao s 'Nepobedivog' leteću sondu, snabdevenu televizijskim predajnikom. Dižući se okomito u nebo, sonda se izgubila za sekund. U centralu odmah počеше da stižu signali s nje - i s visine od jedne milje na ekranima se pokaza slikovit pejzaž, pun iskidanih stena, pokrivenih pojasevima čestara crne boje i boje rđe. Minut kasnije bez po muke ugledaše dole 'Kiklopa', koji je prolazio dnom velikoga klanca, blešteći kao čelična pesnica. Horpah, Rohan i rukovodilac specijalističkih grupa stajali su pred ekranima u komandnoj kabini. Prijem je bio dobar, ali su ipak predviđali mogućnost njegovog pogoršanja, zato su bile spremne za start četiri druge sonde, koje su imale zadatak da im služe kao predajnici. Gi je smatrao da će u slučaju napada veza s 'Kiklopom' sigurno biti prekinuta, ali da će bar postojati mogućnost da oni sa broda prate njegovo kretanje.

'Kiklopove' električne oči nisu to mogle da zapaze, ali oni što su stajali pred ekranima, zahvaljujući širini vidnog polja koje se pred njima otvaralo sa visoko izbačene telesonde, opaziše da samo još nekoliko stotina metara deli mašinu od transportera, napuštenih u stenovitom tesnacu, koji su mašini pregrađivali dalji put. Nakon obavljanja svih zadataka, 'Kiklop' je trebalo da, u povratku, uzme takođe i ta dva usled sudara spojena guseničara i da ih dovuče na brod.

Prazni transporteri s visine su izgledali kao zelenkaste kutijice; pored jedne od njih nazirala se delimično ugljenisana figurica - telo čoveka koga je Rohan uništio bacačem plamena.

Neposredno pred zaokretom iza koga su štrčali vršci stenovite kapije, 'Kiklop' zastade i približi se grivi metalnog rastinja koje je sezalo gotovo da dna klanca. S napetom pažnjom ljudi su sledili njegovo kretanje. Mora da je spreda otvorio polje sila kako bi kroz njegov prekid izveo inhauster, koji je poput izdužene topovske cevi,

sa zubatom šakom na vrhu, pomerivši se u svome tuljku, ščepao grupu žbunova i na izgled bez napora iščupao ih iz stenovite podloge, nakon čega se povukao i skliznuo unatrag na dno klanca.

Cela operacija prošla je glatko i ispravno. Zahvaljujući telesondi, koja je plovila iznad klanca, uspostaviše radiokontakt s 'Kiklopovim' mozgom, koji ih obavesti da je 'uzorak', koji se rojio od 'insekata', zatvoren u rezervoar.

'Kiklop' je stigao na sto metara od mesta katastrofe. Stajao je tamo, oslonjen oklopnim podnožjem o stenu, zadnji energobot Rohanove grupe, u samom prolazu između stena stajali su međusobno spojeni transporteri, a dalje ispred njih se nalazio drugi energobot. Najdelikatnije treperenje vazduha svedočilo je o tome da energobot još stvara zaštitno polje, onako kako ga je Rohan ostavio posle poraza svoje ekipe. 'Kiklop' najpre isključio daljinski Dirake toga energobota, a zatim, povećavši svoju potisnu silu i digavši se u vazduh, okretno prelete iznad sudarenih transportera i ponovo se spusti na kamenje, već na drugoj strani prolaza. Baš u tom trenutku neko od okupljenih kriknu, opominjući. Taj krik se razleže u kabini 'Nepobedivog', udaljenog šezdeset kilometara od klanca, kada se tamo zadimi crno krzno padina i u talasima se obruši na zemaljsko vozilo s takvom silinom, da se ono u jednom trenu sasvim izgubilo iz polja slike, kao da ga je zaklonio odozgo bačen pokrivač od smolastog dima. Odmah zatim ipak celu debljinu oblaka koji je napadao probi žbunast blesak. 'Kiklop' nije upotrebio svoje strašno oružje: to su se samo energetska polja koja je stvarao oblak sudarila s 'Kiklopovom' zaštitnom zavesom. Sada je izgledala kao da se odjednom materijalizovala, oblepljena debelim slojem crnog mravinjaka; čas se nadimala poput ogromnog mehura lave, čas se grčila, i ta neobična igra potraja dosta dugo. Gledaoci stekoše utisak da se mašina, skrivena od njihovog pogleda trudi da odagna mirijade napasnika, kojih je bilo sve više i više, jer su se stalno novi oblaci, poput usova, survavali na dno klanca. Više se nije videlo svetlucanje energetskog zaklona, nego je samo u gluhoj tišini trajalo neviđeno rvanje dve mrtve, ali užasne sile. Najzad neko od okupljenih pred ekranom uzdahnu: uzdrhtali crni mehur izgubi se pod crnim točiom; oblak se pretovrio u neku vrstu divovskog vira, koji se uzneo iznad vrhova najviših stena i - dole prilepljen uz nevidljivog neprijatelja -

gornjim delom se okretao u ludim obrtima kao kilometarska Malstremova struja, opalizujući u plavičastom prelivu. Niko se ne odazva, svi su shvatili da oblak na taj način nastoji da zgnječi energetske svod, u kome se, poput koštice u plodu, nalazi mašina.

Rohan zapazi krajičkom oka kako astrogator već otvara usta da bi upitao glavnog inženjera, koji je stajao pored njega, hoće li polje izdržati - ali ne progovori. Nije stigao.

Crni vir, strane klanca, žbunje, sve to se izgubi u jednom deliću sekunda. Prizor je bio takav kao da se na dnu stenovite pukotine otvorio vulkan koji je stigao vatru. Stub dima i uzavrele lave, stenovitih otpadaka, najzad - veliki izdužen oblak, obavijen velovima pare, počeo da raste sve više i više u visinu, dok para, koja je svakako poticala iz vode uzavrelog potoka, ne dopre na visinu od pola kilometra, gde je jedrio televizijski predajnik. 'Kiklop' je stavio u pogon bacač antimaterije.

Niko od okupljenih u kabini ne pokrete se niti se odazva rečju, ali niko takođe nije mogao da se uzdrži od osećanja osvetoljubive satisfakcije: to što je ono bilo nerazumno, nije umanjivalo njegovu jačinu. Moglo se misliti da je oblak najzad naišao na dostojnog protivnika. Sve veze s 'Kiklopom' prekinule su se u trenutku napada i otada su ljudi videli samo ono što su im iz razmaka od sedamdeset kilometara uzdrhtale atmosfere predavali ultrakratki talasi leteće sonde. O boju koji se poveo u zatvorenom klanacu saznaše takođe ljudi izvan komandne kabine. Onaj deo posade, koji je bio zauzet rasklapanjem aluminijumske barake, napustio je posao. Severoistočni kraj horizonta se zacrveneo, kao da je na toj strani trebalo da se rodi drugo sunce, jače od onoga što je stajalo na vrhu neba, nakon čega taj blesak zakloni stub dima, koji se dizao poput velike, teške pečurke.

Tehničari koji su pazili na delovanje telesonde moradoše da je udalje od žarišta borbe i da je dignu četiri kilometra više. Tek tada se otrgla iz sfere silovitih vazdušnih struja, izazvanih stalnim eksplozijama. Nisu se više videle stene koje su zatvarale klanac, nisu se videle kosmate padine, pa čak ni crni oblak koji je iz njih izleteo. Ekranu su bili ispunjeni uskipelim skutovima vatre i dima, ocrtanim parabolama usijanih otpadaka; akustični satovi sonde predavali su neprestanu, čas slabiju, čas jaču grmljavinu, kao da je znatni deo kontinenta bio

zahvaćen zamljotresom.

Začuđavajuće je bilo to što se neviđena bitka ne završava. Posle dvadesetak sekundi dno klanca i cela okolina 'Kiklopa' morali su dostići temperaturu usijanja, stene su se slagale, rušile, i pretvarale u lavu i odista se već video njen usijani potok skerletne boje, kako počinje da proseca put ka izlazu iz klanca, nekoliko kilometara dalje od središta borbe. U jednom trenu Horpah se zapitao nisu li se zakočili elektronski bacači, jer je bilo nemoguće da je oblak još nastavlja da napada neprijatelja koji ga je tako razarao, ali ono što se na ekranu pokazalo kada se po novom naređenju sonda digla još više, stižući do granica toposfere, dokazalo mu je da se varao.

Sada je vidno polje obuhvatalo već oko četrdeset kvadratnih kilometara. Na tom terenu, izbrazdanom klancima, otpočelo je začuđujuće kretanje. U prividno usporenom tempu, što je dolazilo isključivo od udaljenosti osmatračke tačke, sa stenovitih padina, pokrivenih tamnim slivovima, iz uvala i pećina dizala su se sve nova i nova klupka crnih oblaka, probijala se uvis, spajala se i koncentrisala u letu, usmerena ka središtu borbe, Tokom nekoliko minuta moglo je izgledati da će tamne lavine, stalno bacane u centar bitke, pridaviti atomsku vatru, da će je zgnječiti i smrviti već samom svojom masom. Horpah je znao kolike su energetske rezerve nakaze koju su stvorile ruke ljudske.

Stalna, zaglušljiva grmljavina, koja ni za časak nije prestajala, dolazeći iz zvučnika, ispunila je kabinu; istovremeno plamenovi visoki tri kilometra, prosecali su telesinu napadačkog oblaka, i polako počinjali da je zaopširavaju, tvoreći od njega neku vrstu vatrenog vira; vazduh se u čitavim plohama tresao i povijao od žege, čiji je centar počeo ravnomerno da se pomera.

'Kiklop' je iz nerazjašnjivih razloga krenuo unatrag i, ne prekidajući ni za trenutak borbu, polako se izvukao do izlaza iz klanca. Može biti da je njegov električni mozak računao na mogućnost da atomske eksplozije podseku stenovite padine klanca, koje bi se svalile na mašinu i, mada bi ona pobednički izišla i iz takvog pritiska, da bi to ipak moglo da joj oteža slobodu manevrisanja. Uglavnom, videli su kako je 'Kiklop' boreći se, nastojao da se probije na širi prostor i više se u uskipelim vrtlozima nije razaznavalo šta je vatra 'Kiklopovih' bacača, šta dim požara, šta su ostaci oblaka, a šta smesa smrvljenih

stenovitih vrhova.

Izgledalo je da su razmere kataklizme stigle već do kulminacije. U narednom trenutku desilo se ipak nešto neverovatno. Slika se razgorela, užarila do strahovitog belog usijanja, koje je vređalo oči, pokrila se ospom od milijardi eksplozija i u novom naletu antimaterije bi uništeno celo prizemlje oko 'Kiklopa' - vazduh, ostaci, para, gasovi i dim - sve to, pretvoreno u najtvrđe zračenje, rascepivši na dvoje klanac, zatvorilo je oblak na prostoru od kilometra u zagrljaj inihilacije i poletelo u vazduh, kao da je izbačeno od raspada samog središta planete.

'Nepobedivi', koji je bio 70 kilometara daleko od epicentra tog užasnog udara, zaljuljao se, seizmički talasi predoše preko pustinje, transporteri i energoboti ekspedicije, što su stajali pod svoznicom, pomeriše se, a nekoliko minuta kasnije, dolete od strane planina gromovit, oštar vetar, osmudi naglom vrelinom lica ljudi koji potražiše zaklon za mašinama i, digavši čitav zid od uskovitlane peščane prašine, odlete dalje, u veliku pustinju.

Nekakav odlomak mora da je pogodio u televizijsku sondu, iako se u to vreme nalazila trinaest kilometara od centra kataklizme. Veza se nije prekinula, ali se znatno pogoršala primana slika, gusto ispresecana zbog smetnji. Prođe jedan minut i, kada se dim malo razišao na jednu i drugu stranu, Rohan, naprežući pogled, ugleda narednu etapu borbe.

Nije se završila, kao što je bio spreman da misli maločas. Da su napadači bili živi stvorovi, masakr koji ih je snašao valjda bi prisilio sledeće odrede na povratak, ili bar da se zaustave pred ulazom u užareni pakao, ali mrtvo se borilo s mrtvim, i atomska vatra se nije ugasila, nego je samo promenila oblik i pravac glavnog udara - i tada Rohan prvi put shvati, ili, tačnije rečeno, predoči sebi bez reči, kako su morali izgledati oni nekadašnji sudari što su se vodili na Regisu III u davnim epohama, kada su jedni roboti uništavali i razarali druge, kakvim se oblicima selekcije služila mrtva evolucija i šta su označavale Laudine reči da su pobedili pseudoinsekti, kao najbolje prilagođeni. Istovremeno mu prolete kroz glavu da se nešto slično moralo ovde događati nekada davno, da je mrtvo, neuništivo, u kristalićima, sunčanom energijom učvršćeno pamćenje bilionskog oblaka moralo posedovati znanje o sličnim sudarima, da su se baš

sa sličnim samotnicima - pojedincima, teško oklopljenim divovima, s atomskim mamutima iz roda robota morali pre mnogo stotina vekova boriti ovi mrtvi okrnjci, koji na izgled nisu bili ništa u odnosu prema plamenu sveuništivih pražnjenja, koji olako spaljuju čitave blokove stena. Ono što im je omogućilo da prežive i što je prouzrokovalo da oklopi tih nakaza budu rasporeni nalik na zarđale metlice i razvučeni po ogromnoj pustinji, sa skeletima nekada preciznih elektronskih mehanizama, danas zasutim peskom - mora da je neka neverovatna hrabrost za koju nema imena, ako se može upotrebiti takva reč kada su u pitanju kristalići titanskog oblaka. Ali zar postoji druga reč za to?... I nehotice Rohan nije mogao da se ne divi daljem delovanju oblaka i pored užasne slike dotadašnje hekatombe...

Jer oblak je nastavljao napad. Sada su iznad njegove površine, na celom prostoru koji se video s visine, štrčali jedva malo izdvojeni, najviši vrhovi. Sve ostalo, cela oblast klanaca nestala je pod bujicom crnih talasa, koji su koncentrično jurili sa svih strana vidokruga, da bi se sručili u dubinu vatrenog točira, čiji je centar predstavljao 'Kiklop', sada potpuno nevidljiv pod štitom ustreptale vatre. Taj napor, praćen na izgled besmisleno ogromnim gubicima, nije ipak bio sasvim besmislen.

Rohan i svi ljudi koji su sada stajali sasvim bespomoćno pred prizorom koji im je pokazivao ekran u kabini, bili su svesni toga. Energetske zalihe 'Kiklopa' bile su praktično neiscrpne ali što je duže trajala neprekidna vatra anihilacije, i pored snažnih osiguranja, i pored antiradijacijskih odbojnih ogledala, mala čestica zvezdanih temperatura ipak je prelazila i na bacače, vraćala se svojim izvorima i unutar mašine je moralo postajati sve vrelije. Zato je napad bio nastavljan s takvim besom, zato je bio usmeravan sa svih strana odjednom. Što je bliže oklopnih navlaka nastupao naredni sudar antimaterije sa gradom kristalića koji su srljali u propast, tim se jače zagrevala sva aparatura u 'Kiklopu'. Nijedan čovek odavno više ne bi izdržao unutar 'Kiklopa', njegov keramički oklop možda je sijao već višnjevom bojom od usijanja - ali ljudi su videli samo, pod kupolom dima, plavu pečurku žive vatre, koja je polako, korak po korak, silazila ka izlazu iz klanca, tako da se mesto prvog napada oblaka videlo na tri kilometra dalje na sever, pokazujući svoju jezivu površinu, ispečenu i pokrivenu naslagom šljake i lave, sa ostacima

slepljenih čestara što su sad visili sa smrvljenih stena i sa čitavim gromadama nastalim od stopljenih metalnih kristalića, pogođenih termičkim udarom.

Horpah reče da se isključe zvučnici koji su dotad ispunjavali komandnu kabinu zaglušujućom grmljavinom i upita Jazona šta će se desiti kada temperatura unutar 'Kiklopa' prekorači granicu izdržljivosti elektromozga.

Učenjak se nije ni za trenutak kolebao.

"Bacač će biti isključen."

"A polje sila?"

"Polje neće."

Vatrena bitka prenela se već na ravnicu, pred ulaz u klanac. Mastiljasti okean je ključao, dimio se, kovitlao se i u paklenim skokovima survavao se u vatreni točir.

"To će valjda već odmah..." reče Kronotos u tišini zanemele, grozomorno uskovitlane slike na ekranima. Prođe još jedan minut. Odjednom blesak vatrene točira naglo oslabi. Oblak ga prekri.

"Šezdeset kilometara od nas", odgovori tehničar na Horpahovo pitanje. Astrogator naredi uzbunu. Svi ljudi pozvani su na svoja mesta. 'Nepobedivi' je uvukao svoznicu, osobni lift i zatvorio sve zatvarače. Na ekranu se pojavio novi blesak. Vatrene točir se vratio. Ovoga puta oblak ga nije napadao; samo su njegovi ostaci, zahvaćeni vatrom, razastrli svoj sjaj, a cela njegova glavina počela se povlačiti u pravcu oblasti klanaca, uvlačeći se u njihov splet pun senki, a pred očima gledalaca ukaza se 'Kiklop', na izgled ceo. Valjao se stalno unatrag, vrlo polako, sipajući i dalje neprekidnu vatru po okolini - kamenju, pesku, dinamama.

"Zašto ne isključi bacač?!" povika neko. Kao da je čula te reči, mašina ugasi plamen izbacivanih pražnjenja, okrenu se i s povećanom brzinom pojuri niz pustinju. Leteća sonda pratila ju je s visine; u jednom trenutku ugledaše nešto poput vatrene niti, koja je letela neverovatnom brzinom pravo u njihova lica i pre no što shvatiše da je to bacač 'Kiklopa' ispalio u sondu, a da je ono što vide pramen vazdušnih čestica, anihiliranih na putu hica - nehotice se trgoše, stresavši se kao da su se uplašili da će se pražnjenje otrgnuti s ekrana i da će eksplodirati unutar kabine. Odmah potom slika se izgubi i platno se ispuni praznom svetlošću.

"Smrskao sondu!" viknu tehničar za komandnim pultom. "Gospodine astrogatore!"

Horpah naredi da se izbací druga sonda; 'Kiklop' je bio već tako blizu 'Nepobedivog', da ga ugledaše odmah, tek što se sonda digla u visinu. Novi končast blesak, te i ova bi uništena. Pre no što slika nestade, stigoše da u vidnom polju sonde ugledaju svoj brod; 'Kiklop' je bio udaljen od njega jedva nekih deset kilometara.

"Poludeo, šta li", povika uzbuđenim glasom drugi tehničar pri aparaturi. Te reči kao da nešto otvoriše u Rohanovoj glavi. Pogleda komandanta i shvati da ovaj misli isto što i on. Imao je utisak kao da mu udove, glavu, celo telo puni olovom teški, muljeviti san. Ali naređenja su izdata: komandant je naredio da se ispali najpre četvrta, zatim i peta sonda. 'Kiklop' ih je uništio jednu za drugom, kao izvrstan strelac koji se zabavlja obaranjem glinenih golubova.

"Potrebna mi je celokupna snaga", reče Horpah, ne okrećući glavu od ekrana.

Glavni inženjer, kao pijanista koji bira akord, udari obema šakama u dirke raspoređivača.

"Startna sila za šest minuta", reče.

"Potrebna mi je celokupna snaga", ponovi Horpah, nepromenjenim tonom, a u komandnoj kabini zavlada takva tišina, da se čulo zujanje releja iza emajliranih pregrada, kao da se tamo budio roj pčela.

"Obloga reaktora je previše hladna", poče GI, a tada Horpah okrenu prema njemu lice i po treći put i dalje ne dižući glas, reče:

"Dajte mi c e l o k u p n u snagu."

Inženjer bez reči pruži ruku ka glavnom prekidaču. U dubini broda razleže se kratki signal alarmnih sirena i kao udaljen doboš odazvaše mu se koraci ljudi koji su trčali na borbene položaje. Horpah se ponovo zagleda u ekran. Niko ništa nije govorio, ali sada su svi shvatili da se dogodilo nemoguće: astrogator se spremao na borbu sa sopstvenim 'Kiklopom'.

Kazaljke su se, sevajući, postrojivale kao vojnici u vrsti. Indikator dispozicione snage pokazivao je u kvadratićima petocifrene, zatim šestocifrene brojeve. Negde se iskrio nekakav provodnik - osećao se zapah ozona. U zadnjem delu kabine tehničari su se ugovorenim znakovima, pomoću prstiju, sporazumevali koji kontrolni sistem da uključe.

Naredna sonda, pre no što bi oborena, pokaza duguljasto 'Kiklopovo' čelo; div se sada valjao preko kamenih litica. Ekran ponovo opuste, udarajući u oči srebrnastom belinom. Svaki čas trebalo je da se pojavi na neposrednoj slici; starešina radarista već je čekao pored aparata, koji je izbacivao spoljnu, pramčanu telekameru iznad vrha broda, te se na taj način vidno polje moglo znatno povećati. Tehničar za vezu izbaci narednu sondu. 'Kiklop' kao da nije išao pravo prema 'Nepobedivom', koji je stajao nagluho zatvoren u punoj borbenoj gotovosti, pod štitom energetske polja. S njegovog pramca su u ravnomernim vremenskim razmacima izletale telesonde. Rohan je znao da 'Nepobedivi' može da izdrži udar antimaterije, ali udarnu energiju je trebalo progutati nauštrb energetskih rezervi. Činilo mu se da je u takvoj situaciji najrazumnije ukloniti se, to znači startovati na stacionarnu orbitu. Očekivao je u svakom trenutku da padne takva komanda, ali Horpah je ćutao, kao da je računao na to da će se na neshvatljiv način probuditi elektronski mozak mašine. I odista, prateći ispod teških kapaka kretanje toga crnog kolosa, koji se bešumno valjao preko dina, astrogator je upitao:

"Dozivate ga?"

"Da. Nema kontakta."

"Dajte mu veliko stop."

Tehničari su se kretali pored pultova. Dva, tri, četiri puta skupili su se pramenovi svetlosti pod njihovim rukama.

"Ne odgovara, astrogatore."

"Zašto on ne startuje?" ne mogade da shvati Rohan. "Neće da prizna poraz?" Horpahe! Kakva besmislica! Pomerio se... Sad - sad će izdati naređenje.

Ali astrogator se samo povuče korak unatrag.

"Kronotose!"

Kibernetičar priđe.

"Izvolite."

"Šta su mu mogli učiniti?"

Rohanu odmah pade u oči taj oblik: Horpah je rekao 'oni', kao da je odista imao posla s razumnim protivnikom.

"Autonomne cevi su na kriotronima", reče Kronotos, a osećalo se da će ono što će kazati biti samo nagađanje. "Temperatura je porasla, izgubile su natprovodnost..."

"Vi to znate, doktore, ili samo nagađate?" upita astrogator.

Bio je to čudan razgovor, jer su svi gledali pred sebe u ekran na kome je 'Kiklop', koji se sada video već bez posredstva sonde, jurio ravnomerno, a ipak ne sasvim pouzdano, jer je povremeno skretao s pravca, kao da još nije odlučio kuda se, u stvari, uputio. Nekoliko puta uzastopce gađao je sada već nepotrebnu telesondu, dok je nije pogodio. Videli su je kako pada poput bleštavog flera.

"Jedino što mogu da zamislim jeste rezonanca", reče, nakon kraćeg kolebanja, kibernetičar. "Ako se njihovo polje pokrilo sa samobudnom tendencijom mozga..."

"A polje sila?"

"Polje sila ne ekranizuje magnetno polje."

"Šteta", primeti suho astrogator.

Napetost je polako popuštala, jer je postalo jasno da 'Kiklop' ne ide prema matičnom brodu. Razdaljina između njih, minut ranije najmanja, poče da se povećava. Otrgavši se kontroli ljudi mašina je izišla u prostranstvo severne pustinje.

"Glavni inženjer me zastupa ovde", reče Horpah, "a vas, gospodo, molim da izvolite sa mnom dole."

9. DUGA NOĆ

Rohana je probudila hladnoća. Polupriseban, grčio se pod ćebetom, zarivajući lice u postelju. Pokušavao je da zakloni lice rukama, ali ga je zahvatala sve veća hladnoća. Znao je da mora da se probudi, ali još je odlagao taj trenutak ni sam ne znajući zašto. Odjednom je seo na ležaj, u potpunom mraku. Ledena struja udari mu pravo u lice. Skoči pipajući i tiho psujući poče da traži aklimatizator. Bilo je strašno zagušljivo kada je legao na spavanje, da je dugme okrenuo na maksimalno hlađenje.

Vazduh male kabine polako se zagrevao, ali on, u polusedećem položaju pod ćebetom, nije više mogao da zaspi. Pogledao je na svetleći brojčanik ručnog sata - bilo je tri časa pobrodskom vremenu. Opet samo tri časa spavanja, pomisli ljutito. Još mu je bilo hladno. Savetovanje je trajalo dugo, razišli su se oko ponoći. Toliko pričanja u vetar, pomislio je. Sada, u ovom mraku, dao bi ne znam šta samo da se ponovo nađe u Bazi, i da ništa ne zna o ovoj proklesoj Regis III, o njenom mrtvom i mrtvački promućurnom košmaru. Većina stratega savetovala je da se iziđe na orbitu, samo su glavni inženjer i glavni fizičar od početka stali na Horpahovo stanovište da treba ostati onoliko dugo koliko bude moguće. Izgled da se pronađu četiri nestala čoveka iz Regnarove grupe iznosila je možda jedan naspram sto hiljada, možda još i manje. Ako nisu poginuli ranije, onda ih je samo znatna udaljenost od mesta borbe mogla spasti od atomskog pakla. Rohan bi mnogo dao kada bi mogao da dozna da li astrogator nije hteo da startuje jedino zbog njih - ili su u tome možda igrali ulogu i drugi neki obziri. Drugačije je sve izgledalo ovde, a drugačije bi izgledalo izloženo suvoparnim rečima izveštaja, na mirnoj svetlosti Baze, gde bi trebalo kazati da je izgubljena polovina borbenih mašina, da je izgubljeno glavno oružje - 'Kiklop', snabdeven bacačem antimaterije, koji je od sada imao da predstavlja dopunsku opasnost za svaki brod koji se spusti na planetu, da je izgubio šestoricu ljudi, a da je polovina ostalih hospitalizovana, što znači da su nesposobni za let možda za više godina, a možda i zauvek. A pošto su izgubljeni ljudi i mašine i najbolja oprema, pobeglo se - jer šta bi drugo bio sad povratak, ako ne najobičnije bekstvo - ispred

mikroskopskih kristalića, tvorevina male pustinske planete, mrtvih ostataka liranske civilizacije, koja je davno prestigla zemaljsku civilizaciju! A da li je Horpah bio čovek koji bi imao takve obzire? Može biti da ni sam nije načisto zbog čega ne startuje? Možda je računao na nešto? Ali na šta?

Svakako - biolozi su smislili način da se mrtvi insekti pobede njihovim sopstvenim oružjem. Samim tim što je ta vrsta evoluirala, rasuđivali su, mogla bi da se uzme u ruke dalja njena evolucija. Treba najpre uneti u znatan broj uhvaćenih primeraka mutaciju, nasledne promene određenog tipa koje će tokom razmnožavanja biti prenete u naredna pokoljenja i učiniti neškodljivom celu tu kristalnu rasu. Morala bi to da bude promena sasvim naročita, od koje bi imali neposredne koristi i koja bi istovremeno prouzrokovala da ta nova vrsta, taj ogranak, stekne nekakvu Ahilovu petu, slabu tačku u koju bi se udarilo. Ali baš je to bilo tipično učenjačko nagvaždanje: nisu imali pojma kakva bi to trebalo da bude mutacija, kakva promena, kako je sprovesti, kako uhvatiti veliku količinu tih prokletih kristalića, ne upuštajući se u narednu bitku u kojoj bi, u stvari, mogli da dožive poraz još gori od jučerašnjeg. A kada bi sve to i uspeli, koliko bi dugo trebalo čekati na efekte te dalje evolucije? Svakako ne dan i ne nedelju dana. Prema tome, trebalo bi da se vrte oko Regisa kao na vrtešci godinu, dve, možda i punih deset godina?! Sve to zajedno nije imalo nikakvog smisla. Rohan je osećao da je preterao s aklimatizatorom: sada je ponovo bilo pretoplo. Ustao je, zbacio cebe, umio se, brzo se obukao i izišao.

Lifta nije bilo. Pozvao ga je i dok je čekao u polumraku, osvetljenom skakutavim svetlašcima indikatora, osećajući u glavi ogroman teret od neprospavanih noći i dana punih napetosti, kroz šum krvi u slepoočnicama osluškivao je noćnu tišinu na brodu. Ponekad bi zabrujalo nešto u nevidljivim provodnicima, s nižih spratova prenosilo se prigušeno mumlanje transmisija koje su jalovo radile, jer su stalno bili u punoj spremnosti za start. Suv dah metalnog ukusa udarao je iz okomitih bunara s jedne i druge strane platforme na kojoj se nalazio. Vrata se pomakoše, on uđe u lift. Na osmom spratu iziđe. Tu je hodnik skretao, vodeći duž glavnog oklopa, obasjan linijom plavih lampica. Išao je tako ne znajući ni sam kuda, mahinalno je dizao noge na potrebnim mestima, prekoračujući

visoke pragove hermetičkih pregrada, dok nije opazio senke ljudi iz posluge glavnog reaktora. Smeštaj je bio mračan, sijalo je samo nekoliko desetina satova na tablicama. Ljudi su sedeli ispod njih, na rasklopljenim foteljama.

"Nisu živi", reče neko. Rohan ne prepozna ko govori. "Hoćeš li da se kladiš? U radijusu od pet milja bilo je hiljadu rendgena. Nema ih više. Možeš da budeš miran."

"Pa zašto onda ovde sedimo?" progundā drugi čovek. Ne po glasu, nego po mestu koje je zauzimao - u gravimetričkoj kontroli - Rohan razabra da je to bocman Blank.

"Zato što stari neće da se vrati."

"A ti bi se vratio?"

"Šta drugo može da se učini?"

Bilo je tu toplo i u vazduhu se širio onaj naročiti zapah, veštački miris četinara, kojim su aklimatizatori pokušavali da priguše zadah što ga proizvode gomile plastičnog materijala i lima iz oklopnog omotača, koji se zagrevaju za vreme rada. Kao rezultat dobijala se iz toga smesa koja nije bila nalik ni na šta drugo sem na miris osmog sprata. Rohan zastade, nevidljiv za one što su sedeli, naslonivši se leđima na penastu presvlaku pregrade. Ne zato što je želeo da se krije: prosto nije želeo da se meša u taj razgovor.

"On bi sad mogao da priđe..." progovori neko posle kraćeg ćutanja. Lice ovoga što je govorio pojavi se za trenutak, kada se nagnuo napred; jedna polovina lica bila mu je rumena, druga žuta, od bleska kontrolnih svetala, kojima zid reaktora kao da je gledao na zgrčene ljude. Kao i svi ostali, Rohan je odmah shvatio o kome je reč.

"Imamo polje i radar", progundā mrzovoljno bocman.

"Mnogo ćeš imati od polja kada ti se primakne na bilierg udara."

"Radar ga neće pustiti."

"Meni to pričaš? Valjda ga ja znam, kao svoj nož."

"I šta s tim?"

"To što on ima antiradar. Sistem za ometanje..."

"Ali on je rastrojen. Električni ludak..."

"Lep ludak. Bio si u komandnoj kabini?"

"Nisam. Ovde sam bio."

"No. A ja sam bio. Šteta što ga nisi video kako je obarao naše sonde."

"I šta to onda znači? Da su ga oni prestrojili? Da je već pod njihovom kontrolom?"

Svi govore 'oni', pomisli Rohan. Kao da su odista u pitanju živa, razumna bića...

"A proton ga znao. Kažu da se samo rastrojila veza."

"Pa zašto bi na nas udario?"

Opet zavlada tišina.

"Ne zna se gde je on sada?" upita onaj što nije bio u komandnoj kabini.

"Ne. Poslednji izveštaj bio je u jedanaest. Kraljik mi je rekao. Videli su ga kako tumara po pustinji."

"Daleko?"

"A šta, imaš vunu? Nekih devedeset kilometara odavde. Za njega je to nepun čas. Ili i manje."

"Možda je već dosta tog pretakanja iz šupljeg u prazno?" ljutito se umeša bocman Blank, pokazujući svoj oštri profil ispred podloge na kojoj su šareno žmigala svetlašca.

Svi ućutaše. Rohan se polako okrete i udalji se isto onako tiho kao što je i došao. Uz put prođe pored dve laboratorije; u velikoj su svetla bila ugašena, u maloj su još bila upaljena. Video je svetlo kako pada na hodnik kroz iluminatore pod tavanicom. Pogledao je unutra. Za okruglim stolom su sedeli sami kibernetičari i fizičari - Jazon, Kronotos, Sarnar, Livin, Saurahan i još neko, koji je, okrenut leđima prema ostalima, u senci iskošene pregrade, programirao veliki elektronski mozak...

"...postoje dva eskalaciona rešenja, jedno anihilirajuće, jedno s uništenjem, a ostali su pomirljivi", govorio je Saurahan. Rohan ne stupi u prostoriju. Opet je zastao i oslušnuo šta se govori.

"Eskalaciono prvo zasniva se na stavljanju u pokret lavinskog procesa. Potreban je bacač materije koji će ući u klanac i tamo ostati."

"Jedan je tamo već bio..." reče neko.

"Ako ne bude imao električni mozak, može da deluje čak i kada temperatura prekorači milion stepeni. Potreban je bacač plazme; plazma se ne boji zvezdane stene. Oblak će se ponašati kao i pre - trudiće se da ga uguši, da uđe u rezonancu s krmnim vodovima, ali neće biti nikakvih vodova, ničega sem nuklearne reakcije. Što više

materije uđe u reakciju tim će ona postati silovitija. Na taj način može da se privuče na jedno mesto i anihilira cela nekrosfera planete..."

"Nekrosfera..." pomisli Rohan - aha, jer ti kristalići su mrtvi: što su ti učenjaci! Uvek izmisle neki lep, nov naziv...

"Najviše mi se dopada varijanta sa samouništenjem", reče Jazon. "Ali kako to zamišljate?"

"Pa eto, zasniva se na tome da se najpre dovedu do konsolidacije dva velika 'oblakomozga', a zatim da se oni navedu u međusobni sudar - postupak ima za cilj da jedan oblak shvati da mu je onaj drugi konkurent u borbi za opstanak..."

"Razumem, ali kako to mislite da učinite?"

"Nije lak zadatak, ali je izvodljiv ukoliko je oblak samo pseudomozak, što znači, ako ne poseduje sposobnost mišljenja..."

"Ali sigurnija je ipak pomirljiva varijanta, sa sniženjem proseka zračenja..." reče Sarner. "Potrebne su četiri hidrogenske granate od po pedeset do sto megatona na svaku polukuglu - zajedno nepunih osamsto... Okeanska voda će, isparavajući se, povećati sloj oblaka, povećaće se albedo i ostali simbijonti neće moći da im obezbede minimum energije neophodan za razmnožavanje..."

"Račun je zasnovan na nepouzdanim podacima", pobuni se Jazon. Videći da treba da se rasplamsa prepirka među učenjacima, Rohan se povuče od vrata i pođe svojim putem.

Umesto liftom, vraćao se u svoju kabinu zavojnim čeličnim stepenicama, koje normalno nikad nisu korišćene. Redom je prolazio kroz prolaze sve viših i viših spratova. Video je kako u remontnoj hali de Vrisove ekipe posluju upaljenim aparatima za zavarivanje oko nepokretno velikih arktana. Izdaleka je zapazio iluminatore prozora brodske bolnice, u kojima su sijala ljubičasta, zamračena svetla. Jedan lekar u beloј kecelji bešumno prođe kroz hodnik, za njim je priručni automat nosio komplet bleštavih instrumenata. Dalje je Rohan prošao kroz prazne i mračne kantine, klupske prostorije, biblioteku, najzad se našao na svom spratu; prošao je pored astrogatorove kabine i zastao na pola koraka ispred vrata, kao da je poželeo da i njega oslušne, ali iza glatke površine vrata nije dopirao nikakav zvuk, nikakav pramen svetlosti, a okrugli iluminatori bili su čvrsto zatvoreni pričvršćenim zavrtnjima s bronzanim glavama.

Tek u kabini je ponovo osetio zamor. Ruke su mu se opustile, teško

je seo na ležaj, zbacio cipele s nogu i naslonio vrat na prekrštene pregibe ruku. Sedeći tako gledao je u nisku tavanicu, slabo osvetljenu noćnom lampicom; na tavanici je postojala pukotina na plavom laku, koja je išla sredinom i delila tavanicu nadvoje.

Ovo njegovo lutanje po brodu nije preduzeo zbog nekakvog osećanja obaveze, nisu su ga zanimali razgovori ni život drugih ljudi. On se naprosto bojava takvih noćnih časova, jer su ga tada opedale slike kojih nije želeo da se priseća. Od svih uspomena najgora je bila uspomena na čoveka koga je ubio pucajući izbliza da onaj ne bi ubio druge. Morao je da postupa tako, ali zbog toga se nije osećao lakše. Znao je, ako sada ugasi lampicu, da će opet ugledati onu istu scenu, ugledaće kako onaj sa slabim, nesvesnim osmehom stupa iza Vejrovog bacača, koji mu se ljulja u rukama, kako preskače preko tela bez ruke, koje je ležalo na kamenju...

Taj mrtvi je bio Jarg, koji se vratio da tako glupo pogine posle čudnovatog spasenja, a sekund kasnije i onaj što je njega pogodio trebalo je da se svali na Jargovo telo, s pocepanim kombinezonom, koji se pušio na grudima. Uzalud bi bilo Rohanovo nastojanje da odagna tu sliku koja mu se samovoljno stvarala pred očima, osećao je oštar zadah ozona, vreli trzaj drške, koju je tada stiskao oznojenim prstima, dok su oko njega cvileli ljudi koje je kasnije sav zadihan vukao da bi ih povezao kao snoplje, i svaki put bi ga blisko, poznato, kao iznenada oslepelo lice pokošenog čoveka iznenadilo svojim izrazom očajničke bespomoćnosti.

Nešto lupnu; pala je knjiga koju je počeo da čita još u bazi. Stavio je između strana beli list, ali nije pročitao ni retka, jer kad bi stigao. Smestio se udobnije na ležaju. Pomislio je na stratege koji su smišljali planove kako da se uništi oblak i lice mu se iskrivi u prezrivom osmehu. To sve zajedno nema smisla... razmišljao je. Hoće da unište... a u stvari i mi, svi mi hoćemo to da uništimo, ali nikoga time ne možemo da spasemo. Regis je nenastanjena, čovek nema na njoj šta da traži. Otkuda onda taj bes? Jer to je isto kao da je naše ljude pobila bura ili zemljotres. Ničija svesna namera, nikakva neprijateljska misao nije nam preprečila put. Mrtvi proces samoorganizacije... je li vredno upropašćivati sve snage i energiju zato da bismo oblak uništili samo zato što smo ga odmah primili kao pritajenog neprijatelja, koji je najpre iz zasede unštio 'Kondora', a

zatim nas? Koliko takvih neverovatnih, ljudskom shvatanju stranih pojava možda krije u sebi Kosmos? Zar treba svuda da stižemo s razornom silom na brodovima, da bismo smrvili sve ono što je u suprotnosti s našim shvatanjem? Kako su je ono naučnici nazvali - nekrosfera, prema tome i nekroevolucija, evolucija mrtve materije, možda bi Lirani imali šta da nam kažu o tome, Regis III je bila u njihovom domenu, možda su hteli da je kolonizuju kada su njihovi astrofizičari predskazali promenu Sunca u Novu... to je možda za njih bila poslednja nada. Kada bismo mi bili u takvoj situaciji, očevidno bismo se borili, razarali bismo ovaj crni, kristalni nakot, ali ovako?... Ceo parsek daleko od baze, koja je sa svoje strane udaljena od Zemlje toliko svetlosnih godina, u ime čega, u stvari, mi ovde stojimo, gubeći ljude, zašto noćima stratezi istražuju najbolje anihilacione metode, jer o osveti ne može da bude ni govora...

Kada bi se Horpah pojavio pred njim, rekao bi mu u tom trenutku sve to. Kako je smešno i ludo istovremeno to 'osvajanje po svaku cenu', ta 'herojska istrajnost čoveka', ta želja da se osveti smrt drugova koji su poginuli zato što su poslali u tu smrt... Bili smo naprosto neoprezni, previše smo poverenja imali u naše bacače i satove, počinili smo greške i sada ispaštamo posledice. Mislio je tako, držeći zbog slabog svetla zatvorene oči, koje su ga pekale kao da je pod kapcima imao pesak. Čovek se, shvatio je to sada bez reči, još nije uzdigao na pravu visinu, još nije zaslužio tako lepo nazvanu galaktocentričnu visinu, koja se, odavno proslavljena, ne zasniva na tome da treba tražiti samo sebi slične i samo takve shvatiti, nego na tome da se čovek ne meša u neljudske, tuđe probleme. Osvajati pustinju, svakako, zašto da ne, ali ne napadati ono što postoji, što je tokom mnogih miliona godina stvorilo svoju sopstvenu ravnotežu trajanja, koja ne podleže nikome i ničemu, sem vazдушnim i materijalnim silama; a to aktivno trajanje nije ni bolje ni gore od trajanja belančevinastih spojeva, nazivanih životinjama ili ljudima.

Upravo takvog Rohana, punog te uzvišenosti galaktocentričnog sverazumevanja svake postojeće forme, trže ponavljano prodorno zavijanje alarmnih sirena, koje se zarivalo u nerve.

Sve to o čemu je pre jednog sekunda razmišljao, izgubi se, bi očišćeno napadnim zvukom, koji je ispunjavao sve spratove. U sledećem trenutku izjurio je na hodnik i trčao zajedno s ostalim

ljudima u teškom ritmu umornih koraka, uz topao ljudski dah, i još pre no što stiže do lifta, oseti - ne nekim čulom, ne čak ni celim sobom, nego nekako kao da to beše osetio celim trupom broda, u čiju se molekulu pretvorio - udar, u stvari, na izgled neizmerno dalek i slab, ali koji je prožimao trup krstarice od krakova podnožja, pa do pramca, udar sile koja se ni s čim nije dala uporediti, udar koji je - i to je osetio - prihvatilo i elastično isparilo nešto još veće no što je 'Nepobedivi'.

"To je on! On je!" čuli su se povici ljudi što su trčali. Redom su nestajali u liftovima, vrata su se s treskom pomerila, ekipe su strmoglavo tutnjale niz zavojite stepenice, ne mogući da dočekaju da stignu na red u lift, ali kroz zbunjene glasove, dozive, zvižduk bocmana, ponavljani zvuk alarmnih sirena i štropot na gornjem spratu probio se drugi, bezglasni, ali tim nekako silniji potres od narednog udara. Svetla u hodnicima trepnuše i ponovo blesnuše. Rohan nikad nije pomislio da lift može da se spušta toliko dugo. Stajao je, čak i ne shvatajući da još svom snagom pritiska dugme, a pored njega se nalazio još samo jedan čovek, kibernetičar Livin. Lift stade i iskačući iz njega Rohan ču najtanji zvižduk koji se mogao zamisliti, zvižduk čiji viši registri, znao je to, nisu više bili razgovetni za ljudsko uho. Bilo je to nešto poput zajedničkog jauka svih titanskih spojeva krstarice. Upade kroz vrata komandne kabine, shvativši da je 'Nepobedivi' odgovorio vatrom na vatru.

Ali to je, u stvari, bio kraj sudara. Pred ekranom je, na njegovoj užarenoj podlozi, stajao crn i krupan astrogator; gornja svetla su bila ugašena, možda namerno - kroz pruge što su uzdužno presecale ekran, pomućujući celu površinu vidnoga polja, štrčala je, donjim delom prilepljena uz tle, a na vrhu gigantska, trbata, isturena klupčastim masivima na sve strane horizonta, prividno sasvim nepomična gljiva od eksplozije, koja je razbila u atome i uništila 'Kiklopa' na trojnom perimetru, a u vazduhu je još visilo stravično, staklasto treperenje od eksplozije koja se razilazila i kroz koju se čuo monotoni glas tehničara:

"Dvadeset i šeststo, u tački Nula... devet i osamsto u perimetru... jedan i četiri i dvadeset dva u polju..."

Imamo 1420 rendgena u polju, to znači da je zračenje probilo energetski zakon... shvati Rohan. Nije znao da je tako nešto

moguće. Ali kad je bacio pogled na štit glavne dispozicije sile, shvatio je kakav je naboj upotrebio astrogator. Tom energijom bi se moglo skuvati unutar kontinentalno more srednje veličine. Šta ima - Horpah je više voleo da ne rizikuje ponovne hice. Možda je preterao, ali sada su bar ponovo imali samo jednoga protivnika.

Na ekranima se, međutim, razvijao neobičan prizor: kudrav i istovremeno karfiolast vrh gljive goreo je u svim prelivima duginih boja, od najsrebrnastije zelene, pa do dubokih, kajsijastih i karminskih skerletnih boja. Pustinja se - Rohan je to tek sad zapazio - uopšte nije videla, poput debele magle prekrrio ju je nekoliko desetina metara visoko zaopšijan pesak, koji je stajao tako, talasajući se, sasvim kao da se pretvorila u pravo more. A tehničar je stalno ponavljao cifre koje je čitao sa skale:

"Devetnaest hiljada u tački Nula... osam i šezdeset u perimetru... jedan jedan i nula dva u polju..."

Pobeda nad 'Kiklopom' primljena je u gluhom ćutanju, jer, ruku na srce, trijumf u razbijanju svoje sopstvene, i uz to najjače borbene sprave nije bio naročito dostojan slavljenja. Ljudi su počeli da se razilaze, dok je gljiva od eksplozije nastavljala da raste u atmosferu i naglo se pri vrhu rasplamsala u dugu gamu boja, ovoga puta pogođena zracima sunca, koje je još stajalo pod horizontom. Probila je već najviše slojeve ledenih cirusa i visoko iznad njih poprimila je ljubičastozlatnu, ćilibarskožutu i platinastu boju; te bleštave boje u talasima su silazile sa ekrana i ispunjavale celu komandnu kabinu, koja se preivala, kao da je na belo emajliranim pultovima neko mutio boje zemaljskog cveća.

Rohan se začudio još jednom, ugledavši Horpahovo odelo. Astrogator je bio u šinjelu - onom snežnobelom gala šinjelu koji je poslednji put video na njemu na oproštajnoj svečanosti u Bazi. Mora da je zgrabio prvi deo odeće koji mu se našao pod rukom. Stojeći s rukama u džepovima, s nakostrešenom sedom kosom na slepoočnicama, očima je prešao preko okupljenih.

"Kolega Rohane", reče neočekivano mekim glasom, "molim vas da izvolite k meni."

Rohan mu priđe i mahinalno se ispravi, a tada se astrogator okrenu i pođe prema vratima. Išli su tako jedan za drugim kroz hodnik, a kroz okna za ventilaciju čulo se, kroz šum kondenzovanog vazduha,

potmulo i nekako nalik na gnevno gundanje mase ljudi, koji su ispunjavali donji deo broda.

10. RAZGOVOR

Rohan je stupio u astrogatorovu kabinu nimalo iznenađen njegovim pozivom. Bivao je u njoj, doduše, retko, ali pošto se sam vratio u bazu iz kratera bio je pozvan na 'Nepobedivog' i Horpah ga je primio baš kod sebe. Takvi pozivi najčešće nisu obećavali ništa dobro. Istina, Rohan je tada bio previše potresen katastrofom u klancu da bi se plašio astrogatorova gneva. Uostalom, ovaj ga nije ni rečju prekoreo, samo što ga je veoma detaljno ispitivao o okolnostima koje su pratile napad oblaka. U razgovoru je učestvovao i doktor Saks, koji je izrazio pretpostavku da se Rohan spasao zato što ga je bio zahvatio 'stupor', zapanjenost koja deprimira električnu delatnost mozga, tako da ga je oblak smatrao već izbačenim iz stroja, jednim od pogodenih. Što se Jarga tiče, neurofiziolog je smatrao da se šofer spasao čistom slučajnošću, jer se, pobegavši, našao van napadnutog terena. Turner međutim, koji se gotovo do kraja trudio da brani sebe i druge, pucajući iz lasera, poneo se istina onako kako mu je nalagala dužnost, ali sasvim paradoksalno, baš ga je to ubilo, jer je njegov mozak radio normalno i time je navukao na sebe pažnju oblaka. Oblak je, naravno, slep prema ljudskom shvatanju i čovek je za njega predstavljao samo izvestan pokretljiv objekat, koji svoju prisutnost manifestuje električnim potencijalima moždane kore. Horpah, lekar i on razmatrali su takođe mogućnost zaštite ljudi time što bi bili dovedeni u stanje 'veštačke omamljenosti', zahvaljujući primeni odgovarajućeg hemijskog preparata, ali Saks je izrazio mišljenje da bi takav lek delovao s previše velikim zakašnjenjem kad bi se ukazala stvarna potreba za 'električnom kamuflažom', a opet, slati u akciju ljude u stanju pomračenosti - nemoguće je. I tako na kraju sve to ispitivanje Rohana, nije donelo konkretnih rezultata. Horpah je želeo da se još vrati na to pitanje. Zastao je na sredini kabine, jedno dvaput veće no što je njegova. U zidu su se nalazili uređaji za uspostavljanje neposredne veze s komandnom kabinom i ceo niz mikrofona unutrašnje instalacije, ali sem toga u kabini nije bilo ničega što bi odavalo da tu već godinama stanuje komandant broda. Horpah je zbacio šinjel. Imao je ispod njega pantalone i mrežastu košulju. Kroz njena okca probijale su se guste, sede dlake

njegovih širokih grudi. Seo je malo postrance od Rohana koji je stajao. Teškim rukama oslonio se na stočić, na kome nije bilo ničega sem jedne Rohanu nepoznate knjižice, uvezane u izlizanu kožu. Prenevši pogled s te njemu nepoznate lektire svoga šefa na njega samog, osetio se kao da ga je ugledao prvi put. Bio je to čovek smrtno umoran, koji nije pokušavao čak ni da prikrije pred njim drhtanje ruke, dignute prema čelu. Rohan je tada, kao ozaren, shvatio da uopšte ne poznaje Horpaha pod čijom je komandom služio već četvrtu godinu. Nikad mu nije palo na um da se zamisli zbog čega u astrogatorovoj kabini nema ničega ličnog, nijedne od onih sitnih, ponekad zabavnih ili nevinih stvari kakve ljudi nose u prostor, kao što su uspomene iz detinjstva, ili uspomene iz kuće. Sada mu se učinilo da je shvatio zbog čega Horpah nije imao ništa, zbog čega čak ni na zidovima njegove kabine nije bilo nikakvih starih fotografija, koje bi mu pokazivala lica bliskih ljudi, koji su ostali na Zemlji. Nije osećao potrebu za nečim takvim, jer je sav bio ovde, na brodu, i Zemlja mu nije bila dom. Ali možda je žalio zbog toga sada, prvi put u životu? Njegova teška pleća, ruke i vrat nisu odavali starost. Stara je bila samo koža na astrogatorovim rukama, gruba, bezvoljno naborana na zglovcima prstiju, koja je postajala bela kada bi ih ispravio i gledao na njihovo lako podrhtavanje, na izgled s ravnodušnom i umornom zainteresovanošću, kao da konstatuje nešto što mu je do tada bilo tuđe. Rohan nije hteo to da gleda. Ali komandant mu, nagnuvši lako glavu, pogleda u oči i sa stidljivim smeškom progundā:

"Presolio sam, a?"

Rohan oseti ošamućenost ne toliko zbog samih reči, koliko zbog njihovog tona i celokupnog astrogatorovog ponašanja. Ništa ne reče. Nastavio je da stoji, a komandant, protrjavši širokom šakom dlakave grudi, dodade:

"Možda je tako i bolje."

I nekoliko sekundi kasnije, sa iskrenošću neobičnom za njega:

"Nisam znao šta da radim..."

Bilo je u tome nečeg potresnog. Rohan kao da je i sam naslućivao da je astrogator poslednjih nekoliko dana isto tako bespomoćan kao i svi oni, ali tek u tom trenutku je postao svestan da to nije bilo pravo saznanje, jer je u suštini verovao da astrogator vidi za nekoliko

kopalja dalje od svakog drugog čoveka, jer tako mora da bude. I evo, odjednom se pred njim otkrivala suština komandanta nekako dvostruko, jer je video poluobnažene Horpahove grudi, to telo toliko umorno, s rukama koje su drhtale; postojanje toga tela nikada dotle nije dopiralo do Rohanove svesti, a sad je istovremeno čuo reči koje su potvrđivale istinitost njegovog otkrića.

"Sedi, momče", reče komandant.

Rohan sede. Horpah se diže, priđe umivaoniku, ispljuska vodom lice i vrat, brzo se istrlja, žurno obuče bluzu, zakopča je i sede naspram Rohana. Gledajući mu u oči svojim bledim i uvek malo suznim očima, kao od vetra, upita kao protiv volje:

"Kako je s tim tvojim... imunitetom? Pregledali su te?"

Ah, znači samo to - promače Rohanu kroz glavu. Pročisti grlo.

"Jesu, pregledali su me lekari, ali ništa nisu otkrili. Verovatno je Saks u pravu, što se tiče stupora."

"Da. I ništa više nisu rekli?"

"Meni nisu. Ali čuo sam... razmišljali su, zbog čega oblak napada čoveka samo jednom, a posle ga prepušta sudbini."

"To je zanimljivo. I šta kažu?"

"Lauda smatra da oblak razlikuje normalne od pogođenih zahvaljujući razlici električne aktivnosti u mozgu. Kod onih koji su pretrpeli šok, mozak pokazuje aktivnost kao u novorođenčeta. Ili bar sasvim sličnu. Izgleda da je u onakvoj zapanjenosti, u kakvoj sam se ja našao, slika veoma slična. Saks pretpostavlja da bi se mogla načiti tanka metalna mreža, koja bi mogla da se sakrije u kosi... ona bi slala slabe impulse, upravo onakve kakve šalje mozak ozleđenog čoveka. Nešto poput 'kape-nevidimke'. Na taj način ljudi bi mogli da se maskiraju pred oblakom. Ali to je samo nagađanje. Ne zna se da li bi to donelo koristi. Hteli bi da izvedu nekoliko eksperimenata. Nemaju ipak dovoljnu količinu tih kristalića - a ni one koje je 'Kiklop' trebalo da im dostavi, nismo dobili..."

"No, dobro" uzdahnu astrogator. "Nisam o tome hteo s tobom da razgovaram... Ovo o čemu ćemo razgovarati, neka ostane među nama. Važi?"

"U redu..." reče polako Rohan i ponovo postade napet. Astrogator ga sad nije gledao, kao da mu je bilo teško da počne.

"Nisam još doneo odluku", reče naglo. "Neko drugi na mom mestu

bacio bi novčić. Vratiti se - ne vratiti se... Ali ja neću to. Znam koliko se često ne slažeš sa mnom..."

Rohan otvori usta, ali starešina lakim pokretom ruke zaustavi njegove reči pre no što se rodiše.

"Ne, ne... Evo, imaš šansu. Dajem ti je. Ti ćeš odlučiti. Učiniću kako kažeš."

Pogledao mu je u oči i odmah skrio pogled pod teškim kapcima.

"Kako... ja?" promuća Rohan. Sve bi drugo očekivao, samo to ne.

"Da, baš ti. Naravno, dogovorili smo se: to će ostati među nama. Ti ćeš preuzeti odluku, a ja ću je sprovesti. Ja ću za nju odgovarati pred Bazom. Pogodni uslovi, zar ne?"

"Vi to govorite... ozbiljno?" upita Rohan samo da bi dobio u vremenu, jer je i bez toga znao da je sve istina.

"Dabome. Da te ne znam, dao bih ti vremena. Ali znam da hodaš i misliš svoje... da si već odavno doneo odluku... ali možda je ne bih od tebe izvukao. Zato ćeš mi je reći, ovde, odmah. Jer to je naređenje. U tom trenutku ti ćeš biti komandant 'Nepobedivog'... Nećeš odmah? Dobro. Imaš minut vremena."

Horpah ustade, priđe umivaoniku, protrlja dlanom obraze da mu pod prstima zašuštaše sede čekinje, i poče da se, kao da je sve u najboljem redu, brije električnim aparatom. Gledao je u ogledalo.

Rohan ga je video i istovremeno ga nije video. U prvi mah se ražestio na Horpaha, koji s njim postupa tako bezobzirno, dajući mu pravo, a u stvari obavezu da sam odluči, vezujući ga rečju, a istovremeno primajući unapred celokupnu odgovornost na sebe. Rohan ga je toliko poznao da je znao kako je o svemu ovom dobro razmislio i da povratka nema. Sekundi su jurili i trebalo je govoriti, za trenutak, odmah, a on ništa nije znao. Svi argumenti koje bi tako rado bacio astrogatoru u lice, koje je pripremao kao kamenje tokom svojih noćnih premišljanja, nestadoše. Ona četvorica nisu živi - gotovo pouzdano. Da nije toga 'gotovo', ne bi trebalo ništa razmišljati, preokretati, naprosto bi u zoru odleteli. Ali sad ovo 'gotovo' poče u njemu da raste. Dok je bio pored Horpaha, smatrao je da treba smesta da polete. Sada je osećao da mu takvo naređenje neće proći kroz grlo. Znao je da to ne bi bio kraj problema Regis, nego početak problema. Nije to imalo ničeg zajedničkog s odgovornošću prema Bazi. Ta četiri čoveka ostala bi na brodu, i nikad

više ne bi bilo kao pre. Posada je želela da se vrati. Ali Rohan se setio svoga noćnog lutanja po brodu i shvatio je da bi posle nekog vremena ljudi počeli o tome da misle, a zatim i da govore. Rekli bi: "Vidite? Ostavio je četvoricu ljudi i poleteo." I ne bi se računalo ništa drugo. Svaki čovek je morao da zna da ga drugi neće ostaviti - ni u kakvim okolnostima. Da se može izgubiti sve, ali da na brodu treba imati sve članove posade - žive ili mrtve. Taj princip nije bio upisan u pravilnik. Ali kada se ne bi tako postupalo, niko ne bi mogao da leti.

"Slušam vas", reče Horpah. Odložio je aparat za brijanje seo naspram Rohana.

Rohan obliza usne.

"Treba pokušati..."

"Šta?"

"Da se pronađu oni..."

Dogodilo se. Znao je da mu se astrogator neće usprotiviti. Bio je sad, u stvari, potpuno uveren da je Horpah baš na to računao: da je to učinio namerno, kako u preduzetom riziku ne bi bio usamljen.

"Oni. Razumem. Dobro."

"Ali potreban je plan. Nekakav način, razuman..."

"Razumni smo bili do sada", reče Horpah. "Rezultate znaš."

"Mogu li nešto da kažem?"

"Izvoli."

"Bio sam noćas na savetovanju stratega. To znači, čuo sam ih... uostalom, nije važno. Razrađuju različite varijante anihilacije oblaka... ali zadatak se ne sastoji u tome da oblak bude uništen, nego da se pronađu ona četvorica. Znači, ako se preduzme nekakav antiprotonski masakr, onda, čak ako je koji od te četvorice i živ, iz drugog takvog pakla neće izići čitav, to je sigurno. Niko. Bilo bi nemoguće..."

"I ja tako mislim", olako odgovori astrogator.

"I vi?! To je dobro... pa onda?"

Horpah je ćutao.

"Jesu li oni... jesu li pronašli neko drugo rešenje?"

"Oni?... Nisu."

Rohan htjede još nešto da upita, ali nije imao hrabrosti. Reči su mu zamrle na usnama. Horpah ga je gledao, kao da je na nešto čekao. Ali Rohan nije znao ništa - nije valjda komandant pretpostavljao da bi

on sam, na svoju ruku, bio kadar da smisli nešto savršenije od svih učenjaka, kibernetičara i stratega, zajedno s njihovim elektronskim mozgovima? To bi bila besmislica. A ipak ga je strpljivo gledao. Ćutali su. Voda je odmereno kapala iz slavine, nebično glasno u potpunoj tišini. I iz tog ćutanja između njih se rodilo nešto što ledenim dahom zapljusnu Rohanovo lice. Ubrzo celo lice, koža, od vrata pa preko vilica, poče da mu se grči, da postaje nekako tesna, dok je gledao u sužene, sada bezizražajne Horpahove oči. Ništa drugo nije video sem tih očiju. Znao je već.

Polako je klimnuo glavom. Kao da kaže 'da'. Razumeš? pitao je astrogatorov pogled. Razumem, odgovorio je pogledom Rohan. Ali što je ta svest postajala u njemu jasnija, osećao je da je to nemoguće. Da niko nema prava da to zahteva od njega, čak ni on sam. I tako su i dalje ćutali. Ćtao je, ali sad praveći se da ništa ne zna; hvatao se za tu naivnu nadu da, pošto ništa nije rečeno, ono što je prešlo iz očiju u oči može da bude poreknuto. Mogao bi slagati da je u pitanju nedosetljivost - jer je shvatao, jer je osećao da mu Horpah sam to nikad neće kazati. Ali Horpah je video to, sve je video. Sedeli su nepokretni. Horpahov pogled omekša. Nije više izražavao očekivanje, ni požurujuću nametljivost, nego samo saesećanje. Kao da je govorio: "Razumem. Dobro. Neka bude i tako." Komandant obori pogled. Još samo trenutak, i ova nedorečenost bi se izgubila, te bi obojica mogli da se ponašaju kao da se ništa uopšte nije dogodilo. Ali taj oboreni pogled je presudio. Rohan začu sopstveni glas.

"Poći ću", rekao je.

Horpah odahnu teško, ali Rohan, obuzet panikom koju je u njemu pobudila reč koju je sam izgovorio, nije to zapazio.

"Ne", reče Horpah. "Tako nećeš poći..."

Rohan je ćtao.

"Nisam mogao to da ti kažem..." poče astrogator. "Čak ni da tražim dobrovoljca. Nemam prava. Ali sada već i sam znaš da ne možemo da odletimo tek tako. Samo jedan usamljen čovek može tamo da uđe... i da iziđe. Bez šlema, bez mašina i bez oružja."

Rohan ga je jedva čuo.

"Sada ću ti izneti svoj plan. Razmislićeš o njemu. Moći ćeš da ga odbaciš, jer sve i dalje ostaje među nama dvojicom. Zamišljam to

ovako: aparat s kiseonikom načinjen od silikona. Nikakvih metala. Poslaću tamo dva džipa, bez ljudi. Oni će na sebe navući oblak, koji će ih uništiti. U tom istom času poći će treći džip. S čovekom. U tome i jeste najveći rizik: treba, naime, kolima prići što je bliže moguće, kako se ne bi gubilo vremena u prelaženju preko pustinje. Zaliha kiseonika dovoljna je za osamnaest časova. Imam ovde fotograme celoga klanca i okoline. Smatram da ne treba ići putem dosadašnjih ekspedicija, nego da se treba dovesti što je moguće bliže severnom rubu visoravni i odande sići pešice niz stene dole. U gornji deo klanca. Tamo su mogli da se spasu. Teren je težak, mnogo pećina i pukotina. Kada bi ih pronašao sve, ili samo nekoga od njih..."

"Zaista. Kako da ih pokupim?" upita Rohan, osećajući ubod čudljive satisfakcije. Na tome mestu plan se kvario. Kako je Horpah bio spreman da ga lako žrtvuje...

"Imaćeš odgovarajuće sredstvo koje će ih lako ošamutiti. Postoji tako nešto. Naravno, ono će biti potrebno samo u slučaju ako pronađeni ne bude hteo da ide dobrovoljno. Srećom oni u tom stanju mogu da hodaju..."

Srećom... pomisli Rohan. Stiskao je pesnice pod stolom, pazeći da Horpah to ne zapazi. Nije se uopšte bojao. Još nije. Sve zajedno bilo je previše nestvarno...

"U slučaju da se oblak... zainteresuje za tobe, moraš da legneš na zemlju i ostaneš nepomičan. Mislio sam o nekakvom preparatu za takav slučaj, ali delovao bi s prevelikim zakašnjenjem. Ostaje samo taj zaklon za glavu, taj strujni simulator o kome je govorio Saks..."

"Zar tako nešto već postoji?..." upita Rohan. Horpah razumede skriveni smisao pitanja. Ali sačuva mirnoću.

"Ne postoji. Ali može da se načini za jedan sat. Mreža skrivena u kosi. Mali aparat koji generiše strujne ritmove biće sakriven u okovratniku kombinezona. Sada... dajem ti sat vremena. Dao bih ti više, ali sa svakim narednim satom izgledi da oni budu spaseni - smanjuju se. I ovako su ništavni. Kada ćeš doneti odluku?"

"Već sam je doneo."

"Što si glup? Zar ne čuješ šta ti govorim? Ono je bilo samo da shvatiš da još ne smemo da startujemo..."

"Ali vi znate da ću i tako poći..."

"Nećeš poći ako ti ne dozvolim. Ne zaboravi da sam još ja ovde

komandant. Pred nama je problem u kome se ne vodi računa o bilo čijim ambicijama."

"Razumem", reče Rohan. "Vi ne želite da se osetim primoranim?... Dobro. Prema tome... ali ovo što govorimo još je obuhvaćeno onom rečju?"

"Da."

"Prema tome, hoću da znam šta biste vi učinili na mome mestu. Zamenimo se... obrnuto nego maločas..."

Horpah malo počuta.

"A kada bih ti kazao da ne bih pošao?"

"Onda ni ja neću poći. Ali znam da ćete kazati istinu."

"Onda nećeš poći? Časna reč? Ne, ne... Znam da je to nepotrebno..."

Astrogator ustade. Tada ustade i Rohan.

"Vi mi niste odgovorili."

Astrogator ga je gledao. Bio je viši, dosta krupniji i širi u ramenima. Njegove oči dobile su onaj umorni izgled kao na početku razgovora.

"Možeš da ideš", reče. Rohan se mahinalno ispravi i uputi se ka izlazu. Astrogator tada načini pokret kao da htjede da ga zaustavi, da ga uhvati za ruku, ali Rohan to nije opazio. Izišao je, a Horpah je stajao nepomično u vratima koja su se zatvarala, i dugo je još tako ostao.

11. 'NEPOBEDIVI'

Prva dva džipa spustila su se sa svoznice u osvit. Podsunčane humke dina bile su još crne, pokrивene noćnom tamom. Polje se otvorilo, propustivši mašine, i zatvorilo, blešteći plavim sjajem. Na zadnjem sedištu trećega, odmah pored podnožja krstarice, u kombinezonu, bez šlema i zaštitnih stakala, samo s malom maskom kiseoničkog aparata na ustima, sedeo je Rohan, obuhvatajući kolena prekrštenim rukama, jer mu je tako bilo ugodnije da gleda na skakutavu kazaljku sekundare.

U levom gornjem džepu kombinezona imao je četiri ampule injekcija, a u desnom - pljosnato upresovane tablete hranljivog koncentrata, a džepovi nadkolenica bili su mu ispunjeni sitnim instrumentima: meračem zračenja, malim magnetomerom, kompasom i mikrofotogrametričkom kartom terena, ne većom od dopisnice, koju je trebalo gledati pomoću jake lupe. Opasan je bio šestostrukim namotajima najtanjeg plastičnog užeta, a cela njegova odeća praktično je lišena svih metalnih delova. Žičanu mrežu, sakrivenu u kosi, uopšte nije osećao - sem ako ne bi namerno pomerio kožu na glavi; nije osećao ni prisutnost struje koja je prolazila kroz nju, ali je mogao da kontroliše rad mikropredajnika ušivenog u okovratnik, ako bi na to mesto stavio prst: taj mali tvrdi cilindar kucao je odmereno i taj puls je mogao da se oseti dodirom.

Na istoku je stajao crveni pojas i vetar je počinjao da se budi, kvareći peščane vrhove dina. Niski greben kratera, koji je predstavljao granicu horizonta, izgledao je kao da se polako rastapa u povećanom crvenilu. Rohan diže glavu: morao je da bude lišen dvostrane veze s brodom, jer bi predajnik svojim radom odmah odao njegovo prisustvo. Ali u njegovom uhu je stajao prijemni aparat, ne veći od koštice; 'Nepobedivi' je mogao - bar privremeno - da mu šalje signale. Upravo sada je aparat progovorio, i bilo je to gotovo kao da se javio unutrašnji glas u njegovoj glavi.

"Pažnja, Rohane. Ovde Horpah... aparati s pramca beleže porast magnetne aktivnosti. Džipovi su verovatno već pod oblakom... šaljem sondu..."

Rohan pogleda u nebo koje se razvedravalo. Nije mogao da vidi sam

start rakete koja se probila uvis naglo, uspravno, poput svetlosnog signala, vukući za sobom tanki pramen beloga dima, zaprašivši njime vrh broda i vrtoglavom brzinom otplovila u pravcu severoistoka. Prolazili su minuti. Već je polovina nabrekiog štita staroga sunca sedela na bedemima kratera, kao da ga je opkoračila.

'Omanji oblak napada prvi džip...' razleže se glas u njegovoj glavi. 'Drugi za sad nastavlja bez problema... prvi se približava stenovitoj kapiji... pažnja! U ovom trenu izgubili smo kontrolu nad prvim. Optičku takođe - oblak ga je prekrrio. Drugi stiže do zaokreta pored šestog tesnaca... nije napadnut... počelo je! Izgubili smo kontrolu nad drugim. Pokriše ga... Rohane! Pažnja! Tvoj džip će krenuti za petnaest sekundi - otada ćeš postupati prema sopstvenom nahođenju. Uključujem startni automat - svako dobro...'

Horpahov glas se naglo udaljio. Zamenilo ga je mehaničko kucanje, koje je odmeravalo sekunde. Rohan se bolje namesti na sedištu, upre se nogama, prebaci ruku kroz električnu omču pričvršćenu uz gornji ručni naslon džipa. Laka mašina se naglo strese i glatko krenu napred. Horpah je sve ljude držao unutra u brodu, Rohan mu je zbog toga bio gotovo zahvalan, jer ne bi podneo nikakva opraštanja. I tako je, pričvršćen za sedišta džipa koji je skakao video samo ogroman stub 'Nepobedivog' koji se polako smanjivao; plavi blesak koji je neko vreme treptao na padinama pešćanih dina podsetio ga je da mašina upravo prolazi kroz granice polja sila. Ali odmah potom brzina se povećala i riđi oblak, koji su dizale naduvane gume zaklonio mu je vidik; jedva je kroz njega mogao da vidi nebo koje je svetlucalo. Nije to bilo baš dobro - mogao je da bude bez upozorenja napadnut. I zato, umesto da sedi, kako je bilo planirano, on se okrenuo, ustao i držeći se za naslon, stajao je sad na papučici. Zahvaljujući tome mogao je iznad spljoštenih leđa prazne mašine da gleda u pustinju koja mu je jurila u susret. Džip je jurio maksimalnom brzinom, povremeno odskačući i gotovo leteći, tako da je Rohan svom snagom morao da se drži da s njega ne sleti. Motor se gotovo nije čuo, samo mu je vetar zujao oko glave, zrnca peska šibala su ga po licu i očima, a s obe strane mašine dizali su se vodoskoci peska stvarajući neproziran zid, tako da nije ni znao kada se našao van kruga kratera. Džip je očevidno preleteo preko jednog od pešćanih prevoja na njegovoj severnoj strani.

Rohan začu otegnut signal koji se naglo približavao; bio je to predajnik telesonde izbačene na veliku visinu tako da je on nije mogao zapaziti na nebu, iako je naprezao pogled. Mora da se digla veoma visoko, kako ne bi navukla na njega pažnju oblaka, a istovremeno je njeno prisustvo bilo neophodno - jer inače brod ne bi mogao da upravlja kretanjem džipa. Na zadnji zid džipa namerno je pričvršćen brojač kilometara, da bi mu olakšao orijentaciju. Prevalio ih je do sada devedeset i svaki čas je očekivao da se pred njim pojave prve stene. Ali niski sunčani disk, koji mu je do tada bio s desne strane, jedva se nazirući svojim crvenilom kroz podignutu prašinu, premestio se malo pozadi. Džip je, znači, skretao levo - Rohan se uzalud trudio da oceni da li se taj manevar uklapa u prethodno obeleženi pravac, ili je veći: to bi značilo da su u komandnoj kabini zapazili neki nepredviđeni manevar oblaka i da žele od njega da ga udalje. Sunce se trenutak potom izgubilo iza prvog, dosta niskog stenovitog grebena. A onda se opet pojavilo. U kosom osvetljenju njegovih zraka pejzaž je izgledao divlje i nije ličio na onaj koji je pamtio iz svoga poslednjeg pohoda. Ali tada ga je posmatrao s veće visine, jer je sedeo u tornjiću transportera. Džip iznenada poče tako naglo da se trese i odskače, da se Rohan nekoliko puta bolno udari grudima o oklop. Morao je sada da napregne svu snagu da ga silina tih besnih podbačaja, koje nisu mogle da amortizuju čak ni balonaste gume, ne izbací s visoke papučice. Točkovi su igrali po kamenju, bacali visoko u vazduh šljunak, koji je glasno leteo niz padinu, povremeno se besno okretali u mestu, tako da je Rohan imao utisak da ta paklena vožnja mora biti vidljiva s udaljenosti od nekoliko kilometara, te je ozbiljno pomišljao na to da zaustavi mašinu - odmah ispod pleća imao je isturenu dršku kočnice, ugrađene spolja - i da iskoči. Ali tada bi ga čekalo višekilometarsko lutanje pešice, što bi smanjilo i bez toga nevelike izgleda da stigne do cilja. Stisnuvši zube, s rukama čvrsto priljubljenim uz držače, koji mu sada uopšte više nisu izgledali onako čvrsti kao pri polasku, samo je, začkiljivši, gledao iznad ravnog čela mašine u gornji deo padine. Pev radiosonde povremeno je slabio, ali mora da se još uzdizala nad njim, jer je džip okretno manevrisao, zaobilazeći gomile neprohodnih stena, povremeno se nagingao, usporavao, a onda bi opet svom snagom pojurio uzbrdo.

Brojčanik je pokazivao dvadeset i sedam prevaljenih kilometara. Obeleženi put iznosio je na mapi šezdeset, ali mora da je u stvarnosti bio duži, s obzirom na neprestana krivudanja i skretanja. Sada više nije bilo ni traga od peska; sunce, ogromno, koje gotovo uopšte nije grejalo, visilo je teško i nekako grozomorno, svojim štitom stalno dodirujući stenovite grebene, mašina se uz grozničavo podrhtavanje bez prestanka besno probijala preko šljunčanika, povremeno klizeći zajedno s njihovim škripavim usovom, gume su pištavo zavijale, tarući se bespomoćno o kamen, na nagibu koji se sve više i više uvećavao. Dvadeset devet kilometara - sem pevušecćeg signala sonde nije čuo ništa drugo. 'Nepobedivi' je ćutao; zašto? Rohanu se ćinilo da je nejasan obronak, obeležen crnkastim linijama, koji se nazirao ispod crvenkastog sunca, gornji rub klanca, u koji on treba da se spusti, ali ne tu, nego tek znatno dalje, na severu. Trideset kilometara. U svakom slučaju nije video ni traga od crnog oblaka. Mora da se već razračunao sa one dve mašine. Ili ih je prosto napustio, zadovoljivši se time što ih je odsekao od broda, blokiravši im vezu? Džip se sav bacakao, kao oćajna životinja; povremeno mu je zujanje motora, koji je radio na maksimalnim obrtajima, ulazio pod grlo. Tempo se stalno smanjivao, ali i tako je napredovao izuzetno dobro; možda je trebalo da upotrebi vazdušni jastuk? Ali to bi bila mašina previše velika i teška, a sem toga, ne vreda sad o tome misliti, ćim se ništa ne može izmeniti...

Htede da pogleda na sat. Nije to mogao da ućini jer ni za sekund nije smeo da prinese ruku oćima. Pokušavao je da savijenim kolenima priguši strahovite potrese, od kojih mu se mutila cela utroba. Ali mašina je naglo pojurila napred i na vrat na nos poćela da se strmoglavljuje istovremeno i na stranu i naniže, koćnice zaškripaše, ali šljunak je već leteo na sve strane, zvućno dobovao po ploćama tankog oklopa, a zatim džip grćevito skrenu, zabaci se, za trenutak nastavi postrance preko šljunćane reke, i to kretanje zamre...

Onda se mašina polako okrenu i opet poće uporno da se penje uz padinu. Sada je Rohan već video klanac. Poznavao ga je po crnkastim zakrpama odvratnog ćestara, nalik na borovinu, koja je pokrivala strme stene. Od padina klanca delilo ga je valjda svega pola milje. Trideset i ćetvrti kilometar...

Padina koju je trebalo joć da prevali izgledala je kao more haotićno

nagomilanih blokova. Izgledalo je nemoguće da mašina kroz njih pronađe put. Već je prestao da traži očima moguće prolaze, pošto i onako nije u njegovoj moći bilo da upravlja manevrima. Više je nastojao da ne skida pogled sa stena koje su okružavale ždrelo. U svakom trenutku odande je mogao da iskrсне crni oblak.

"Rohane... Rohane..." začu iznenada. Srce mu jače zakuca. Prepoznao je Horpahov glas.

"Verovatno džip neće moći da te doveze do cilja. Odavde ne možemo tačno da ocenimo nagibe padine, ali izgleda da imaš još samo pet do šest kilometara vožnje - kada se džip zaglavi, moraćeš dalje pešice... Ponavljam..."

Horpah je još jednom izgovorio isto. Najviše 42-43 kilometra... ostaće mi oko sedamnaest - po ovom terenu najmanje četiri časa, ako ne i više - munjevito sračuna Rohan. Ali možda se varam, možda će džip proći...

Glas sa broda učuta i opet se čulo samo ritmično ponavljano pevušenje sonde. Rohan stisnu zubima usnik maske, jer mu je na oštrim trzajima strugao unutrašnju površinu usana. Sunce više nije bilo priljubljeno uz najbližu planinu, ali kao da se nije ni dizalo. Pred očima je imao veće i manje kamene blokove, stenovite ploče, povremeno ga je prekrivala njihova hladna senka, a mašina je išla mnogo sporije; podigavši pogled, ugledao je blede, paperjaste oblake koji su se razilazili po nebu. Sijalo je na njemu nekoliko zvezda. Odjednom se sa džipom dogodi nešto čudno. Njegov zadnji deo počučnu, a prednji polete uvis... sav se ljuljao izvesno vreme, poput konja kada se propne... samo još sekund, i svalio bi se, poklopivši Rohana, da ovaj naglo ne iskoči dole. Pao je na kolena i ruke, kroz debele zaštitne rukavice i nadkolenice osetio je bolan udarac, i otkotrljao se dva metra po šljunku dok se nije zaustavio. Džip je još jednom zaškripao točkovima i zamro.

"Pažnja... Rohane... to je trideset i deveti kilometar... mašina dalje ne može - moraš pešice... snaći ćeš se po mapi... džip će ostati na tome mestu - za slučaj da ne budeš mogao da se vratiš drugačije... nalaziš se na preseku koordinata 46 i 192..."

Rohan se polako diže na noge. Boleli su ga svi mišići. Ali teški mu behu samo prvi koraci; potom se uhodao. Hteo je što više da se udalji od džipa, ukočenog između dva stenovita praga. Pod jednim

velikim obeliskom je seo, izvadio iz džepa kartu i pokušao da se snađe gde je. Nije to bilo lako. Najzad je odredio svoj položaj. Od gornje ivice klanca deli ga još otprilike kilometar u vazdušnoj liniji, ali na tome mestu nije se moglo ni sanjati o silasku dole; padine je prekrivao neprohodan metalni čestar. Zato Rohan krenu naviše, sve vreme razmišljajući o pokušaju da siđe na dno klanca na bližem mestu no što je bilo dogovoreno. Do toga cilja morao bi da ide najmanje još četiri časa. Čak i kada bi uspeo da se vrati džipom, morao bi da računa na daljih pet časova povratnog puta, a koliko je vremena trebalo da predvidi za silazak u klanac, ne računajući tu i traženje izgubljenih? Odjednom mu se ceo plan učini potpuno lišen smisla. Bio je to naprosto isto tako uzaludan, koliko i herojski gest, kojim je Horpah, žrtvujući i njega, Rohana, mogao umiriti sopstvenu savest. Neko vreme razdirao ga je takav bes što se dao nasankati kao kakav balavac, jer je astrogator sve bio unapred sračunao - da gotovo nije ni video okolinu. Polako se ohladio. Nema vraćanja, ponavljao je sebi, pokušaću. Ako ne uspem da siđem, ako ne nađem nikog do tri časa, vraćam se. Bilo je petnaest minuta posle sedam. Trudio se da ide dugim i odmerenim koracima, ali ne previše brzo, jer se pri većem naporu upotreba kiseonika povećavala. Na pregibu desne ruke pričvrstio je kompas da ne bi skretao sa izabranog pravca. Nekoliko puta morao je ipak da zaobilazi raseline sa okomitim stranama. Na Regisu je vladala teža znatno manja nego na Zemlji, što je barem davalo izgleda na veću slobodu kretanja čak i po ovako teškom terenu. Sunce se diglo. Rohanov sluh, navikao na stalnu pratnju svih onih zvukova kojima su ga, poput zaštitne barijere na dosadašnjim pohodima okružavale mašine, postao je kao ogoljen i posebno izoštren. S vremena na vreme čuo je samo ritmično, daleko slabije nego pre, pevušenje sonde, ali zato je svaki nalet vetra, koji je udarao o bridove stena, trovao njegovu pažnju, jer mu se pričinjavalo da u njemu čuje slabo zujanje, koje je tako dobro poznao i upamtio. Polako se uklopio u taj marš i time stekao slobodu razmišljanja, stupajući automatski s kamena na kamen. U džepu je imao korakomer; nije hteo da pogleda na njegov brojčanik previše rano, jer je odlučio da to učini tek kada prođe jedan sat. Nije ipak izdržao i izvadio je aparat nalik na časovnik pre no što je protekao određeni sat vremena. Bilo je to bolno razočaranje: nije

prevalio ni tri kilometra. Mora da mu je previše mnogo vremena odnosilo penjanje u visinu i to je otežavalo napredovanje. Znači, ne tri, i ne četiri časa, nego najmanje još šest.. pomislio je. Izvadio je kartu i, kleknuvši na kolena, proučio je po drugi put. Gornje ivice klanca nazirale su se nekih sedamsto do osamsto metara na istok, i zato se sve vreme kretao manje-više uporedno s njima. Na jednom mestu čestar na padini bio je presečen, podeljen končastim, krivudavim prosekom: verovatno korito usahlog potoka. Trudio se da pogledom ispita to mesto. Klečeći, u naletima vetra koji mu je zviždao oko glave, osetio je trenutak kolebanja. Kao da još nije bio svestan šta će uraditi, ustao je, mehanički vratio kartu u džep i počeo da korača pod pravim uglom u odnosu prema pravcu dotadašnjeg puta, uputivši se na taj način ka ivici klanca.

Približavao se ćutljivim, iskidanim stenama, kao da je u svakom trenutku trebalo da se zemlja pod njim otvori. Odvratan strah stezao mu je srce. Ipak je išao, stalno jednako razmahujući rukama, koje su mu bile strahotno prazne. Odjednom je zastao i pogledao naniže, prema pustinji, gde je stajao 'Nepobedivi'. Nije ga mogao videti, brod se nalazio van vidokruga. Znao je to, ali je gledao u nebo, riđaste boje duž horizonta, koje se polako ispunjavalo klupčastim oblacima. Signalno pevušenje sonde postalo je toliko slabo da nije znao nije li to što čuje još samo varka. Zašto je 'Nepobedivi' ćutao?

Zato što nema više šta da ti kaže - odgovorio je sam sebi. Gornje stene su bile odmah pred njim, nalik na groteskne figure, izjedene erozijom. Klanac se otvorio pred njim kao orgoman rov, pun mraka, sunčani zraci još nisu stizali ni do polovine njegovih strana, pokrivenih crnim čestarom. Tu i tamo probijale su se kroz četkasti gustiš bele iglice, kao da su od kreča. Obuhvatio je jednim pogledom ceo ogromni prostor, sve do kamenog dna, udaljenog pola kilometra u nizinu, i do te mere se osetio izložen udarcima, do te mere se osetio bespomoćan, da je mahinalno pokleknuo, kako bi se priljubio uz kamenje i postao jedan od tih kamenova. Bilo je to besmisleno, jer mu nije pretila opasnost da bude zapažen. Ono čega je imao da se boji nije imalo očiju. Ležeći na slabo zagrejanom kamenom ploči, gledao je naniže. Fotogrametrična mapa je govorila istinu, najnekorisniju, jer je pokazivala teren iz ptičje perspektive, u strahotnoj okomitoj sažetosti. Nije moglo biti ni govora da siđe

uskom ćelavom stazom između dve strane crnih ćestara. Ne dvadeset i pet metara užeta, nego valjda najmanje sto metara morao bi da ima, a i tako bi mu bili neophodni nekakvi klinovi, ćekić, a on nije imao ništa takvo, nije bio prilagođen za penjanje po stenama. U početku je taj uski žljeb silazio naniže dosta blago, ali je dalje bio presećen, nestajao pod izboćenom grbom stene i ukazivao se daleko dole, već kroz plavićastu vazdušnu izmaglicu. Pade mu na um idiotska misao, da kad bi imao padobran...

Uporno je pregledao padine na obe strane od mesta na kome je ležao, zavučen pod veliki, pećurkasti kamen. Tek je sad osetio da kroz veliku pustoš koja se pod njim otvara, plovi blaga struja zagrejanog treperila. Ćestar je bio akumulator sunćanih zraka. Idući pogledom ka jugo-zapadu, pronašao je vrhove šiljatih stena, ćiji su temelji predstavljali kamena vrata, mesto katastrofe. Ne bi ih prepoznao da nisu, za razliku od svih ostalih stena bile sasvim crne i sijale kao da su pokrивene debelom glazurom - njihovi gornji delovi mora da su bili usijani za vreme 'Kiklopove & bitke s oblakom... Ali ni transportere, pa ćak ni tragove atomske eksplozije na dnu klanca nije mogao da sagleda s mesta na kome se nalazio. Ležao je tako i odjednom ga je zahvatilo oćajanje: morao je da siđe tamo dole, a nije bilo puta. Umesto olakšanja što može, da se vrati i da astrogatoru saopšti da je ućinio sve što je mogao, nastupila je odlućnost.

Ustao je. Nekakvo kretanje u dubini klanca, primećeno krajićkom oka, mahinalno ga pritište ponovo uz kamenje, ali onda se uspravi. Ako budem svaki ćas padao na lice, neću mnogo ućiniti... pomislio je. Sada je stupao duž klanca, tražeći prolaz; svakih nekoliko stotina koraka naginjao se nad prazninom i video uvek istu sliku - tamo gde je padina bila blaga, bila je naćićkana crnim ćestarom, a gde je bila neobrasla, spuštala se okomito. Jednom mu se kamen odroni ispod noge i skotrlja se dole. Povuče za sobom druge; mali usov, uz klokotanje, srući se oštro na kosmati zid nekih stotinak koraka ispod njega; iz ćestara se diže pramen dima koji je svetlucao na suncu, proširi se u vazduhu i za ćasak ostade tako, kao da gleda oko sebe, a Rohan se sav sledi; posle više od jednog minuta oblak se razredi i bešumno utonu u svetlucavi ćestar.

Bližilo se devet ćasova kada, provirivši iza narednog kamenog bloka,

Rohan ugleda dole, na samom dnu doline - koja se tu znatno proširila - mrlju koja se razgovetno kretala. Uzdrhtalom rukom Rohan izvadi iz džepa mali dogled na sklapanje upravi ga...

Bio je to čovek. Uvećanje je bilo previše malo da bi mogao da ugleda makar njegovo lice - ali je odlično video ravnomerno kretanje nogu. Išao je polako, malo šantucajući, kao da vuče ozleđenu nogu. Da li da ga pozove? Nije se odvažio. Doduše, pokušao je, ali mu glas ne prođe kroz grlo. Mrzeo je sebe zbog tog prokletog straha. Znao je samo da sad sigurno neće otići. Dobro je upamtio mesto kojim je onaj dole išao - kretao se preko sve šire doline prema beličastim kupama nastalim od plazina - i počeo je da trči u istom pravcu, duž strmine, preskačući kamenje, preskačući manje pukotine, dok ne oseti kako mu dah šišti prolazeći kroz usnik i kako mu srce snažno bije. Ovo je ludost, ne mogu ovako... pomislio je bespomoćno. Usporio je, i baš tada se pred njim stvorio širok žljeb, koji se gostoljubivo otvarao pred njim. S obeju strana ograđivao ga je pri dnu crni čestar. Nagib se pri dnu povećavao... možda je tamo neka izbočina?

Odlučio je sat: bilo je gotovo devet i trideset. Počeo je da se spušta, najpre licem prema provaliji, a zatim, kada je strmina postala previše oštra, okrenuo se i počeo se spuštati pomažući se rukama; išao je korak po korak, crno žbunje je bilo blizu, činilo mu se kao da ga prli nepokretnom, ćutljivom jarom. U slepoočnicama mu je tutnjalo. Zastao je na jednom istupu u steni, koji je išao ukoso, zario levu nogu između dva istupa i pogledao dole. Nekih četrdeset metara niže video je širok ispust, od koga je silazila izrazita, gola kamena greda, uzdignuta iznad oštarih mrtvih metlica crnog žbunja. Ali od tog spasonosnog ispusta delio ga je prazan prostor. Pogledao je uvis - spustio se već dobrih dvesta metara, možda i više. Činilo mu se da se ceo vazduh potresa od snažnog lupanja njegovog srca: zatreptao je nekoliko puta očima. Polako, slepim pokretima, počeo je da razmotava konopac. Nećeš valjda biti tako lud... reče u njemu nešto. Pomerajući se postrance naniže, stigao je do najbližeg žbuna. Njegove oštre mladice bile su pokrивene naslagom rđe, koja se prašila pod dodirrom. Dotakao ga je, nadajući se ko zna čemu. Ali ništa se ne dogodi. Začuo je samo suho, škripavo šuštanje, povukao je snažnije, žbun je stajao pouzdano, onda ga obavi užetom pri dnu,

još jednom povuče... u naglom naletu smelosti obavi i prizemne skupine drugog i trećeg žbuna i povuče iz sve snage. Držali su čvrsto, urasli u, raspuklu stenu. Poče da se spušta, u početku je mogao još da prebaci deo tereta na stenu, zahvaljujući trenju potplata na obući, ali ubrzo se zaljulja i nađe se u visećem položaju. Sve je brže popuštao uže ispod kolena, pridržavajući njegovo kliženje pokretima desne ruke dok se, gledajući pažljivo dole, ne nađe na ispustu. Tad pokuša da oslobodi uže, vukući jedan njegov kraj. Žbunje ga nije puštalo. Povučte nekoliko puta. Zakačilo se. Tada objaha gredu i počte da vuče uže svom snagom, dok on odjednom s jezivim fijukom ne iskliznu i ne ošinu ga po vratu. Sav se stresao. Ostao je da sedi nekoliko minuta, jer su mu noge bile previše klecave da bi se usudio da krene na dalje lutanje. Ali zato je ugledao priliku onoga što je išao daleko dole. Prilika je sadabila malo veća. Učinilo mu se čudno što je tako svetla: a takođe je bilo nečeg neobičnog i u obliku glave, ili tačnije onoga čime je taj čovek pokrio glavu.

Prevario bi se ako bi pomislio da je najgore već prevalio preko glave. Istinu rečeno, nije tako nešto ni pomislio. Nada je ipak, kako se pokazalo, bila pogrešna. Dalji put bio je tehnički neuporedivo lakši, ali mrtav, žbunje koje je škripalo od rđe ustupilo je mesto žbunju koje kao da je bleštalo crnilom, sa žičanim čvorovima, zasutim, kao sitnim plodovima, onim zadebljanjima koja je odmah prepoznao.

S vremena na vreme iz njih su izbijali svetlucavi pramičci dima, kružili u vazduhu, a Rohan bi tada zamro na mestu - samo ne na dugo, jer inače nikad ne bi uspeo da stigne do dna klanca. Neko vreme se pomerao opkoračivši gredu, kao da je na konju, a zatim je greda postala šira i manje strma, tako da je mogao po njoj da hoda, ne bez truda, ne bez pomoći ruku, ali jedva da je mogao da prati uspeh toga svog dugog silaženja, pošto mu je sva pažnja bila podeljena na obe strane istovremeno; nekada je morao da prolazi toliko blizu toga žbunja što se rojilo, da su mu žičane četkice strugale o nabore kombinezona. Nijednom ipak pramenovi što su plovili u visini i razigrano se iskrili na svetlu nisu prišli bliže k njemu. Kada je najzad čvrsto stao na šljunčanu plazinu, jedva nekoliko stotina metara daleko od dna klanca, koje se belasalo od oblutaka, suhih poput kostiju - bilo je već blizu dvanaest. Nalazio se već ispod

pojasa crnoga žbunja, padina s koje se spustio do polovine je bila obasjana visokim suncem. Sada je mogao da oceni kakav je i koliki bio put koji je prevalio, ali nije se čak ni osvrnuo. Potrčao je u dolinu, trudeći se da prebacuje teret tela s noge na nogu, s kamena na kamen, samo što brže, ali i tako je ogromna masa nepouzdanе plazine uz glasan štropot počela da se roza zajedno s njim, grmela sve glasnije, kad se odjednom, već sasvim blizu usahlog potoka, šljunak razlete ispod njegovih nogu i on se, padajući, skotrlja dvadesetak metara, tako da mu se u padu pomerila kiseonička maska. Već je skočio na noge da potrči, ne obazirući se na to što se ugruvao, jer se plašio da mu onaj koga je video odozgo ne nestane s vidika - obe padine su, a naročito ona na drugoj strani, bile pune crnih grotala - kada ga nešto opomenu, još pre no što je razabrao, da se ponovo prući na oštro kamenje i da ostane tako, raširenih ruku. Zaklonila ga je laka, s visine bačena senka i, u sve jačem hućanju koje je prelazilo u monotoniju, obuhvatajući sve registre, od šištanja pa do niskih basova, opkolilo ga je crno, bezoblično klupko. Trebalo je, možda, da zatvori oči, ali nije to učinio. Poslednja njegova misao bila je da mu se nije slučajno onaj mali aparat, zašiven u kombinezonu, oštetiо pri padu. A onda je utonuo u nepomičnost koju je sam sebi nametnuo. Nije pokretao čak ni očne jabučice, a ipak je video kako se uskomešani oblak nadnosi nad njim, kako pušta naniže jedan krak koji se lenjo uvijao; ugledao je taj krak izbliza - izgledao je kao završetak mastiljavog, sjajnog vira. Kožom lobanje, obraza, celog lica osetio je topli dodir vazduha, dah koji kao da je bio nekako razdrobljen na milionske čestice. Osetio je dodir na kombinezonu na grudima, našao se gotovo u potpunom mraku. A onda se odjednom taj krak, nalik na minijaturnu vazдушnu trubu, vratio natrag u oblak. Brujanje je postalo oštro. Osećao je od njega trnce u zubima, osećao ga je negde u sredini lobanje. A onda je postalo slabije. Oblak se dizao gotovo okomito u visinu, prelazio u crnu maglu koja se polako širila od jedne do druge strane klanca, raspao se na pojedinačna klupka koja su se koncentrično okretala, a zatim su se uvukla u nepomično krzno žbunova i izgubila se. Dugo je još ležao tako nepomično, kao mrtav. Prođe mu kroz glavu da je s njim možda već svršeno. Da možda neće znati ni ko je, ni otkuda se tu našao, niti šta treba da uradi, i pri toj pomisli osetio je odjednom

strah, koji ga je prisilio da naglo sedne. Poželeo je odjednom da se smeje. Jer, ako je mogao tako da razmišlja, znači da je spasen. Da mu oblak nije ništa učinio, da ga je Rohan prevario. Trudio se da savlada taj kretenski, golicav smeh što mu je navirao u grlo, koji je, prigušen, počinjao celog da ga trese. To je samo histerija - pomislio je, dižući se na noge. Bio je već gotovo miran, tako mu se barem učinilo. Popravio je kiseoničku masku i obazreo se oko sebe. Čoveka, kojeg je odozgo ugledao, više nije bilo. Ali čuo je njegove korake. Taj što je prolazio mora da je već prošao preko ovog mesta i nestao iza prevrnutog kamenog bloka koji je do polovine zaklanjao dno klanca. Potrčao je za njim. Odjek koraka bio je sve bliži i neobično glasan. Kao da je neko hodao u železnim čizmama. Trčao je osećajući oštar bol koji mu je probadao golenicu od zglavka do kolena. Mora da sam uganuo nogu... pomislio je, očajnički veslajući rukama, ponovo je osećao nedostatak vazduha, počinjao je gotovo da se guši kada je onoga ugledao. Taj drugi je išao pravo napred, mehaničkim, krupnim koracima, stupajući s kamena na kamen. Obliznje stranice klanca ponavljale su šljapkavim odjekom bat njegovih koraka. I odjednom u Rohanu sve splasnu. To je bio robot, ne čovek. Jedan od arktana. Nije uopšte pomislio na njihovu sudbinu, na to šta se s njima desilo nakon katastrofe; nalazili su se u središnjem transporteru kada ih je oblak napao. Bio je sada dvadesetak koraka od njega. Tada je opazio da leva robotova ruka bespomoćno visi, smrvljena, a da je njegov, nekada sjajan, ispupčen oklop izbrazdan i ulegnut na više mesta. Razočaranje je bilo veliko, a ipak se u duši osetio bodrijim pri pomisli da će pri daljim traženjima imati bar takvog druga. Hteo je da dozove robota viknuvši ga, ali nešto ga je od toga zadržalo, i samo je ubrzao korak, prestigao robota i isprečivši mu se na putu stao da ga čeka, ali ga džin, visok dva i po metra, uopšte nije video. Rohan je tada primetio da je robot imao smrskan deo radarske antene, koja je pomalo nalik na zdelasto uho, a na mestu na kome se ranije nalazio objektiv levog oka, zjapio je otvor neravnih ivica. Robot je ipak sasvim sigurno koračao svojim ogromnim nogama, povlačeći u hodu samo levu. Rohan ga viknu kada se razmak koji ih je delio smanjio na nekoliko koraka, ali je mašina išla pravo na njega, kao slepa, i Rohan u poslednjem trenutku morade da mu se ukloni s puta. Pritrčao je po drugi put

robotu i hteo da ga uhvati za metalnu ručurdu, ali mu je ovaj otrže ravnodušnim pokretom, i nastavi da korača dalje. Rohan shvati da je i ovaj arktan postao žrtva napada i da na njega ne može više da računa. Ali ipak mu beše teško da prepusti bespomoćnu mašinu njenoj sopstvenoj sudbini, a sem toga, obuzela ga je i radoznalost, kuda to robot smera, jer je išao birajući koliko je moguće ravan put, kao da je imao u vidu određeni cilj. Nakon kraćeg razmišljanja, za vreme kojeg se robot udaljio dvadesetak metara, najzad je krenuo za njim. Robot je konačno stigao do podnožja osuline i počeo je da se penje na nju, ne obraćajući ni najmanju pažnju na srozavanje šljunka, koji mu je promicao ispod širokih stopala. Uspentrao se tako možda do polovine šljunčanog polja, a tada se iznenada srušio i skliznuo dole, ne prestajući da mlataru nogama po vazduhu, što bi u drugim okolnostima možda podstaklo gledaoca da se nasmeje. Onda se digao i počeo ponovo da se penje. Rohan se brzo okrenuo i udaljio od toga mesta, ali je još dugo do njega dopirao zvuk osipanja šljunka i teško, metalno šljapkanje, koje je u ovom stenovitom klancu prenošeno mnogostrukim odjecima. Rohan se sada kretao brzo, jer je i put po spljoštenom kamenju, kojim je nekada proticao sada usahli potok, bio relativno ravan i lako se spuštao naniže. Od oblaka nije bilo ni traga, samo je povremeno lako podrhtavanje vazduha nad padinama svedočilo o aktivnosti koja je ključala u crnom čestaru. Tako je stigao do najšireg dela klanca, koji je tu prelazio u dolinu, okruženu kamenim kosinama. Jedno dva kilometra dalje nalazila se kamena kapija, mesto katastrofe. Rohan tek sada shvati koliko će mu nedostajati olfaktometrički brojač, koji bi mu možda pomogao u traženju ljudskih tragova, ali to je bio aparat previše težak za pešaka. Morao je, dakle, da se snalazi bez njega. Zaustavio se i stao da prelazi pogledom po svim stenama redom. O tome da bi se neko mogao skloniti u metalnom čestaru, nije moglo da bude ni govora. Ostajale su samo špilje, grotla i kamene kotline, kojih je sa ovoga mesta nabrojao četiri; njihovu unutrašnjost zaklanjali su pred njegovim pogledom visoki pragovi strmih stena, koji su nagoveštavali ozbiljne teškoće da bi se na njih popeo. Zato je odlučio da najpre zaviri u špilje. Već pre toga, na brodu, razmatrao je s lekarima i psiholozima gde treba tražiti izgubljene članove kolektiva, to znači, gde bi se mogli skloniti. Ali u suštini nije mnogo saznao na tom

savetovanju, jer je ponašanje čoveka pogođenog amnezijom bilo neuračunljivo. To što su se izgubljeni udaljili učetvoro od ostalih Regnarovih ljudi, ukazivalo je na aktivnost koja se razlikovala od aktivnosti ostalih; u nekoj meri i to, što se tragovi te četvorice sve do istraženog mesta nisu razišli, dopuštalo je mogućnost da budu pronađeni svi zajedno. Naravno, ako su uopšte još živi, i ako se iza kamene kapije nisu razišli na razne strane. Rohan je redom pretražio dve male i četiri veće špilje, čiji su ulazi bili lako dostupni i zahtevali su samo nekoliko minuta sigurnog penjanja uz koso položene velike kamene blokove. U poslednjoj od ovih špilja naišao je na metalne ostatke potopljene u vodi; u početku je pomislio da je to skelet drugog arktana, ali ostaci su bili neobično stari i nisu podsećali ni na jednu od konstrukcijskih rešenja koja su mu bila poznata. U plitkom jezercu, koje se videlo zahvaljujući tome što se malčice dnevnog svetla odbijalo od svoda glatkog, kao da je politiran, počivao je neobično čudan, izdužen oblik, pomalo nalik na krst dug pet metara; lim koji ga je spolja pokrivao, davno se raspao i na dnu stvorio, pomešan s peščanim rastvorom, mulj riđ od rđe. Rohan nije mogao sebi da dozvoli duže razgledanje neobičnog pronalaska, koji je možda predstavljao ruinu nekog od onih makro-automata koje je uništio oblak pobednik u svojoj mrtvoj evoluciji. Poneo je samo u očima njegov obris, neodređene nagoveštaje nekakvih spojeva i šipaka, koje su služile pre za letenje, nego za hodanje; ali sat je naređivao sve veću žurbu, i Rohan, ne gubeći vreme, počeo da pretražuje ostale pećine. Bilo ih je toliko mnogo, da su izgledale nekad sa dna doline kao prozori puni crnine na kamenim zidovima, ili kao podzemni hodnici, često ispunjeni vodom, koji su vodili ponekad do okomitih bunara i sifona sa žuboravim vodenim strujama, a bile su tako krivudave, da se nipošto nije usuđivao da se upusti dublje u njih. Imao je uostalom samo malu lampu, koja je davala relativno slabu svetlost, bespomoćnu naročito u prostranim špiljama s visokim svodovima i sa mnogo spratova, jer je naišao i na nekoliko takvih. Najzad je, prosto posrćući od umora, sevši na ogroman, pljosnati kamen, zagrejan sunčevim zracima, pred izlazom jedne pećine koju upravo beše pretražio, počeo da žvaće tablete upresovanog koncentrata, zalivajući suhe zalogajice vodom iz potočića. Nekoliko puta učinilo mu se da čuje brujanje nailazećeg oblaka, ali to mora da

su bili glasovi sizifovih napora onog arktana, koji su sada dopirali s višeg kraja doline. Pošto je pojeo svoje skromne zalihe, osetio se daleko bodrijim. Najčudnije je za njega samoga bilo to što se, u stvari, sve manje plašio jezivog susedstva - jer su se crni čestari peli uz sve padine, ma na koju stranu da je uperio pogled.

Sišao je sa uzvisine ispred pećine, gde se bio zadržao, i tada je ugledao nešto poput tanušnog pojasa boje rđe na suhom kamenju na drugoj strani doline. Približivši se, prepoznao je u tim mrljama tragove krvi. Bili su već potpuno suvi, čak su promenili i boju, i da nije izuzetne beline stene, koja nije zaostajala za krečnjakom, sigurno ih ne bi ni zapazio. Neko vreme pokušavao je da odgonetne na koju je stranu išao čovek koji je krvario, ali nije to mogao da utvrdi. I onda je, nasumice, pošao u gornji deo doline, pomislivši da se to možda čovek, koji je bio ranjen za vreme borbe 'Kiklopa' sa oblakom, udaljavao od njenog središta. Tragovi su se ukrštali, na nekoliko mesta gubili, dok ga ne dovedoše u blizinu pećine, koju je bio pretražio kao jednu od prvih. Tim veće je bilo njegovo iznenađenje kada se pokazalo da se pored njenog izlaza, otvara uska pukotina, strma, slična bunaru, koju pre toga nije zapazio. I baš tamo je vodio krvavi trag. Rohan kleče i naže se nad polumračni otvor, ali mada je bio pripremljen na najgore, ne mogade da zadrži prigušeni krik, jer je ugledao Benigsenovu glavu sa iscerenim zubima, koja je gledala ravno u njega praznim očnim dupljama. Prepoznao ga je po zlatnim okvirima naočara, čija su stakla, slepom ironijom slučaja, ostala cela i bleštala su u odblesku koji je padao s vapnene ploče, nagnute iznad toga kamenog groba. Geolog je visio između kamenih blokova, zato je njegovo telo ostalo uspravno, uklinjeno ramenima u prirodnoj luburi kamenog bunara. Rohan ne htede da ostavi tako ove ljudske ostatke, ali kada je, savladavajući se, pokušao da podigne mrtvo telo, osetio je kroz debeli materijal kombinezona kako mu se raspada u rukama. Ubrzano delovanjem sunca koje je zavirivalo na to mesto svakoga dana, raspadanje je učinilo svoje. Rohan tada samo otvori patent-zatvarač na prsnom džepu Benigsenovog kombinezona i izvadi iz njega učenjakov znak za raspoznavanje; pre odlaska, napregavši svu snagu, podigao je jednu od obližnjih kamenih ploča i pokrio njome kameni grob.

To je bio prvi pronađeni. Pošto se već udaljio od tog mesta, Rohan

pomisli da je, u stvari, trebalo da ispita radioaktivnost leša, jer je u izvesnoj meri to moglo da rasvetli sudbinu samog Benigsena i ostalih: znatno pojačano zračenje, naime, svedočilo bi o tome da se pokojnik nalazio u blizini mesta atomskog sudara. Ali zaboravio je da to učini, a sada ne bi nipošto pristao da ponovo digne nadgrobni kamen. Istovremeno Rohan uvide koliku veliku ulogu u njegovom traženju igra slučaj, jer je blizinu toga mesta bio pretražio ranije, i to, kako mu se činilo, veoma pažljivo.

Podstaknut novom mišlju, požurio je sada tragom krvi tražeći njegov početak. Trag je vodio gotovo ravnom linijom u donji deo doline, kao da vodi ka atomskom razbojištu. Ali već nekoliko stotina metara dalje, trag naglo skrenu u stranu. Geolog je izgubio ogromnu količinu krvi i tim je čudnije bilo što je i pored toga mogao da ode toliko daleko. Kamenje koje od vremena katastrofe nije poprskala ni kap kiše, bilo je obilno poštropljeno krvlju. Rohan se pope po velikim kamenim komadima, koji nisu stajali baš mnogo čvrsto i nađe se u prostranoj, naćvastoju uvali pod golim kamenim rebrom. Prva stvar koju je ugledao bila je natprirodno velika potplata robotove metalne stope. Robot je ležao postrance, gotovo prepolovljen serijom, sasvim očevidno ispaljenom iz Vejra. Nešto dalje, oslonjen na kamen, nalazio se u polusedećem položaju, gotovo presavijen na dvoje, čovek sa šlemom na glavi; oblina šlema bila je sva crna od gara. Čovek je bio mrtav. Bacač je još visio u njegovoj opuštеноj ruci, dodirujući bleštavom cevi kamenu podlogu. Rohan u prvi mah ne smede da dodirne mrtvacu, nego pokuša iz klečećeg položaja da se zagleda u njegovo lice, ali i ovo je bilo do te mere unakaženo raspadanjem, kao i Benigsenovo. Uto prepoznade široku i pljosnatu geološku torbu, prebačenu preko smanjenih pleća ovoga što je sedeo. Bio je to sam Regnar, vođa ekspedicije koja je napadnuta u krateru. Radioaktivnost je pokazivala da je arktan uništen pražnjenjem iz Vejra: indikator je registrovao karakteristično prisustvo retkih izotopa retkih. Rohan htede da uzme znak za prepoznavanje iz geologova džepa, ali ovog puta nije mogao na to da se prisili. Samo je otkopčao torbu, jer tako nije morao da dodirne pokojnikovo telo. Ali torba je bila ispunjena samim komadom minerala. Nakon kraćeg razmišljanja otrgnuo je jedino geologov monogram, pričvršćen uz kožni remen, stavio ga u džep i pogledavši

još jednom s visine kamenog bloka na nepomičnu scenu, nastojao je da shvati šta se tu, u stvari, dogodilo. Izgledalo je da je Regnar pucao u robota, ali da li je ovaj napao njega, ili Benigsena? Da li uostalom čovek pogođen amnezijom može da se brani od bilo kakvog napada? Znao je da ne može rešiti tu zagonetku, a i morao je u daljnju potragu. Ponovo je pogledao na sat: bližilo se pet časova. Kad bi imao da računa samo na svoju zalihu kiseonika, morao bi već da krene natrag. Zato mu je palo na um da bi mogao da skinje flaše s kiseonikom sa Regnarovog aparata. Zato je skinuo ceo aparat s leđa umrloga, utvrdio da je jedna boca još puna, i ostavivši svoju, praznu, počeo je da gomila kamenje oko leša. Odnelo mu je to gotovo ceo sat, ali je smatrao da ga je pokojnik i onako bogato nagradio, ustupivši mu svoju zalihu kiseonika. Kada je mala humka bila gotova, Rohan je pomislio da bi bilo dobro kada bi se snabdeo i oružjem, jer je mali Vejr sigurno još radio. Ali i ova pomisao pala mu je na um kasno i morao je da ode praznih ruku. Bližilo se šest časova; bio je tako umoran da je jedva vukao noge. Imao je još četiri tablete za okrepljenje, uzeo je jednu i minut posle toga je ustao, osećajući kako mu se vraća snaga. Nije uopšte imao predstavu o tome odakle da počne daljnje traženje, i zato je krenuo pravo napred, prema kamenoj kapiji. Bio je od nje udaljen otprilike kilometar, kada ga pokazivač opomenu na pojačano radioaktivno zračenje. Bilo je još dosta nisko, i nastavio je da ide dalje, osvrćući se pažljivo na sve strane. Pošto je klanac išao krivudavo, samo neke stene su na površini imale tragove pregrejanosti; ali kako je išao dalje, ove karakteristične, ispucane glazure je bilo sve više, i najzad je naišao na prostor gde su ogromni kameni blokovi bili pretvoreni u ukočene mehurove - jer je njihova površina prošla kroz fazu ključanja pod silinom termičkih udara. U stvari nije tu više imao šta da radi, a ipak je išao stalno napred: njegov pokazivač na pregibu ruke sada je glasnije kucao, sve brže, a kazaljka je skakala po skali kao luda, igrajući na podeocima. Najzad je iz daljine ugledao ostatke kamene kapije, svaljene na ulegnuti kotao, nalik na jezerce vode, koje se na neverovatan način ukočilo za vreme silnog rasprskivanja; kameno naselje pretvorilo se u debelu koru lave, a nekada crna krzna metalnih čestara pretvorila su se u sagorele krpe; na terenu su sred kamenih zidina zjapili ogromni prolomi svetlije boje. Rohan se

žurno vrati s tog mesta.

I opet mu slučaj priskoči upomoć, kada je već stigao do sledeće kamene kapije iza razbojišta, znatno šire od one pređašnje: u blizini mesta koje je pre toga prošao, pade mu u oči neki bleštav metalni predmet. Bio je to aluminijumski reduktor kiseoničkog aparata; u plitkoj pukotini između stene i usahlog korita potoka crnela su se pleća u opaljenom kombinezonu. Mrtvac je bio bez glave. Stravična sila vazdušnog udara bacila ga je iznad kamene gomile i smrskala o stenu. Malo dalje ležala je neoštećena futrola i u njoj čvrsto smešten, sjajan, kao da je bio upravo očišćen, Vejrov bacač plamena. Rohan ga uze. Pokuša da identifikuje nađenoga, ali to je bilo nemoguće. Krenuo je dalje u gornji deo klanca, a svetlost na njegovoj istočnoj padini već je bila crvena i, poput crvene zavese, dizala se sve više, onako kako se sunce klonilo ka zapadu, zalazeći za planinske grebene. Bilo je četvrt časa do sedam. Rohan se našao u istinskoj dilemi. Sve do sad imao je uspeha, bar u tom smislu što je izvršio svoj zadatak, što je preživeo i mogao je da se vrati u bazu. Smrt četvrtog čoveka po njegovom uverenju, više nije podlegala sumnji, ali najzad to je bilo neizmerno verovatno još i dok se nalazio na 'Nepobedivom'. Došao je ovamo da se ubedi. Prema tome, je li imao prava da se vrati? Zaliha kiseonika, za koju je imao da zahvali Regnarovom aparatu, bila je dovoljna još za šest časova. Imao je ipak pred sobom celu noć, tokom koje nije mogao ništa da radi, ako ne iz obzira prema oblaku, a ono makar zbog toga što je bio na kraju snage. Progutao je sledeću tabletu za otkrepljenje i čekajući da ona počne da deluje, pokušao je da sastavi neki bar umereno razuman plan za dalju akciju.

Crni čestar visoko iznad njega, na stenovitim padinama, zamenjivao je sve crveniji odsjaj sunčevog zalaska, a na toj svetlosti pojedinačne oštrice žbunja su se prelivale i opalizovale u tamnojubičastoj boji.

Rohan nikako nije mogao da donese konačnu odluku. Dok je tako sedeo u podnožju visokog bedema čuo je izdaleka teško brujanje oblaka. I začudo - uopšte se nije uplašio. Njegov odnos prema oblaku tokom jednoga dana doživeo je začuđujuću promenu. Znao je - ili mu se barem činilo da zna šta sebi može da dozvoli, poput alpiniste koga ne plaši smrt što vreba u lednjačkim stenama. Doduše, on ni sam nije bio mnogo svestan te promene u sebi, jer u

sećanju nije zabeležio trenutak u kome je - prvi put - kada se crni čestar na kamenju prelivao u svim tonovima ljubičaste boje - zapazio njegovu sumornu lepotu. Ali sada, kada je već ugledao crne oblake - a nailazila su dva, izroživši se iz naspramnih planinskih padina - nije se uopšte pomerio, nije tražio zaklona priljubivši se licem uz kamenje. Najzad, položaj u kome se nalazio nije mogao da bude od značaja, samo ako je skriveni aparat još delovao. Vrhovima prstiju dotakao je kroz materijal kombinezona njegovo dno okruglo poput metalnog novčića i osetio na jabučicama prstiju nežno treperenje. Nije želeo da izaziva opasnost, i zato se samo ugodnije smestio, da ne bi nepotrebno menjao položaj tela. Oblaci su sada zauzimali obe strane klanca; kroz njihove crne slojeve prolazila je neka vrsta sređivačke struje, jer su se oblaci zgušnjavali na krajevima, tvoreći gotovo uspravne stubove, dok su se njihovi unutrašnji delovi nadimali jedan prema drugom i sve se više približavali. Bilo je to kao da ih je neki titanski vajar s neobičnom brzinom oblikovao nevidljivim postupkom. Nekoliko kratkih pražnjenja proseče vazduh između najbližih tačaka oba oblaka, koji su naizgled hrlili jedan prema drugom, a u stvari je svaki ostao na svojoj strani, trepereći samo centralnim izbočinama u sve oštrijem ritmu. Blesak ovih munja bio je čudno taman; oba oblaka su u jednom trenu blesnula kao milijarde crno-srebrnih kristala, zaustavljenih u letu. Zatim - kada stene nekoliko puta ponoviše eho gromova, slabo i prigušeno, kao da ih je naglo prekrilo nekakav materijal koji upija zvuke, trepereći, napete do krajnosti, obe strane crnoga mora spojiše se u uzajamnom prožimanju. Vazduh pod njima potamne, kao da je sunce zašlo, i istovremeno se u njemu pojaviše neshvatljive, savitljive linije, i Rohan tek posle nekog vremena shvati da su to groteskno izobličeni odrazi kamenog dna doline. A međutim, ona vazдушna ogledala pod svodom oblaka talasala su se i rastezala; dok najzad Rohan ne ugleda ogromnu ljudsku pojavu koja je glavom dosezala do tame, i gledala ga nepomično, mada je sama slika neprestano podrhtavala i igrala, kao da se stalno gasila i da je stalno bila ponovo podsticana tajanstvenim ritmom. I opet proteče više sekundi pre no što u slici on ne prepoznađe svoj sopstveni odraz, obešen u praznini između bočnih izvesina oblaka. Bio je tako začuđen, do te mere zapanjen neshvatljivim delovanjem oblaka, da je na sve zaboravio. Sinula mu

je pomisao da oblak zna za njega, za mikroskopsku prisutnost poslednjeg živog čoveka usred kamenja što ispunjava klanac, ali ni te misli se ne uplaši, ne zato što je bila previše neverovatna: ništa više on nije smatrao nemogućim - nego je naprosto želeo da učestvuje u ovoj sve mračnijoj misteriji, čije značenje - bio je u to ubeđen - neće shvatiti nikad. Njegova gigantska slika, kroz koju su se slabo odražavale stenovite padine, u gornjem delu doline, do koje nije sezala senka oblaka, sasvim se rasula. Istovremeno iz oblaka se spustiše mnogobrojni krakovi; kada bi oblak usisao jedne, drugi bi zauzimali njihovo mesto. Iz njih je počela da pada sve gušća, crna kiša. Sitni kristalići su padali i na njega, pogađali ga lako u glavu, spadali niz kombinezon, gomilali se u njegovim naborima; crna kiša nije prestajala da pada, a glas oblaka, ono hućanje koje je potpuno obuhvatalo ne samo dolinu, nego i celu atmosferu planete, sve se više pojačavalo; nastadoše u oblaku lokalni virovi, okna kroz koja se probilo svetlo nebo, crni pokrov se prascepio po sredini i u vidu dva bedema teško poleteo, kao protiv volje, ka čestarima, dok nije utonuo u njihovu nepomičnost i izgubio se. Rohan je i dalje sedeo nepomično. Nije znao sme li da strese kristaliće kojima je bio zasut; mnogo ih je ležalo na kamenju; celo, do tada kao slonovača belo korito usahlog potoka izgledalo je kao poprskano mastiljavom bojom. Rohan uze jedan od trouglastih kristalića među prste, a tada ovaj kao da ožive, nežno mu dahnu toplinom u dlan i diže se u vazduh kad Rohan mahinalno otvori šaku. Tada kao na dati znak uzavre cela okolina. Taj pokret je samo u prvom sekundu bio haotičan. Posle toga crne tačkice kao da stvoriše sloj prizemnog dima, zgusnuše se, sabraše i u stubovima poleteše uvis. Izgledalo je kao da su se same stene dimile nekakvim ogromnim žrtvenim bakljama bez plamena i sjaja. Ali tek tada nastupi neshvatljiva stvar: jer kada uzleteli roj zastade u vidu gotovo loptastog oblaka tačno nad samom sredinom doline, ličeći na podlozi neba, koje se polako zamračivalo, na ogroman, baršunasti crni balon, ona dva velika oblaka ponovo izroniše iz čestara i obrušiše se na njega s neviđenim besom. Rohanu se učini da čuje prečudesni, škripavi zvuk vazdušnog sudara, ali to je valjda bila varka. Već je mislio da posmatra borbu, da su oblaci izbacili iz sebe i sručili na dno klanca one mrtve insekte kojih su želeli da se reše, kada se pokaza da to nije sudar. Oblaci se

raziđošē i od paperjaste kugle ne ostade ni traga. Veliki oblaci su je upili u sebe. Samo trenutak, i opet su samo kameni vrhovi stajali osvetljeni krvavim bleskom sunčeva zalaska, a prostrana unutrašnjost doline bila je tiha i pusta. Rohan tada ustade na noge, koje kao da su se ugibale pod njim. Odjednom se samome sebi učinio smešan sa svojim Vejrovim bacačem koji je brižljivo uzeo od mrtvaca, i još više, osećao se nepotrebnim u tome kraju savršene smrti, gde su kao pobednici mogli da opstanu samo mrtvi oblici da bi obavljali tajanstvene zadatke koje nije trebalo da vide nikakve žive oči. Ne sa zgražanjem, nego sa divljenjem punim ošamućenosti učestvovao je maločas u onome što se dogodilo. Znao je da nijedan od učenjaka neće biti sposoban da podeli njegova osećanja, ali je hteo da se vrati, sada već ne samo kao vesnik o uništenju nestalih ljudi, nego i kao čovek koji će zahtevati da se planeta ostavi nedirnuta. Nije sve i svuda za vas - pomislio je, silazeći polako u nizinu. Svetlost s neba dozvolila mu je da brzo stigne do razbojišta. Tek je tamo morao da ubrza korak, jer je zračenje zastakljenih stena, koje su u sve gušćem mraku svetlucale svojim košmarnim obrisima postajalo sve jače. Najzad je počeo da trči; odjek njegovih koraka ponavljale su jedne kamene zidine, predajući ga drugima, i uz taj neprestani odjek, koji je ogromno uvećavao njegovu hitnju, skaćući u poslednjem naletu snage s kamena na kamen prošao je pored ostataka mašina stopljenih tako da ih je bilo nemoguće poznati, dok nije stigao do krivudave padine, ali i tu je štit njegovog indikatora sijao rubinskom bojom.

Nije smeo da se zaustavi, iako se gušio, i gotovo ne usporavajući tempo on je do kraja odvrnuo reduktor kiseoničke boce. Ako je čak trebalo da mu se i kiseonik istroši pri izlazu iz klanca, ako bi morao da udiše vazduh planete, bilo je to sigurno daleko bolje nego da duže ostane tu, gde je svaki pedalj stene izbacivao iz sebe ubistveno zračenje. Kiseonik mu je ispunjavao usta hladnim talasom. Trčao je dobro, jer je površina ohlađenog potoka lave, koju je na putu svog poraza ostavljao 'Kiklop' dok se povlačio, mestimično bila glatka gotovo kao staklo. Imao je, srećom, pogodne, terenske potplate na cipelama, te se nije klizao. U međuvremenu se spustio takav mrak, da su mu tek ovde-onde pojedini svetli kamenovi, koji su prosijavali ispod staklaste površine, ukazivali put koji je vodio naniže, stalno

naniže. Znao je da ima pred sobom još najmanje tri kilometra takvog puta. Nije mogao ni pomišljati da tako u trku iz sve snage pravi bilo kakva obračunavanja, aii je ipak s vremena na vreme bacao pogled na štit indikatora, koji je crvenkasto pulsirao. Mogao je tu, usred stena iskrivljenih i smrvljenih inihilacijom, da ostane još jedan sat otprilike - doza radijacije tada neće prekoračiti dvesta rendgena. Možda sat i četvrt; a potom - ako ne stigne do obala pustinje, neće imati razloga da žuri.

U dvadesetom minutu otprilike nastupi kriza. Srce je osećao kao okrutnu, nesavladljivu prisutnost; koja mu je iznutra razdirala i pritiskivala grudi, kiseonik mu je palio grlo i grkljan živom vatrom, u očima su mu sevale varnice, a najgore je bilo to što je počeo da posrće. Zračenje je, istina, postalo nešto slabije, induktor je u mraku svetleo jedva poput žeravice koja se gasila, ali i tako je znao da mora da trči, i dalje da trči, a noge su mu već otkazivale poslušnost. Svakom deliću njegovog tela bilo je već svega dosta, sve je u njemu vikalo da stane, pa makar i da se sruši na prividno tako hladne, tako neškodljive ploče ispućane, staklaste površine. Kad htede da pogleda uvis, ka zvezdama, spotače se i polete napred, na raširene ruke. Jecajući, hvatao je dah. Pokrenuo se, ustao, nekoliko koraka pretrčao posrćući levo-desno, a zatim mu se ritam vratio, poneo ga. Već je izgubio osećanje za vreme. Kako je uopšte mogao da se orijentiše u tom gluhom crnilu? Zaboravio je na sve mrtve koje je pronašao, na koščati osmeh Benigsenov, na Regnara koji je počivao pored smrskanog arktana, na bezglavog čoveka koga nije uspeo da prepozna, zaboravio je čak i na oblak. Bio je sav zgrčen od toga mraka koji mu se navukao od krvi navrele u očima što su uzalud pokušavale da otkriju zvezdano nebo nad pustinjom, čija mu je peščana pustoš sada izgledala spasonosna; trčao je naslepo, dok su mu očni kapci bili obliveni slanim znojem, nošen snagom, čijoj se nepresušnoj prisutnosti u sebi samo još povremeno morao diviti. To trčanje, ta noć izgledali su mu da nikada neće imati kraja.

Nije, u stvari, znao ništa više - kad njegove noge naglo počеше da se spotiču sve češće, da upadaju u tle; osetio je poslednji priliv očajanja, digao glavu i odjednom shvatio da je u pustinji. Još je ugledao zvezde nad horizontom, a zatim, kada se noge već same poviše pod njim, potražio je pogledom štit pokazatelja, ali ga ne

pronađe: bio je taman, ćutao je, što je znaćilo da je nevidljivu smrt ostavio iza sebe, u dnu ukoćenog korita lave; to je bila poslednja njegova misao kada je licem osetio oštru hladnoću peska, kada je zapao ne u san, nego u ukoćenost, u kome je celo njegovo telo još oćajnićki radilo, rebra su mu se nadimala, srce mu je tuklo, ali on je kroz taj mrak potpune iscrpljenosti već ulazio u drugi, dublji, dok nije izgubio svest.

Prenuo se naglo, ne znajući gde je. Pomerio je ruke, osetio njima hladnoću peska koji mu je curio kroz prste, seo i protiv volje jauknuo. Osetio je gušenje. Došao k sebi. Fosforizujuća strelica monometra pokazivala je nulu. U drugoj flaši bilo je još osamnaest atmosfera pritiska. Odvrnuo je zatvarać i ustao. Bilo je jedan posle ponoći. Zvezde su se izošćtreno videle na crnom nebu. Pronašao je na kompasu pravi pravac i krenuo pravo napred. U tri ćasa progutao je poslednju tabletu. Neposredno pred ćetiri ćasa istrošio mu se kiseonik. Tada je zbacio kiseonićki aparat i nastavio da koraća, najpre dišući nepoverljivo, ali kada mu svež vazduh osvita ispuni pluća, poćeo je da koraća življe, trudeći se da ne misli ni na šta drugo, sem na taj marš preko pešćanih nanosa u koje je povremeno upadao i preko kolena. Bio je malo kao pijan, ali nije znao da li je to od delovanja gasova atmosfere, ili prosto od umora. Izraćunao je, ako bude prelazio ćetiri kilometra na ćas, da će do broda stići u jedanaest, po danu.

Pokušao je da proverii tempo korakomerom, ali ništa nije postizao. Mlećni Put je ogromnim belićastim pramenom delio nebeski svod na dva nejednaka dela. Već je toliko bio privikao na slabu zvezdanu svetlost, da je mogao da zaobilazi veće dine. Gazio je i gazio, dok ispred horizonta nije ugledao neki ćošćkast oblik, kao ćudno oblikovan prostor bez zvezda. I dalje ne znajući šta je u pitanju, krenuo je u tom pravcu, poćeo da trći, upadajući u pesak sve dublje, ali ćak nije ni to osećao, dok ispruženim rukama kao slepac nije udario o tvrd metal. Bio je to džip, prazan, napušćen, možda jedan od onih koje je prethodnog dana poslao Horpah, a možda neki drugi, napušćen od Regnarovih ljudi, nije mislio o tome, prosto je stajao, dišući teško, obuhvatajući obema rukama spljošćeno ćelo mašine. Umor ga je vukao ka zemlji. Pasti pored mašine, zaspati pored nje, pa da ujutro, kad svane, krene na put...

Polako se popeo na ledni oklop, pipajući je pronašao držak klapne, otvorio je. Zapališe se svetla. Svalio se na sedište. Da, sada je znao da je ošamućen, sigurno zatrovan tim gasom, jer nije mogao da pronađe prekidače, nije pamtio gde su, nije znao ništa... Dok ruka sama ne pronađe ručicu, ne povuče je, a motor tada lako mjauknu i krenu. Otvorio je okance žirokompasa, još je tu jedinu cifru znao sigurno, pravac povratka; džip se neko vreme valjao po mraku, a Rohan je zaboravio na postojanje reflektora...

U pet je još vladao mrak. Tada je ugledao ravno pred sobom, daleko, među belim i plavičastim zvezdama, jednu, koja je stajala nisko iznad samog horizonta, rubinske boje. Tupo je zatreptao očima. Crvena zvezda?... Nije bilo takvih... Činilo mu se da pored njega sedi neko, sigurno Jarg, htjede da ga upita šta može da bude ta zvezda, i naglo se prenu, kao od udarca. To je bila pramčana svetlost krstarice. Vozio je prosto prema toj rubinskoj kapljici okruženoj mrakom; dizala se polako, dok se nije pretvorila u kuglu koja je bacala jaku svetlost, u kojoj se prelivao i površinski oklop broda. Među satovima zatrepta crveno oko i oglasi se zujanje, signalizujući blizinu polja sila. Rohan isključi motor. Mašina se skotrljala niz padinu dine i stala. Nije bio ubeđen da li će biti kadar da ponovo uđe u džip ako ga napusti. Zato je pružio ruku ka pregratku, izvadio raketni pištolj i pošto mu je klizio u rukama, naslonio je lakat na upravljač, pridržao šaku drugom rukom i povukao oroz. Narandžasta svetlost buknu u mraku. Njen kratki let rasprsnu se naglo, pogodivši u zid polja sila, kao da je udario u providno staklo. Streljao je stalno, sve dok iglica ne zveknu suho. Nestalo je naboja. Ali i tako su ga zapazili, prvi su digli uzbunu sigurno stražari u komandnoj kabini, jer gotovo istovremeno ispod štita broda blesnuše dva velika jupitera i liznuvši pesak belim jezicima, ukrstiše se na džipu. Istovremeno se osvetlela i svoznica, i poput hladnog plamena, ukaza se, obasjan sijalicama, ceo otvor osobne dizalice. Trapovi se u tren oka ispuniše ljudima koji su u grupama trčali, reflektori se zapališe i u blizini podnožja, na dinamama, i ljuljajući se zato što su prelazili preko dina snopovi svetlosti počеше da ližu po pustinji, dok ne sinuše u špaliru plave vatre, pokazujući da je otvoren ulaz u perimetar.

Rohan, kome raketni pištolj beše ispao iz ruke, nije ni znao kada je skliznuo niz bok mašine i kada je, posrćući i stupajući neprirodno

krupnim koracima, stiskajući pesnice da bi prigušio nesnosno drhtanje prstiju, pošao pravo ka dvadesetospratnom brodu, koji je u poplavi svetla, na podlozi jutarnjeg neba, stajao tako veličanstven u svojoj nepomičnoj veličini, kao da je odista bio nepobediv.

Zakopane,
Jun 1962-1963.